

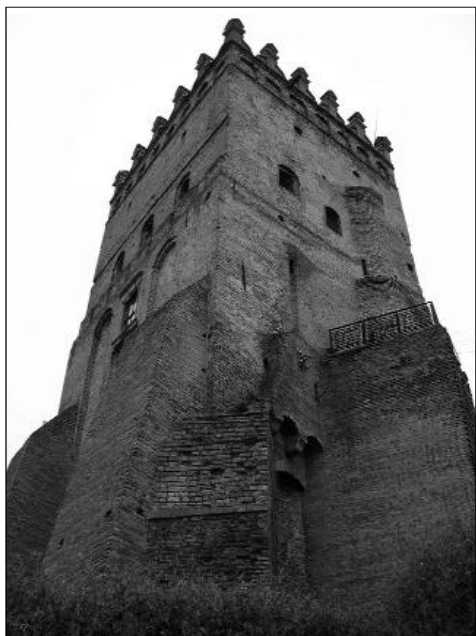
ВОЛИНЬ

Луцьк — стародавнє місто. Є свідчення, що поселення тут існувало ще в III тисячолітті до н. е. Та вже в 1000 році місто з сьогоднішньою назвою заснував київський князь Володимир Святославович. На місці нинішнього замку перше дерев'яне укріплення з'явилося під час міжусобних війн синів Ярослава Мудрого. Саме Луцьк опинився в епіцентрі боротьби. І не лише на пагорбі над рікою Стир існувало укріплення (там був князівський замок), їх будували по всьому місту. Існують твердження деяких учених, що князівський замок наприкінці XIII століття перебудували на цегляний, проте є надто багато заперечень цьому.

Отож 1340 року великим князем Володимиро-Галицької Русі стає Любарт. Саме він почав перебудову дерев'яного укріплення на цегляне. Любарт побудував нову башту — В'їздову, до якої встановив підйомний міст. Позаду вежі звів палац — князівську резиденцію. Вона складалася з двох поверхів, на кожному було чотири кімнати. Під палацом був підвал розміром 28 на 6 метрів. За часів правління Любарта столицю Володимиро-Галицького князівства стає Луцьк. Судові, виконавчі, церковні органи управління Волинської землі зосереджені в збудованому Окольному замку (приміському).

Наступним князем став син Любарта — Вітовт, якому замок дістався у напівдерев'яному вигляді. Він завершив будівництво фортифікаційної споруди, добудував Владичу башту.

Новий період реконструкції настав для замку тоді, коли ним володів князь Свидригайло. Новий власник пересвідчився ще під час русько-польської війни 1431 року: замку необхідне зміцнення, захист від вогнепальної зброї. Також Свидригайло зрівняв за висотою всі три башти: В'їздову, Владичу, Стирову.

ЗАМОК ЛЮБАРТА
У ЛУЦЬКУ

Отже, в XVI столітті замок у Луцьку складався з двох: Вишнього та Окольного, розділених ровом, над яким був міст. У кожного з них були башти, сполучені мурами. Крім церкви Івана Богослова, на території замку були господарські споруди: пушкарня, кухні (згодом переобладнано в пекарню), льох (зберігали провіант), лазня. Замкове укріплення захищало місто під час нападів ворогів, отже, утримувався замок коштом міщан. Староста міста виконував функції військового начальника.

У зв'язку з утворенням Речі Посполитої 1569 року Луцьк втрачає статус прикордонного міста. Значення замку як оборонного форпосту значно зменшується. Це зумовило його поступове руйнування.

У першій половині XVII століття у замку відбуваються зібрання братчиків (1600 року було створене Луцьке православне братство).

1618 року луцьким старостою стає Альбрехт Радзивілл. Під його правлінням замок реконструюють: зводять новий міст, ремонтують Стирову вежу, Окольний замок. Двір в Окольному замку, що належав Радзивілла, Альбрехт подарував представникам Ордену Св. Бригітти.

Під час національно-визвольної війни 1648—1654 років під проводом Богдана Хмельницького

Луцький замок не зіграв якоїсь особливої ролі.

У другій половині XVIII століття проводилася люстрація Луцького замку. На той час власником укріп-

лення був Станіслав Чарторийський. Підтвердженням того, що замок не виконував функцій фортифікації, є те, що люстратори не знайшли там складів зброї.

Стирова башта мала три поверхи: на першому була скарбниця, на другому — в'язниця і на третьому поверсі зберігалися міські книги.

5 вересня 1781 року територію замку та прилеглі будинки охопила пожежа. Тож староста міста Юзеф Чарторийський розпочинає відбудову. На тому місці, де була князів-

ська резиденція, Юзеф зводить повітову канцелярію. Після перебудови замок уже не оборонний форпост, а адміністративно-судова установа.

Унаслідок третього поділу Польщі Волинь відходить до Росії. Це автоматично означало зміни для замку. І вони сталися. Замок більше не виконував своїх функцій: адміністративної, судової і релігійної. Від 1842 року він стає власністю міста, і для нього починається період руйни... Минуло три роки, і навесні страшна повінь затопила будинки мешканців Луцька, а також замок. Місцеве населення не змогло оцінити історичного значення цієї споруди, а розглядали його як джерело безкоштовної цегли й каменю, тож із часом усе більше ставало прогалин у мурах. Замок знову (як і за часів війн) урятувала його міцність. Нелегко було добувати будівельний матеріал, тож лучани припинили це робити.

У 1921—1939 роках проводилася серйозна робота — консервація замку, що передбачала незначну реконструкцію та визначення замкової території, аби охороняти її.

26 березня 1985 року Рада Міністрів Української РСР прийняла постанову "Про оголошення комплексу архітектурних пам'яток у Луцьку історико-культурним заповідником".

Далі буде.

Підготувала
Євгена СЛОБОДЯНЮК

СЛОВО Просвіти

Засновник:
Всеукраїнське
товариство "Просвіта"
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор
Любов ГОЛОТА

Редколегія
Любов ГОЛОТА
Ярема ГОЯН
Павло МОВЧАН
Анатолій ПОГРІБНИЙ
Олександр ПОНОМАРІВ
Іван ЮЩУК

Перший заступник

редактора
з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел./факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК
278-63-69

Відділ мови
Олександра ТКАЧ
270-55-57

Відділ літератури
Уляна ГЛІБЧУК
270-55-57

Відділ культури
Валентина ДАВИДЕНКО
270-55-57

Відділ просвітницької роботи
Ольга СКРИПІНА
279-49-47

Відділ листів
Людмила ІЛЬЄНКО
279-49-47

Відділ коректури
Тетяна МИХАЙЛЕНКО
Ірина СТЕЛЬМАХ
278-63-69

Комп'ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК
Олег БЕССЬКИЙ
278-63-69

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail:
slovo_prosvity@ukr.net

http://
slovoprosvity.com.ua

Індекс газети
"Слово Просвіти" — 30617

Видруковано з готових
фотоформ на комбінаті
"Преса України" у серед.
Зам. № 3301220

Наклад — 11800

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.

Відповідальність за достовірність інформації несуть автори.

Редакція залишає за собою право редагування та скорочення текстів.

При використанні наших публікацій посилення на "Слово Просвіти" обов'язкове.

Передплатна ціна, враховуючи поштові послуги:
на місяць — 3,29 грн.
на 3 місяці — 9,59 грн.
на 6 місяців — 19,18 грн.

C:\ SDK Command Prompt

Setting environment to use Microsoft .NET Framework v2.0 SDK tools.
For a list of SDK tools, see the 'StartTools.htm' file in the bin folder.

C:\Program Files\Microsoft.NET\SDK\v2.0>csc /?
Microsoft (R) Visual C# 2005 Compiler version 8.00.50727.42
for Microsoft (R) Windows (R) 2005 Framework version 2.0.50727
Copyright (C) Microsoft Corporation 2001-2005. All rights reserved.

Visual C# 2005 Compiler Options

- OUTPUT FILES -
/out:<file> Specify output file name (default: base name of file with main class or first file)
/target:exe Build a console executable (default) (Short form: /t:exe)
/target:winexe Build a Windows executable (Short form: /t:winexe)
/target:library Build a library (Short form: /t:library)
/target:module Build a module that can be added to another assembly (Short form: /t:module)
/delaysign[+|-] Delay-sign the assembly using only the public portion of the strong name key
/doc:<file> XML Documentation file to generate
/keyfile:<file> Specify a strong name key file
/keycontainer:<string> Specify a strong name key container
/platform:<string> Limit which platforms this code can run on: x86, Itanium, x64, or anycpu. The default is anycpu.

- INPUT FILES -
/recurse:<wildcard> Include all files in the current directory and subdirectories according to the wildcard specifications
/reference:<alias>=<file> Reference metadata from the specified assembly file using the given alias (Short form: /r)
/reference:<file list> Reference metadata from the specified assembly files (Short form: /r)
/addmodule:<file list> Link the specified modules into this assembly

- RESOURCES -
/win32res:<file> Specify a Win32 resource file (.res)
/win32icon:<file> Use this icon for the output
/resource:<resinfo> Embed the specified resource (Short form: /res)
/linkresource:<resinfo> Link the specified resource to this assembly (Short form: /linkres)
Where the resinfo format is <file>[,<string name>[,public|private]]

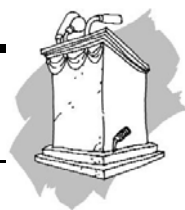
- CODE GENERATION -
/debug[+|-] Emit debugging information
/debug:<full|pdbonly> Specify debugging type ('full' is default, and enables attaching a debugger to a running program)
/optimize[+|-] Enable optimizations (Short form: /o)

- ERRORS AND WARNINGS -
/warnaserror[+|-] Report all warnings as errors
/warnaserror[+|-]:<warn list> Report specific warnings as errors
/warn:<n> Set warning level (0-4) (Short form: /w)
/nowarn:<warn list> Disable specific warning messages

- LANGUAGE -
/checked[+|-] Generate overflow checks
/unsafe[+|-] Allow 'unsafe' code
/define:<symbol list> Define conditional compilation symbol(s) (Short form: /d)
/langversion:<string> Specify language version mode: ISO-1 or Default

- MISCELLANEOUS -
@<file> Read response file for more options
/help Display this usage message (Short form: /?)
/nologo Suppress compiler copyright message
/noconfig Do not auto include CSC.RSP file

- ADVANCED -
/baseaddress:<address> Base address for the library to be built
/bugreport:<file> Create a 'Bug Report' file.
/codepage:<n> Specify the codepage to use when opening source files
/utf8output Output compiler messages in UTF-8 encoding
/main:<type> Specify the type that contains the entry point (ignore all other possible entry points) (Short form: /m)
/fullpaths Compiler generates fully qualified paths
/filealign:<n> Specify the alignment used for output file sections
/pdb:<file> Specify debug information file name (default: output file name with .pdb extension)
/nostdlib[+|-] Do not reference standard library (mscorlib.dll)
/lib:<file list> Specify additional directories to search in for references
/errorreport:<string> Specify how to handle internal compiler errors: prompt, send, queue, or none. The default is queue.
/moduleassemblyname:<string> Name of the assembly which this module will be a part of.

МОВА І ВЛАДА

Поки одні політики зайняті занадто нервовими перемовами щодо утворення парламентської коаліції, інші з дивною однотайністю взяли на давати російській мові статус регіональної.

Робиться це рішеннями обласних рад, як тільки вони встигають зібратися на перше засідання. Уже є відповідна ухвала Севастопольської, Луганської, Харківської рад. Якщо все піде такими темпами — половина обласних рад може надати статус регіональної саме російській мові. Звичайно, це перебільшення, але в радах із формальною більшістю прихильників такої ідеї все можливе. Слід зважити й на те, що й серед так званих демократичних сил чимало депутатів теж за особливий статус російської мови. Так що пошесть “регіоналізації” російської мови може охопити всю державу. Виникає резонне питання, чому все це так послідовно, швидко й організовано відбувається? Чи справді це зумовлено Конституцією і законами України, чи справді потребує російська мова захисту як мова регіональна? Президент доручив Прокуратурі й Міністерству юстиції вивчити законність рішень обласних рад щодо надання російській мові статусу регіональної. На мою думку, цього замало. Надзвичайно важлива свідомо позиція суспільства, яка на минулих виборах у мовному питанні виявилася дуже слабкою. Це й спровокувало теперішні рішення обласних рад. Вважаю, це тільки початок, не варто сподіватися лише на авторитет майбутнього рішення органів з правового нагляду, адже Конституційний Суд не діє. Знову ж судова й правонаглядова система України має успадковану російськомовність і російськоорієнтованість персоналу, що теж впливає і впливатиме на тлумачення й рішення щодо законності вибору мови. Практично в ЗМІ не було нормальних офіційних роз’яснень правопорядку застосування мов і державної мови насамперед. Чудово розумію Президента, який не хоче братися за вирішення мовних питань, тобто говорити про це з народом особисто. Такі розмови на різні голоси по-своєму коментуватимуть ті, хто організовує пошесть надання регіонального статусу російській мові й усіляко не бажає визнавати мову державну.

ЧЕРГОВЕ ВИПРОБУВАННЯ ПРЕЗИДЕНТА

Улюблена тема російських ЗМІ

Але найгірше — це промовчати й віддати все на відкуп беззгрішним у мовному питанні суддям, тому що спосіб надання російській мові статусу регіональної викликає багато запитань.

Навіть якщо вважати, що російська мова в Україні справді потребує першочергового порівняно з іншими мовами меншин захисту, зробити це законно зовсім не просто, принаймні рішенням обласної ради. Чинний Закон про мови і Хартія регіональних мов передбачають чітке визначення меж місця компактного проживання національної меншини. Тому потрібне однозначне правове трактування місця компактного проживання національної меншини. У випадку російської мови проблема ускладнюється тим, що більшість громадян користуються російською мовою або вимушено з часів СРСР, або як мовою ділових контактів у пострадянському економічному просторі, тобто як однією зі світових мов на візець англійської. Дуже важко відрізнити російськомовність комунікаційну від російськомовності, пов’язаної з належністю до російської етнічної меншини. Комунікаційна російськомовність захисту не потребує. Ро-

сійська мова етнічних росіян — це мова громадян російського походження там, де вони компактно самотньо проживають. Встановити цей факт лише за російськомовністю неможливо, тому що ефект комунікативного поширення російської мови незрівнянно більший і створює ілюзію величезних територій проживання російської діаспори. Потрібен функціональний підхід, визначений статтями 10 і 11 Конституції України.

При визначенні меж проживання національної меншини слід враховувати наявність усіх ознак самотності в історичному, культурному, духовному сенсі. Просто назватися росіянином замало, треба зберігати і розвивати в певній місцевості самотність росіянина, вихідця з питомо російської території Російської Федерації. Навіть ті росіяни, які вважають себе корінними, колись-таки приїхали з Росії і повинні мати про це історичну пам’ять, зберігати самотність певного краю Росії. Коли цього немає — є російськомовність з малоросійським акцентом, але без російської самотності з фольклором і традиціями. А мова меншини має сенс як регіональна мова лише тоді, коли обслуговує

потреби самотності етнічної меншини в місці компактного перебування. В інших випадках це просто нав’язана певними обставинами мова, яка застосовується замість державної з порушенням Конституції України і чинного мовного законодавства. Самотні ознаки національної меншини визначені Конституцією і законами України і не можуть довільно трактуватися обласними радами. Це компетенція Верховної Ради, яка прийме відповідний закон. Межі перебування національних меншин, які не співпадають із межами областей, районів, теж не можуть встановлюватися рішенням обласних рад. За Конституцією це виключна компетенція парламенту. Практично без прийняття закону про встановлення факту існування компактного проживання етнічних меншин і встановлення меж території їхнього проживання жодні рішення парламенту про надання статусу регіональної мови легко відміняються рішенням Конституційного Суду. Повинен бути єдиний державний стандарт щодо підтримки регіональних мов, і тоді росіянам буде дуже важко одержати державну підтримку російської мови як регіональної. Пояснення просте — росіяни в Україні не звикли жити як національні меншини, а доведеться. Це гіркий спадок минулого режиму, який залишив росіянам ілюзію панівного етносу, а українцям нерішучість у домаганні свободи самотності і поваги до української мови. Ці проблеми треба вирішувати одночасно, але за Конституцією і на всеукраїнському рівні. Не думаю, що цього не знають депутати обласних рад, які прийняли незаконне рішення щодо регіонального статусу російської мови. Це зрозуміло кожній людині, яка читає Конституцію і закони. Відповідно має бути дана правова оцінка діям тих обласних рад, які відверто порушують Конституцію і перевищують власні повноваження. З позиції Конституції це дуже важка провина. Вибірчі гасла — це одне, а протизаконні дії — зовсім інше. Може, на решті в Україні буде застосовано авторитет і силу держави, щоб відкотити всіх бажаючих гратися мовним питанням у час, коли відверто порушуються мовні права корінного етносу — українців і не має належного поширення державна мова.

● Володимир ФЕРЕНЦ,
м. Івано-Франківськ

СВІТ

СОРБОННА ЗНОВУ ЗАПОВНИЛАСЯ СТУДЕНТАМИ

Після двомісячних протестаційних акцій, блокад, демонстрацій і бійок із поліцією французькі студенти повернулися до університетів, проте попереджають, що слідкуватимуть за кожним політичним кроком влади.

Рішення президента Франції Жака Ширака про відхилення закону про контракт першої праці — CPE (Contrat Premiere Embauche) французькі студенти, представники профспілок та інші противники цього законопроекту сприйняли дуже емоційно. Однак для повного триумфу їм потрібно дочекатися офіційного прийняття парламентом альтернативного пакета законопроектів, котрі б допомогли побороти 22 % рівень безробіття серед французької молоді.

Акції громадської непокори, котрі протягом двох останніх місяців охопили всю Францію, вказали на головну причину непорозуміння “верхів” і “низів”, а саме на пихатість і зверхність влади, котра взагалі не цікавиться життям пересічного француза. Свідченням цього може стати хоча б остання заява прем’єр-міністра Франції Домініка де Вільпена з приводу неприйняття CPE, коли він не визнав поразки, а лише сказав, що, на жаль, “не всі зрозуміли його мету”. Через розбіжність поглядів де Вільпена та французького суспільства його прозвали “віртуальним прем’єром”.

Натомість “героєм” періоду студентських барикад став міністр внутрішніх справ Франції Ніколас Саркозі, котрий протягом цих двох місяців показав достатньо високий рівень мобілізації свого ресурсу. Розумно використавши “бунт вулиць”, Саркозі посів перше місце в рейтингах довіри до французьких політиків, що дає йому значний шанс перемогти на президентських перегонах 2007 року.

Тим часом, 8 стаття так званого “закону про рівні шанси” буде замінена іншими законопроектами, котрі забезпечуватимуть прийняття на роботу молодих співробітників. Новий законопроект, загальні пункти котрого були обговорені під час перемовин між студентами, профспілками, працедавцями та владою країни, має бути ухвалений у парламенті Франції вже в травні. До цього моменту студенти обіцяють ретельно слідкувати за діями влади й попереджають про нові акції громадянської непокори на випадок недотримання домовленостей.

У попередній версії законопроекту “про рівні шанси” було зазначено, що протягом дворічного випробувального періоду працедавець може без будь-якого пояснення звільнити молодого (тобто віком до 26 років) співробітника. Це, на думку уряду Домініка де Вільпена, має заохотити працедавців приймати на роботу студентів. Саме цей пункт законопроекту обурих студентську громадськість Франції та вивів мільйони французів на вулиці. Саме через це, на думку директора Французького Дослідницького Інституту Стефана Розе, найдошкульнішої поразки зазнав Домінік де Вільпен. Тепер, цитуючи коментар Розе для Financial Times, “Вільпену буде важко завоювати симпатії французів, котрих він потребує перед президентськими виборами наступного року”.

Французькі студенти знову відвідують лекції. Проте через події останніх двох місяців ректори багатьох із навчальних закладів перенесли літню сесію на вересень, чим підкреслили свою солідарність зі студентами.

● Тетяна АРТУШЕВСЬКА

25 ТРАВНЯ — ЗАСІДАННЯ НОВОГО ПАРЛАМЕНТУ

Учора члени підготовчої депутатської групи, на яку покладено завдання організації перших засідань Верховної Ради нового скликання, обрали головою групи представника СПУ Івана Бокого. Його заступником більшістю голосів обрано представника “Регіонів України” Василя Хару. Секретарем групи став представник БЮТ Іван Кириленко.

Учасники засідання також ухвалили рішення провести перше засідання новообраної Верховної Ради України у четвер, 25 травня.

СИМОН ПЕТЛЮРА ПОВЕРТАЄТЬСЯ

ВШАНУВАННЯ

До Дня 15-ї річниці Незалежності України неподалік пам’ятника першому Президентові Української Народної Республіки Михайлові Грушевському на вулиці Володимирській у столиці України постане в бронзі пам’ятник його побратимові в боротьбі за українську державність — голові Директорії УНР, головному отаманові армії УНР Симону Петлюрі. Про це на прес-конференції, що відбулася в Укрінформі, розповіли учасники оргкомітету з відзначення пам’яті Симона Петлюри на чолі з міністром культури і туризму України Ігорем Лиховим.

Як заявив на прес-конференції останній Президент УНР в екзилі Микола Плав’юк, саме в ці травневі дні виповнюється вісімдесят років із дня трагічної заги-

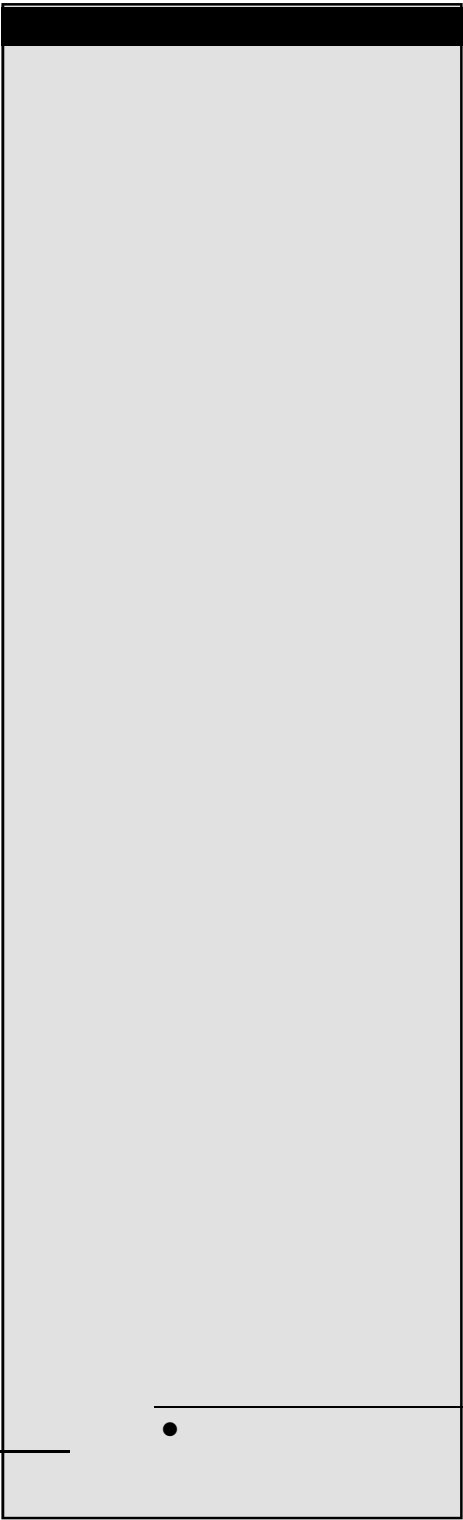
белі від руки найманого вбивці видатного сина українського народу Симона Петлюри, постать якого для багатьох поколінь українців стала символом незнищенності народного духу, дороговказом у боротьбі за волю і державну незалежність України. На його думку, вшанування пам’яті Симона Петлюри, яке цього року, згідно з Указом Президента України “Про увічнення пам’яті видатних діячів Української Народної Республіки та Західно-Української Народної Республіки” від 15 травня 2005 року, вперше відзначається на державному рівні, є актом історичної справедливості та справді державницького підходу до висвітлення темних сторінок нашої історії.

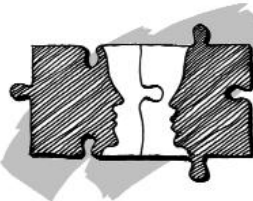
Заступник міністра культури і туризму України Ольга Шокало-Бенч назвала низку заходів зі

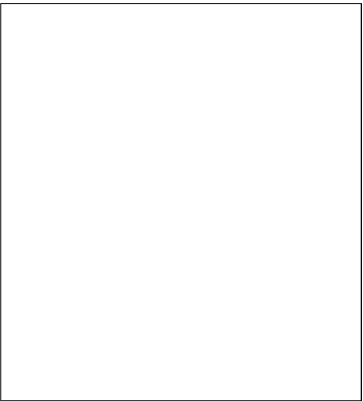
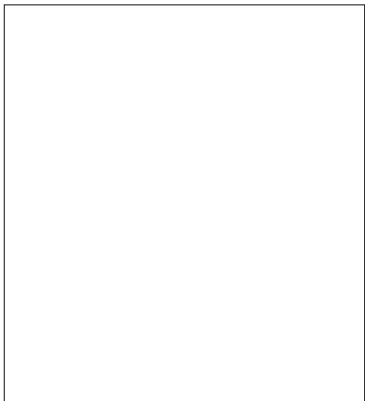
вшанування пам’яті Симона Петлюри, що відбудуться з 15 по 25 травня цього року в столиці України.

Вшанують Симона Петлюру і на його батьківщині — в Полтаві, а також у Рівному, де він тривалий час жив, працював і де 2001 року йому вперше в нашій державі було споруджено пам’ятник.

Стосунки між владою та бізнесом за останній рік радикально змінилися. Тепер вони мають характер взаємної зацікавленості та взаємної підтримки, про що свідчить рівень добровільної сплати коштів до бюджету, що має постійну тенденцію до зростання.

НОВЕ СЛОВО

За писемними джерелами ХІІІ століття, сіль на Київщину завозили з Прикарпаття, і Криму. Вже тоді їздили в Крим по сіль волами, запряженими в криті вози.

Непросто складалася доля чумацтва впродовж століть. Були й митарства, й розквіт, і занепад. Жило й розвивалося чумацтво насамперед зусиллями основних народних верств (козацтва, міщанства, селянства), позаяк держави, що володіли нашими землями, не були зацікавлені в розвитку української торгівлі.

Литовсько-руський і литовсько-польський періоди (ХІV—ХІVІ ст.) були доволі сприятливими для чумацького промислу. Виникають ярмарки, формуються центри торгівлі, здобувають магдебурзьке право міста, чумацький промисел охоплює значну частину людності.

За козацької доби (ХІVІ—кін. ХІVІІІ ст.) чумацтво бурхливо розвивалося на тлі загальнонаціонального піднесення. Наддніпрянщина стає головним центром чумацького промислу.

Із кінця ХІVІІІ ст. — протягом ХІХ ст. чумацький промисел переживає великі зміни й перетворення: від торгово-візницького до суто візницького та аж до повного занепаду з появою залізниць.

За таких умов виникає нова галузь чумацького промислу — візництво. Чумаки, особливо менш заможні, за плату перевозять чужі вантажі. У першій половині ХІХ ст. вони перевозять, наприклад, дві третини хліба з усієї кількості, яка потрапляє в Одеський порт.

Зазнає змін форма організації чумацького промислу — валка. Зникають чотири- та шестиволові мажі (сіль уже продають пудами, а не мажами). Хліб із України регулярно вивозять за кордон через порти. Окрім хліба, чумаки везуть з України льняне насіння, вовну, сало, спирт, горілку, лісоматеріали, прядиво, віск, мед, смолу, поташ, дьоготь тощо.

Чумацтво ХІХ ст. досить широко висвітлювалося у літературі. А чумацтво Звенигородщини того періоду було ще й пов'язане з життям і творчістю Тараса Шевченка.

Після наполеонівських війн (початок ХІХ ст.) у Європі значно зростає попит на український хліб. Чумаки з лісостепової та степової України перевозять до чорноморсько-азовських портів, а найбільше до Одеси, мільйони пудів українського зерна. Везли з поміщицьких маєтків здебільшого пшеницю. У перевезенні було задіяно не менше 500—800 тисяч пароволових маж. Із Київщини в 1833 році відправлено 300 тисяч четвертей зерна, а в 1847 — понад мільйон. Із Звенигородського повіту в 1847 році відправлено до Одеси понад 60 тисяч четвертей зерна, в тому числі 53 тисячі пшениці.

У середині ХІХ ст. на Київщині було до 17500 чумаків, що мали майже 70 тис. пар волів.

На Звенигородщині чумацтво з проведенням уманських віток залізничі від містечка Шпола до станції Вапнярка (1892 р.) помітно скорочується, а згодом і зовсім завмирає.

Вдавшись побіжно до історичного екскурсу, розглянемо етнографічні особливості чумацького промислу на Звенигородщині. Та найперше — про Тараса Шевченка і чумацтво.

Відомо, що батько Тараса Шевченка, Григорій, чумакував і возив до Одеси зерно. Через село Керелівку (тепер Шевченкове) пролягав чумацький шлях. Сам Тарас згадував, що його батько з братом Микитою були в Одесі. Десь року 1824

малий Тарас чумакує разом із батьком. Чи то хотів Григорій Шевченко звільнити сина хоч на якийсь час від лихої мачухи, чи то прихотити до чумацтва. Та, мабуть, їздив Тарас чумакувати не більше двох разів, бо навесні 1825 року батько помирає на 47 році життя. Чумакування Григорія Шевченка, очевидно, було однією з форм панщини. У той час перевезення хліба або інших вантажів вагою в 33 пуди паром волів на відстань 20 верств доброї дороги зараховували за день панщини. Чумаків-кріпаків посилали перевозити вантажі на відстань до 200 верств від маєтку. Да-

чотири воли, діставало чотири десятини землі на садибу, город і конопляник та орної 18 десятин у три поля.

Чумакувати своїми волами могли тільки заможні селяни. Парослих, міцних волів сірої чи голубої масті з великими рогами (чумакували тільки такими волами) коштували від 80—120 до 200—250 карбованців сріблом. Отже, щоб стати чумаком, потрібно було мати значні кошти на купівлю волів, мажі, реманенту, різних товарів для продажу, закупівлі солі, риби, інших товарів. Чумаки мусили компенсувати собі витрати та мати певний

учасник Гайдамаччини. Батько — Григорій Шевченко — грамотний і майстровитий чоловік. Знався на ковальстві (в Моринцях, на садибі Копія, де мешкала тоді родина Тараса, була кузня, в якій працював Григорій), стельмахував, займався садівництвом і землеробством, любив книжки, щонеділі читав для домашніх “житіє святих”. А щодо чумакування Григорія Шевченка, то, звісно, цим промислом могли займатися лише енергійні, кмітливі господарі.

Ніколи, за жодних обставин Тарас Григорович Шевченко не чувся кріпаком ні в житті, ні особ-

і під ногами, і над головою. А на шляху тому чумацькі валки: сила-силенна круторогих волів, і вози риплять, і мережані ярма скриплять. А біля волів — поважні, кремезні, росли чумаки. Чумаки, які ще свято берегли свої прадавні традиції. Традиції, в яких жили найкращі риси від хліборобських і козацьких — жертвоне служіння громаді, захист знедолених, чесність, справедливість, готовність подолати будь-які труднощі, безмежна любов до рідної землі.

Для Шевченка чумакування було не тільки дитинним минулим. Тарас у чумацькому середовищі вперше відчув себе справді вільним, гідним, рівним серед рівних, паном життя. І вже ніколи не сприймав і не мирився з неповажним, несправедливим ставленням до себе та таких, як сам.

Розповіді дідуся і батька, спілкування з чумаками, які бачили Великий Луг і Січ-Матір, які берегли в пам'яті перекази про козацьку звитягу, про запорожців та їхні курені, мали неабиякий вплив на формування поетичної, пристрасної, волеюлюбної та безстрашної, щедрої і незалежної натури Тараса Шевченка. А ще не могли не вплинути на незборимий дух Шевченка численні селянські рухи в 20-ті, 30-ті і 40-ві роки на батьківщині поета.

Тарас Григорович присвятив чумацтву чимало своїх поетичних (“Чума”, “Неначе степом чумаки”, “Наймичка”, “Ой не п'ються пивамеди”), прозових (повість “Наймичка”), художніх (“Чумаки серед могил”, “Коло Седнева”) творів тощо.

Захоплювався Шевченко чумацькими піснями. Записував їх і чудово виконував (мав красивий, незвичайного тембру голос). Із чумацьких особливо любив пісні “Ой хто лиха не знає”, “У Києві на риночку” тощо. Українські пісні допомогли Шевченкові пережити солдатчину. Саме на засланні писав Шевченко твори, що стосуються чумацтва.

У пам'яті зрinalи картини дитинства — “гладкий широкий степ”, як “те море”, “білолиций місяць” і розмови з ним, крутобокі воли і мудрі чумаки. Спогади ті були як бальзам на душу в безсонні ночі трагічного буття. Буття, коли молодий, повний творчих поривань велетенський талант був відірваний від свого українського, рідного “тихого, ясного” світу і вкинтий до нікчемного, безнадійного, маловартісного чужого.

З усіх літературних джерел ХІХ ст. про чумацький промисел я не знайшла кращого, докладнішого опису чумацької садиби, аніж у повісті Тараса Шевченка “Наймичка”. Для Шевченка, спостережливого етнографа, кожна річ, кожна деталь побуту мала неабияку вагу. В повісті “Наймичка” в описах саду, господарських будівель — спогади Шевченка з рідного села, з батьківської оселі.

Доводиться жалкувати, що Шевченко не зміг здійснити своєї мрії — написати ґрунтовну працю з історії України, що зібраний ним фактичний матеріал зник під час арешту. Це була б унікальна праця за своїм змістом, враховуючи вислів Тараса Григоровича: “Історія мого життя становить історію моєї Батьківщини”, а також те, якої ваги у вивченні історії надавав Шевченко народнопоетичній творчості — “Наша пісня, наша дума не вмере, не загине, от де, люде, наша слава, слава України”.

● Надія ЗЯБЛЮК, провідний науковий співробітник ДМНАП НАН України м. Київ

ПРО ТАРАСА ШЕВЧЕНКА І ЧУМАЦТВО

Чумацтво — унікальне явище в історії нашої країни, породжене традиціями демократичного укладу українців. Воно не має аналогів у поліетнічній культурі світу.

Сіль і риба були головними товарами чумацької торгівлі.

Цікава етимологія слів “чумаки”, “соленик”, “прасол”, “уходник”, “коломієць”. Цими словами називали людей, що займалися торгово-візницьким промислом, цим своєрідним феноменом народного купецтва.

Колисками чумацтва, на наш погляд, є густозаселені Наддніпрянщина, де була велика потреба в солі, та Прикарпаття, де добували сіль ще від епохи неоліту. Згодом промисел поширився по всій Україні.

Батьківщина Тараса Шевченка — Звенигородщина була значним осередком чумацтва протягом багатьох століть. Тут цей промисел затримався аж до початку ХХ століття. Чумаки мешкали в кожному селі й містечку. Виникло чумацтво на цій благословенній землі раніше, аніж козацтво, чи, може, водночас — питання окремого дослідження.

Чумацька валка. Поштова картка Г. П. Шевченка. Початок ХХ ст.

лекі ж перевезення хліба в Одесу здійснювалися за окрему плату на основі домовленості. Так, 1845 року чумакам за перевезення вантажів на відстань 10 верств платили по 20 копійок сріблом. За продаж одного воза привезеної солі чумаки Звенигородського повіту (40-ві рр. ХІХ ст.) одержували понад 16 рублів чистого прибутку.

Батько Тараса Шевченка — Григорій писався за документами тягловим господарем, себто таким, що мав не менше однієї пари волів, з якими повинен був працювати на поміщика. Такий тягловий селянин наділявся землею (півтори десятини на садибу та город, шість десятин орної). Господарство, що мало

прибуток за свою нелегку працю. То чи такою бідною була родина Тараса Шевченка? Чи правдиві міфи про безпросвітні злидні? Що це не так, свідчать самі тільки розміри садиби батьків Шевченка та його рідних, зокрема на колишній садибі брата Йосипа в наш час розміщується чотири чималі садиби мешканців села.

Батьки й діди Тараса Шевченка були ані бідними, ані темними.

Андрій, прадід Тараса Шевченка по батькові, що прибув у Керелівку після Полтавської битви, ймовірно, був козаком. Дід Іван, теж по батькові, — письменний і бувалий, знав багато історичних дум і пісень, чудовий оповідач,

ливо в творчості. Не чулася упослідженими кріпаками й чимала родина Шевченків, яка була підступно (як і багато керелівців) передана у власність зрусифікованого німця Василя Енгельгардта, порідненого з Потьомкіним, усесильним фаворитом цариці Катерини. Справедливо зазначив Євген Маланюк: “Наш-бо селянин, двигаючи на собі почесний тягар вікових національних обов'язків і бувши фактично спадкоємцем періодично відмираючої шляхти, є, може, найбільшим аристократом серед селянства Європи”.

Мати Тараса Григоровича — Катерина Бойко — розумна, лагідна, знала безліч пісень і гарно малювала. Не кріпачка, пішла заміж за кріпака Григорія Шевченка з великої любові. Уже тільки цей факт багато говорить про батьків нашого генія. А чи не був батько Катерини, Яків, нащадком чумаків-бойків із Прикарпаття? Ще так багато недослідженого про родовід Тараса.

Звісно, що для мудрого, освіченого Григорія Шевченка чумакування було не тільки повинністю. А для майбутнього великого поета й художника Тараса Шевченка дитячі враження від чумакування з батьком були глибинними й незабутніми, воістину тоді він пізнавав світ. Тарасові, який виростав серед високих пагорбів, глибоких ярів-байраків, зелених лісів і садків, розкішних водоймищ, відкрився раптом безмірний, неосяжний степ. Степ, де скрізь гуляла воля, де шелестіла тирса про козацьку славу, де мріялося солодко й думалося легко, де стелився широкий чумацький шлях

Чумаки занедужав у дорозі. Народна картина

МИКОЛА АМОСОВ. ЯК ЖИТИ, ЩОБ ВИЖИТИ

Закінчення. Початок на с. 5

Людина має в середньому п'ятиразовий резерв потужності. Навіть коли клітина “захворіє” (недуга первинно проявляється саме в клітинах), якщо створити їй нормальні умови, за певний час вона оновить свої структури й одужає. Детренованість — найважливіша причина патології клітини.

Тепер більшість людей прямує до здоров'я від хвороби. Причиною хворобливого стану багато людей вважає погоду. Але вона впливає тільки на незагартованих людей. Я погодних перепадів до 80 років не відчував. Найшкідливішим для людини є переїдання, брак сиров'язі. А ще детренованість серця, легенів, суглобів. Причиною діабету й ожиріння (порушення обміну речовин) є передусім неправильне схуднення й детренованість. “Увінчують” перелік різних захворювань — інфаркт, інсульт і найстрашніше — серцево-легенева недостатність (від неї і вмирають). Для лікування цих хвороб треба жити надгодов і споживати сирі овочі й фрукти, не закутуватися, багато й швидко рухатися, спати, скільки хочеться (але не менш як сім годин). Природні захисні сили організму великі.

Голодування. Як лікувальний метод, воно має сенс тільки тоді, коли подальше харчування людини буде стриманим. А найпростіший спосіб схуднути — несмачно готувати. На жаль, сіль — один із способів зробити погану їжу смачною. Навіть сирі овочі, якщо посолити, можна їсти й без олії. Та краще споживати їх без солі. Сіль спричинює розвиток гіпертонії та склероз. Добра потреба солі 2—4 грами, а люди вживають по 10—20.

Вітаміни. Одержують їх, споживаючи свіжі фрукти й овочі. Наймінімальніша доза фруктів та овочів — 300 грамів щодня. Гадаю, потрібно — 500. Ще краще — кілограм. Прашури з'їдали два-три кілограми. Заміна сирих овочів і фруктів вареними — нерівнозначна. Краще вживати квашену і свіжу капусту, моркву, цибулю, салат.

Жири. Вони не так шкідливі, як підступні. Мають надто багато калорій — дев'ять на один грам. Твердження, що жири вкрай потрібні, — міф. Можна не вживати ані масла, ані сала, і навіть тоді в організм потрапить мінімальна кількість жирів. Вони є в молоці, м'ясі, навіть у хлібі, і цього досить. Рослинні жири нібито не сприяють розвитку атеросклерозу, але й ними не варто захоплюватися.

Щодо білків. Їх теж не треба надуживати. Людям малорухливим і похилого віку молока й трохи м'яса (грамів 50—70) — цілком достатньо.

Вуглеводи. Тут порада проста: їсти менше солодкого, інакше нормальному вагу зберегти важко. Доведеться стримуватись, адже один грам цукру дорівнює чотирьом калоріям.

Про воду. Пити треба багато.

КОРОТКО ПРО МОЄ ХАРЧУВАННЯ

Напружене життя починається зранку, тому й сніданок великий, грубий і некалорійний: 300—500 грамів свіжих овочів або капусти (свіжої чи квашеної), двійко яєць чи дві картоплини і кави з молоком.

Обід нерегулярний. Першу й другу страви — без хліба, без жирів, мінімум м'яса. Кефір, чай або сік — це на третє. Вечеря — чай з медом або з цукром уприкуску, сир, трохи ковбаси. Фрукти — за сезоном. За день за об'ємом набирається багато, а за калоріями — у межах витрат. Знайте, що маса тіла зростає в період великих нервових перенапружень.

Щодо сну. Якщо людина без снодійного добре спить, — з її нервами все гаразд. Перша порада. На сні не треба заощаджувати час — у середньому бажано спати по вісім годин. Друга порада. Не лякайтеся безсоння. Великої шкоди від однієї безсонної ночі

не буде. Надвечір накопичиться дводенна втома і вас здолає сон, але вечір треба звільнити для відпочинку. Якщо “погані” ночі йдуть одна за одною, вдайтеся до снодійного, однак контролюйте, щоб це не стало звичкою. А тим часом знайте: це серйозне застереження щодо розпорядку життя. Необхідно “випасти” з нього на кілька днів, щоб облишити снодійне. А розрахунок тут такий: не відрегулюєш свого життя — втрапиш усе. Один із контрольних пунктів здоров'я — це сон.

СЬОГОДЕННЯ І ГЛОБАЛІСТИКА

Чи можна передбачити майбутнє людства? І так, і ні. Головне питання: як виникла складність світу? Від Бога? Мій матеріалізм довгий час цього не міг прийняти. Удиво не вірив. Та років п'ять тому познайомився з ідеями самоорганізації Нобелівського лауреата Іллі Пригожина й багато питань з'ясував.

Я кажу: Бога немає, але він існує. І виступаю за релігію, тому що без неї не буде моралі. А без моралі не може бути капіталізму. Без моралі міг бути тільки соціалізм. Тому що там була інша ідея — колективу, колективної відповідальності, колективного контролю. У вільному ж суспільстві цією керівною силою може бути тільки мораль. А мораль без заповідей неможлива, адже відчуття свободи обов'язково кидає людину в різні боки, часто — до шкідливих потреб. Тож потрібна віра в те, що Бог є, що Він усе бачить, що може покарати чи довести, що Він незалежний і вищий суддя.

А тепер розглянемо динаміку окремих показників останнього століття. Кількість населення на Землі зросла в 3,7 раза. Показники економіки — у 40 разів. “Зелена революція” підняла врожайність утричі. Усі колонії отримали незалежність. Демократія майже всюди. Є гіркий, але корисний досвід історії: дві світові війни, фашизм, соціалізм, ГУЛАГ і Освенцим.

Збільшується населення. Та є втішні ознаки. У зв'язку з визріванням цивілізації темпи зростання людності загальмувалися порівняно з 60-ми роками (минулого століття. — *Ред.*) майже вдвічі. З'явилася впевненість, що років через 50—70 кількість населення планети стабілізується на рівні 9—11 мільярдів. Це багато, але ще посилено для природи. На швидку зміну життя у планетарному масштабі сподіватися не доводиться — люди не ангели. Але визрівання триватиме: бідні країни перейдуть у середні, а середні підтягнуться до багатих.

Ядерної війни, здається, не буде. Загальні зв'язки між взаємним впливом людськими закладено великими релігіями. А це — компроміси.

Ви запитуєте, чи можу я намалювати сценарій майбутнього людства? Якщо коротко, він, на мій погляд, може бути таким. Буде продовжуватись зростання економіки високорозвинених країн, але без істотного збільшення матеріальних і енергетичних затрат. Ідеологія в цих країнах не зазнає великих змін. Тут уже пробували і “праве”, й “ліве” і збалансували міру соціальної допомоги слабким і безпорадним так, щоб і на совість суспільства не тиснути, і трудящих не детренувати. Ці розвинені країни доведуть своє природне середовище до хорошого рівня. Але чекати від них великої допомоги слаборозвинутим країнам не слід — не дозволить вроджений егоїзм, біологія.

Усі інші країни будуть йти за лідерами. Однак швидкий прогрес неможливий. Культура й демократія дозрівають від покоління до покоління довго — десятиліттями. Усе залежить від економіки. Саме вона робить ставку на освіченість. А та впливає на інтелект, духовність.

Підготувала
Таїса МОСТОВА

ДОБРА ПОРАДА

Найсприятливіша пора “схопити” хронічну втому — осінь. А страждають на неї зазвичай люди віком від двадцяти восьми до сорока п'яти років. Ті, хто постійно “горить” на роботі. На Заході цю хворобу також називають “синдромом менеджерів”, які в гонитві за кар'єрним зростанням і грошима не беруть свого організму і працюють щодня по 16 годин і більше. Тоді й з'являється підвищена втома, яка потім стає хронічною. Завідувач кафедри клінічної імунології та алергології Національного медичного університету Георгій Дранник називає те, що передусім синдрому хронічної втоми, “третім станом” — ні здоров'я, ні хвороба. Тоді й з'являється втрата сну, втома через недосягання, зниження працездатності, загальмованість у діях, немотивована тривога, швидка зміна настрою та часті депресії.

Професор каже, що в людей навіть підвищується температура. Це зона ризику, коли в людини ослаблений імунітет і на неї чатують інфекційні захворювання, передусім РВЗ та грип.

Найчастіше синдром спостерігається у компаніях із жорсткими вимогами до підлеглих, якщо керівник — диктатор. Передують хронічній втомі й інфекційні захворювання або нервові виснаження. Те, що немало українців страждають на неї, на думку медиків, не дивно. Адже не всі можуть пристосуватися до соціальної та економічної нестабільності. Дасться взнаки й погана екологія. 1989 року

група вчених із Центру клінічної імунології обстежила близько тисячі киян, які протягом трьох років не виїжджали з міста після аварії на Чорнобильській атомній електростанції, і півроку не були на лікарняному. Коли почали аналізувати дані, виявилось, що 70 % цих практично здорових людей мали дуже схожі скарги. Після додаткового обстеження виявилось, що в більшості пацієнтів була порушена імун-

СЛУХАЙТЕ ЧАЙКОВСЬКОГО І ЗАБУДЬТЕ ПРО ВТОМУ

**Перенавантаження і суворий поря-
док на роботі безслідно не минають.
Нині, за даними Американського націо-
нального інституту проблем здоров'я і
професійної безпеки, понад сорок
мільйонів людей в усьому світі хворі-
ють на клінічну форму синдрому хро-
нічної втоми. Цей синдром іще нази-
вають “чумою ХХІ століття”.**

на функція. Тоді вчені називали це підвищеною втомою, яка згодом стає хронічною.

В Україні службу клінічної імунології, яка опікується також і синдромом хронічної втоми, створено лише сім років тому, а відповідного інституту й досі немає. Тоді як у Сполучених Штатах він існує вже понад півстоліття. У нас, правда, вже є обласні центри з амбулаторіями, а інколи й зі стаціонаром. Проте пересічні люди поки що не знають про цю хворобу і йдуть до тих спеціалістів, які, як їм здається, можуть їх вилікувати: терапевта, інфекціоніста, дерматолога чи невропатолога. Насправді в усьому світі цей

синдром лікують клінічні імунологи.

Краще не хворіти, щоб потім не лікуватися. Тож найпростіший спосіб не загубитися в гонитві за виживання — не напружуватися. Фахівці радять частіше прислуховуватися до свого організму. Треба вміти вчасно сказати собі “стоп”, вважає Георгій Дранник, узяти тайм-аут на кілька днів і вести нормальний здоровий спосіб життя. Професор також каже, що в кожній людині обов'язково повинна бути культурна програма. Адже це позитивні емоції, які знімають стрес. А найкращим антидепресантом він вважає кохання.

Кохання — це чудово, проте не завадити правильно спланувати свій час. Спати не менше восьми годин з відкритою квартиркою, перед сном випити склянку молока з медом чи м'ятого чаю. А годинна прогулянка на свіжому повітрі — природне

шеплення від стресу. Лікарі також радять приймати ввечері теплі ванни з морською сіллю чи ромашкою, а зранку — контрастний душ. Не дасть впасти в депресію спілкування з домашньою тваринкою. Не завадить і арт-терапія. Причому бай-дуже, про хороше чи про погане життя складати вірші. Якщо і це не допомагає зняти напруження, уявіть себе оперним співаком або послушайте Чайковського. До речі, сюїта “Пер Гюнт” Гріга нормалізує сон, а “Весільний марш” Мендельсона покращує серцеву діяльність.

• **Вікторія ПАДАЛКО**

МЕЦЕНАТИ

Ніби й далеко ми відійшли в часі від старовинної Спарти з жорстоким її законом — убивати немовлят, які народилися не зовсім здоровими. Але й до справжнього гуманізму нам іще далеко. Статистичне управління не дуже охоче видає дані — скільки дітей відстають у ментальному розвитку, а тому змушені жити в закритих інтернатах, де умови далеко не завжди відповідають європейським нормам.

Але не так давно вітер благодатних змін торкнувся і дитбудинку селища міського типу Чинадієве на Закарпатті: молоді здорові українці приїхали з подарунками — іграшками і, головне, — спортивним причадаллям, щоб фізкультура і спорт внесли радість у життя маленьких вихованців. А днями в столичному дитсадку № 801 ті самі молоді люди, об'єднані у Всеукраїнський благодійний фонд прогресивного спорту на підтримку здорового способу життя, влаштували спортивне свято з призами й подарунками. Близько ста київських дітей, яких лікарі називають ментально відсталими, жваво й радісно брали участь у конкурсах, виявляючи спортивну кмітливість.

ВЕСЕЛІ СТАРТИ

Отже, молодий фонд, який очолив чемпіон України з бодібілдингу Сергій Бобчук, почасті перебирає на себе ті проблеми, яким не може дати ладу держава. У той час, як столиця стогне від непосильного тягаря реклами тютюнових виробів і алкогольних напоїв, а з телеекранів суцільним потоком летить кривава каламуть детективів і бойовиків, спортсмени конкретними справами пропагують здоровий спосіб життя.

Той, хто пізнав радість від занять на стадіоні чи у спортзалі, хто знає, яке це щастя — дихати на повні груди свіжим повітрям і бути володарем кожного свого поруху, прагне відновлювати і реконструювати, а де можна — будувати нові спортивно-оздоровчі комплекси. І дедалі більше молодих людей долучаються до заходів благодійного фонду, щоб сприяти престижу здорового меценатства і зрештою повернути славу українському спорту. На нашій пам'яті, як у дитячих спортивних школах тренери відшукували таланти для олімпійського резерву, радіючи, що виростає молоде здорове покоління.

Нині ж студенти Національного університету культу-

ри і мистецтв складають спортивний крос по кучугурах над високовольтним кабелем, прокладеним у бік бульвару Лесі Українки. А зовсім поряд, просто на колишньому стадіоні, з'явилося багатоповерхове кам'яне гето...

Тому так серйозно сприяють починання спортсменів-меценатів, які прагнуть відкрити змагання “Веселі старты”, “Мама, тато і я — спортивна сім'я”. Молоді люди думають про пільгові абонементи для малозабезпечених верств населення в ті спортивні зали, котрі зуміли захистити свої підвальники від зазіхань торговців алкогольними напоями.

“Здоров'я — скарб кожного громадянина, стратегічний ресурс держави, запорука розвитку міжнародної спільноти в цілому”, — записано в статуті молодого благодійного фонду.

Віриться, що ці добрі починання пустять глибоке розгалужене коріння, а кроною того дерева стане вже нинішня малеча.

• **Ганна КОЗАЧЕНКО**,
член правління
Українського фонду
культури

БІОКІБЕРНЕТИКА ПІДКАЗУЄ

“Майбутнє століття очевидно, стане періодом широкого використання психології і як науки, і як практичної служби — на зразок медичної. Чому? Тому що повністю “пустити” психіку людини напризволяще, мабуть, не можна. Я це говорю не тільки як медик, а й як кібернетик. Психологи будуть керувати вихованням дітей і дорослих, добирати робочі колективи, визначати міру праці, впливати на рівень душевного комфорту громадян. І ще: навряд чи можна розраховувати на те, щоб зробити всіх людей хорошими. Та соціальні психологи мають запропонувати й змінити систему освіти й виховання дітей і дорослих.

Або ось таке твердження. Учені свідчать, а практика доводить: існує біологічна потреба у приватній власності. Особистій, звичайно. А як же бути з колективною? Вона не біологічна. На ній базуються надії тільки соціалістів. До того ж, ні багатство нації, ні духовність ніколи не виростили на ґрунті колективного жебрацтва — така істина. Бідні люди ніколи не бувають щасливими.

А далі роздуми ще сумніші. Тоді й гадаєш: може, треба спершу злякатися, щоб почати діяти?

Запитуєте, яким буде середовище в найближчі десятиліття? Кінцевої моделі не бачу, але навіть приблизне передбачення оптимізму не додає. Людство живе сьогоднішнім днем, не має розуму в поведінці. Загине воно, не встигне переселитися на чисті ще планети. І загине внаслідок своєї біологічної згубності. Потреби людські перевищують можливості планети оновлювати ресурси.

Звичайно, наука, враховуючи біологічні якості етносів, може, скажімо, урівноважити жадібність до речей страхом екологічної катастрофи. Та ж наука може змінювати й координати щастя. Громадяни стають освіченішими, далекогляднішими, їхні потреби рухаються від матеріальної сфери до інтелектуальної, якщо не до духовної. Змінюватися починає первісна природа людини. Але наскільки? І як дозувати ідеологію, щоб не зірватися, — як недавно ми зірвалися на соціалізмі й комунізмі.

Питання про людську природу на часі, як ніколи. Біологія в людині постійно чинить спротив. Біологічного більше, ніж соціального. Надію на тренування характеру можна плекати. Але, думаю, можливості перебільшені. Скажімо, такі якості особистості, як заздрощі, престиж, жадібність, за моїми даними як біокібернетика, обігнали навіть свободу і страх. Десь там ідуть переконання, інтереси. Заздрощі обганяють багато чого, залишивши далеко позаду колективізм. На альтеруїзм також не слід покладати великих надій.

І якою ж тоді має бути критична маса вихованих серед популяції, якщо не можна (а це так!) радикально, саме радикально, перевиховати?

НОВЕ СУСПІЛЬСТВО НЕ ПІДРЕМОНТУЮТЬ. ЙОГО СТВОРЮЮТЬ ЗАНОВО

Про що думається на дев’ятому десятиріччі життя? Про все. Про життя і смерть, головне й другорядне, значуще для тебе й для суспільства, у якому живеш. Так і виникла моя “Ідеологія для України”, тому що зовсім небайдуже мені, як розвиватиметься, куди йтиме моя країна, яке майбутнє чекає на неї, а отже, на дітей і внуків наших.

Чому я, росіянин, який ще й досі розмовляє по-вологодському, сприйняв незалежність України? Тому що зрозумів: це — збереження українського народу. Народу, який має свою мову, свою самобутність. Саме тому він має право на незалежність. І саме тоді я зрозумів, що українці, живучи в складі Радянського Союзу, де домінували російська нація і російська мова, підсвідомо відчували свою другорядність. Нині ж триває становлення нової держави. Становлен-

ня нового народу України як єдиного народу. Вважаю, що Україні вигідна інтеграція із Західною Європою. Проте лишається й побоювання: не стати б ще меншим братом.

В Україні починалася моя серцева хірургія — справа мого життя. Тут я здобув авторитет і пошану. Тут мої корені. Мої пацієнти. І... мої могили. Адже не всіх хворих вдалося врятувати...

Що потрібно нам сьогодні? Будувати нове суспільство. Глибоко переконаний, що “підремонтувати” його не можна, його можна тільки заново створити. Нам тепер особливо потрібне сильне керівництво з пріоритетом виконавчої влади. А повернення до соціалізму вже неможливе. Чому? Займаючись комп’ютерним моделюванням

хоплення. Надзвичайно зацікавив штучний інтелект, тоді з’явилися книжки “Алгоритм розуму”, “Моделювання мислення”, “Природа людини”. Для мене людський організм — це диво-апарат, який має чудові резерви й системи дублювання. І прикро, що ставимося ми до цього апарата так, ніби змагаємося, хто швидше помре.

У ЛЮДИНІ БАГАТО БІОЛОГІЧНОГО

Світ — то вічна боротьба егоїстів із альтруїстами. Мої дослідження засвідчили: 56 % із 4 тисяч опитаних визнали, що основою етики (тобто нашої поведінки) є біологія,

МИКОЛА АМОСОВ. ЯК ЖИТИ, ЩОБ ВИЖИТИ

Слова, винесені в епіграф, узяті зі щоденника, у якому робив записи в останні роки життя відомий хірург Микола Амосов. Катерина Амосова, дочка видатного академіка, в інтерв’ю одній із київських газет сказала: “Батько, звичайно, усвідомлював, що життя закінчується. Закінчується реально, адже йому було вже далеко за 80”.

Це спонукало мене звернутися до своїх записів, диктофонних касет, на яких кілька років тому записала в педагогічному університеті імені М. Драгоманова та в Національній спілці письменників цикл лекцій акад. Миколи Амосова для аспірантів. Коли розшифрувала все, була вражена: це ж про нинішній день, і сказано — ніби сьогодні. Великий лікар-гуманіст, філософ, психолог, соціолог усе ж устиг сказати найважливіше нащадкам, а від чогось і застерегти.

Заслуг Миколи Амосова не перелічити. Він створив Інститут серцево-судинної хірургії. Довгі роки був його незмінним директором. Врятував життя тисячам хворих. На собі поставив унікальний експеримент: як боротися зі старістю (інакше, певно, не прожив би 89 творчих років). Написав величезну кількість наукових робіт, десятки книжок.

суспільства, я зрозумів, що соціалізм — мало біологічний, а людство живе за біологічними законами. У природі нашої закладена передусім ініціатива. Щодо ідей соціалізму, то їх вдавалося втримати лише через диктатуру. Шкода, але я також якийсь час вірив у соціалізм “із людським обличчям”. Вірив, поки не переконався, що і комунізм, і соціалізм можуть триматися тільки в країнах із тоталітарними режимами. А там, де є терор, — дуже багато бідних.

У чому ще переконаний? Праця назавжди залишиться в житті людини, і її обсяги зовсім не мають бути мінімальними. І ще: суспільство не забезпечить людині щастя, якщо ця людина слабка й не здатна на зусилля.

ПРО СЕБЕ

Мене завжди цікавили різні сфери знання. Тим-то я не став таким собі ортодоксальним лікарем, який більше нічого не знає, крім медицини. Тому на певному етапі я повернувся до устремлінь молодості — до

Я, здається, зрозумів, як влаштований світ, якими законами живе суспільство. Шкода лише, що немає ні часу, ні можливості, ні штату співробітників донести все це до людей.
М. Амосов

техніки, захопився кібернетикою, потім — психологією, соціологією. І писати почав тому, що то була природна потреба самовираження. А настирно радив мені зайнятися цим видом творчості письменник Юрій Дольд-Михайлик. Я його лікував. Старше покоління пам’ятає його прекрасну книжку “І один у полі воїн”.

Отже, потрібно було виговоритися, а також залишити на папері те, що пережив, що може знадобитися іншим. Відчуття того, що я можу допомагати людям, — дивовижне відчуття. Але якщо хірургію можна назвати моєю любов’ю (53 роки оперував, із них 35 — на серці), то кібернетика — моє велике за-

що кількість егоїстів у 10 разів переважає альтруїстів (безкорисливих людей, здатних заради блага інших зректися власних інтересів), що 80 % егоїстів властолюбці... Нашому суспільству потрібна ідеологія, здатна захопити людей, пом’якшити їхній егоїзм і зменшити потреби, неадекватні можливостям Землі. Кожного, хто приходить у цей світ, слід виховувати. Коли суспільство високорозвинене (економічно, технологічно, культурно), тоді процес виховання відбувається автоматично. Склалися така організація суспільства, що кожен новий громадянин потрапляє у виховне середовище. А коли суспільство перебуває в занепаді (от, наприклад, як ми тепер), тоді він опиняється в дуже складному становищі. Ми ще тільки на початку капіталістичного шляху, але розшарування в суспільстві досягло страхітливих масштабів. Контраст між прибутками багатих і бідних досягнув різниці у 25—30 разів. У високорозвинених країнах цей показник — 5—6. Отже, бідне суспільство стимулює активізацію негативних природних рис людського характеру: заздрощів, зла, агресивності, пожадливості.

У людині так багато біологічного, вродженого, тому далеко не до кожного треба було застосовувати радянське правило: не вмієш — навчимо, не хочеш — змусимо. Кожен вид тварин, продовжуючи свій рід, дає популяцію, де 25 % новонароджених ніколи в майбутньому не будуть здатні самостійно вижити.

Так відбувається у звірів, птахів. А як у людей? Біологічні закони ті самі. Тільки людей таких народжується не 25 %. А приблизно 20 % — людей слабких, нікчемних, у яких ніколи не виникає бажання працювати, щось творити. Кожна країна опікується такими на свій розсуд, пам’ятаючи про гуманність. І ніякі індивідуальні бесіди, трудові колективи, товариські суди не примусять їх працювати. Саме такі й поповнюють лави бомжів.

ЛІДЕР І ЗАГАЛ

Мої досліді у відділі біологічної кібернетики переконали: у наших вчинках голов-

ну роль відіграють почуття. Вони вирішальні, а інтелект лише скеровує дії. Так, людина піддається вихованню, але обмежено, лише наполовину. “Викреслити” інстинкти, агресивність, заздрощі, лінощі, пожадливість неможливо. А притлумити можна. Найкраща пора для виховання — раннє дитинство. Найінтенсивніше розвивається мозок у дітей дошкільного віку. Якби ж дорослі пам’ятали про це!

Кілька слів про характер. Він — провідний у людині. Найважливіша складова особистості — саме характер, за яким поділяю людей на **сильних, середніх і слабких**. Таким чином, співвідношення — 1:7:2. Відповідно працездатність сильних порівняно зі слабкими наші експерти оцінили як 3:1. Ось така арифметика. Для суспільства важливі сильні лідери. Вони, а не маси (колектив), визначають прогрес. Владні лідери — найчастіше амбітні, жадібні здирники. Бувають і сильні творці. Більшість лідерів егоїстичні. І все ж зрідка трапляються герої і подвижники. Влада для людини — це втілення лідерства. А слухняність перед владою — від страху й залежності. То яка ж вона — людина? Вирішуйте самі.

У світі скрізь так: усталена група (колектив) складається з лідера і підлеглих. Усередині групи лідери керують підлеглими деспотично. Або демократично. Прогрес формування людських угруповань (самоорганізація!) був не однаковим. Із тисяч племен перетворилися на цивілізації всього близько двадцяти — решта щезли.

А висновок такий: треба, щоб у суспільстві визрівала достатня кількість індивідуальностей, готових до самостійного мислення, до самостійних не тільки рішень, а й дій.

ФІЛОСОФІЯ ЗДОРОВ’Я

Можливо, я надто вимогливий, однак, мені здається, потрібен ширший погляд на проблему здоров’я.

Старіти почав, коли виповнилося 79. Саме тоді я перестав оперувати хворих, тільки консультував. Як відчув старість? Хитає, коли йду, слабкість, погіршується пам’ять. Але книжки пишу й видаю.

1. У більшості хвороб “винна” не природа, не суспільство, а тільки сама людина. Найчастіше вона хворіє через лінощі й пожадливість. А часом і через нерозумність.

2. Не покладайте надій на медицину. Вона лікує багато хвороб, але не здатна зробити людину здоровою. Навіть більше: бійтеся потрапити в полон до лікарів. Вони схильні перебільшувати людські слабкості й могутність своєї науки, “створюючи” в людей уявні хвороби.

3. Людина, на щастя, така довершена, що майже завжди їй можна повернути здоров’я. От тільки для цього потрібні зусилля.

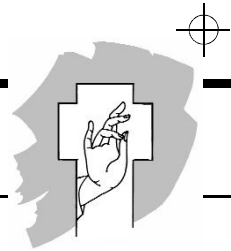
4. Для здоров’я потрібні чотири умови: фізичні навантаження, обмеження в харчуванні (їсти в режимі поганого апетиту), загартування, уміння відпочивати.

5. Природа милосердна: вистачить 20—30 хвилин фізкультури щодня, але такої, щоб спітніти і щоб пульс удвічі почастишав. Якщо цей час подвоїти, то взагалі буде чудово.

6. Здоров’я — це обмеження себе в харчуванні. Корисне те, що несмачне.

Від далеких предків ми успадкували не лише тіло, яке потребує тренування, а й психіку, точніше, біологічні відчуття, здатні перетворюватися на вади, чи делікатніше — на недоліки. Перший — лінощі, їх не треба й тренувати. Другий недолік — жадібність до їжі. Задоволення від неї — одне з найголовніших. Воно виробляється, якщо вживати смачну їжу — смажену, добре підсолену, із соусами. За задоволення розкішно й смачно попоїсти й почати відпочивати раніше, ніж втомилася, людина платить хворобами. Не можна сподіватися, що для збереження здоров’я всі дотримуватимуться суворого розпорядку, та можна спробувати бути поміркованими.

Закінчення на с. 6

ПОЖЕРТВИ НА ТАРАСОВУ ЦЕРКВУ		
<i>Продовження. Поч. у ч. 39–52 за 2003 р., ч. 2–9, 11–14, 16–18, 20–2, 28, 30, 32, 34, 37, 39, 41, 43, 45, 51 за 2004 р., ч. 3, 6, 7, 9, 11, 14, 15, 20, 22, 26–28, 29, 32, 35, 39, 42, 45, 52 за 2005 р., ч. 8, 10, 14 за 2006 р.</i>		
Букріна В. С., Муровані		
Курилівці Вінницької обл.	10,00	
Гурін Н. В., Муровані		
Курилівці Вінницької обл.	10,00	
Данилюк В. О., с. Тростянець		
Івано-Франківської обл.	10,00	
Дубневич Г. Т., м. Харків	30,00	
Єщенко В. Т., м. Торез		
Донецької обл.	10,00	
Жидін О. Н., с. Сніжне	10,00	
Касприв В. Н., м. Київ	100,00	
Клименко Я. І., м. Дніпропетровськ	15,00	
Ковальчук В., м. Київ	100,00	
Конечний Ю., с. Дзвиняч		
Богородчанського р-ну		
Івано-Франківської обл.	200,00	

Жінки клубу “Волинянка” Міжнародного громадського об’єднання “Волинське братство” (ч/з Шнуренко Ж., м. Київ)		
Андрієнко Н. І.	20,00	
Бай Н. І.	10,00	
Баннікова Л. А.	5,00	
Бідношей Г. К.	5,00	
Видрич О. А.	10,00	
Длужевська А. Ю.	20,00	
Задерей Н. М.	20,00	
Зверхівська А. Г.	20,00	
Кавун О. П.	5,00	
Капустенко О. П.	20,00	
Корнєєва М. О.	10,00	
Лобчук О. Г.	20,00	
Ляхевич А. Ю.	5,00	

Конишівська СШ І—ІІІ ст.		
Вінницької обл.	126,00	
Кущева З. А., м. Радіоново		
Ленінградської обл., Росія	50,00	
Луцький державний		
технічний університет		
(ч/з Стрільчук Л. В.)	475,00	
Науменко Д. В., м. Київ	49,00	
Остук І. П., м. Львів	300,00	
Погрібний О. В., м. Торез		
Донецької обл.	10,00	
Погрібняк Н. М., с. Жван		
Мурованокуриловецького р-ну		
Вінницької обл.	10,00	
Попова С. М., м. Харків	50,00	
Северенчук Є. І., м. Здолбунів		
Рівненської обл.	50,00	
Семашко З., м. Київ	50,00	
Скачко Н. Н., м. Харків	50,00	
Тарадай О. І., м. Червоноград		
Львівської обл.	20,00	
Тарашанський		
агротехнічний коледж		
(ч/з Гуртовенко Л. А.)	598,00	
Хекер Натела та Ульріх,		
м. Київ	100,00	
Шнуренко Ж. В., м. Київ	400,00	
Якимець В. П., м. Луганськ	10,00	
Якимець О. В., м. Луганськ	10,00	

Мирвода С. І.	10,00	
Морозенко М. М.	10,00	
Нищик-Приймська Г. М.	10,00	
Ніколаєва В. В.	20,00	
Оксюк Г. П.	10,00	
Оксюк О. О.	10,00	
Півньова Г. О.	10,00	
Репа А. І.	5,00	
Рутковська О. В.	15,00	
Сиротюк З. С.	10,00	
Скопиченко Г. Г.	10,00	
Слободян В. А.	20,00	
Смаль Л. М.	5,00	
Таранович В. М.	10,00	
Тарасенко В. П.	20,00	
Шелкунова З. Я.	10,00	
Шепель Н. А.	20,00	
Шнуренко Ж. В.	15,00	
Шурхал Д. П.	10,00	
ВСЬОГО:	400,00	

ЗВЕРНЕННЯ ДО ВСІХ УКРАЇНЦІВ СВІТУ

Всеукраїнське товариство “Просвіта” імені Тараса Шевченка виступило з ініціативою спорудження Кобзарєвого храму біля Чернечої гори в Каневі.

20 травня 2001 року був установлений Хрест на місці спорудження майбутнього Храму “Тарасова Церква”, що має стати символом єднання українців усього світу.

Ми мусимо всім миром звести Кобзарєву Церкву — церкву єднання, церкву братолюбства, яка б свідчила, що Бог і Україна єдині.

Усім, хто хоче зробити пожертву на спорудження Храму, повідомляємо необхідні реквізити:

Добровільні пожертви
“На Кобзарєву Церкву”:
МБФ “Українська Родина”
Р/р № 26045200145101
у Подільській філії АКБ “Київ”,
МФО 320401, ЗКПО 21709106

Хотинське райоб’єднання ВУТ “Просвіта” ім. Т. Г. Шевченка Чернівецької обл. (ч/з Боршуляка П. А.)

Буравська В. О.	10,00
Дідич Г. М.	20,00
Добровольський В. М.	20,00
Домбровська Х. Р.	10,00
Малімонік Я. В.	20,00
Прядко Л. І.	5,00
Сивець Л. І.	10,00
ВСЬОГО:	95,00

Анадольська ЗОШ (ч/з Іванську Г. М.)

Бодаківська А. С.	5,00
Брунза Н. П.	2,00
Гаватюк М. В.	5,00
Голянська Г. О.	5,00
Іванська Г. М.	5,00
Ігнат'єв Е. Я.	2,00
Ігнат'єва І. В.	5,00
Ігнат'єва С. Я.	2,00
Маковійчук Л. В.	5,00
Мельничук В. В.	5,00
Перепелюк С. М.	5,00
Ткач Н. Й.	5,00
Шевчук Ю. І.	5,00
ВСЬОГО:	56,00

Хотинська податкова інспекція (ч/з Соколюк В. М.)

Анісімов Є. В.	5,00
Антонюк В. П.	5,00
Бабіцький С. А.	10,00
Ватаманюк В. В.	10,00
Волощук О. А.	5,00
Гнатишин В.	10,00
Голянська Н. Д.	10,00
Гостев В. П.	10,00
Гриджун І. О.	5,00
Гусак Ю. Д.	10,00
Гуцул О. В.	10,00
Гушак Н. І.	5,00
Дорош М. В.	10,00
Жижиан А. І.	10,00
Заньковська Н. О.	10,00
Карвацький О. М.	5,00
Кузик М. Д.	5,00
Маслюковська А. В.	10,00
Непийвода В. В.	10,00
Осіпчук Р. Д.	10,00
Осіпчук Т. В.	10,00
Перепелюк Н. В.	5,00
Петраніч Г. П.	10,00
Петрович С. С.	10,00
Романюк Р. О.	10,00
Соколюк В. М.	10,00
Федонюк Ю. В.	10,00
Чеботар Л. Я.	5,00
Шатковська С. О.	10,00
Щербата М. І.	3,00
Юзва Ю. М.	10,00
ВСЬОГО:	258,00

БАТ “Завод продтоварів” (ч/з Піліпчук А. М.)

Авраменко Л. В.	10,00
Александров В. Є.	20,00
Александров К. В.	10,00
Андронатій С. В.	2,00
Бабинюк Г. І.	6,00
Боднарюк Г. С.	3,00
Бурназа С. П.	3,00
Верстюк А. В.	10,00
Горолевська Н. П.	1,00
Дарій В. В.	9,00
Доманчук В. В.	3,00
Єлаш І. М.	2,00
Заремський А. Л.	2,00
Здрок С. Д.	8,00
Івах С. В.	10,00
Каланча О. Ю.	3,00
Корольов А. М.	5,00
Кравецький А. В.	1,00

Куделько Г. І.	7,00
Майданська Є. В.	6,00
Майданська Т. Б.	3,00
Майданський А. І.	8,00
Майданський М. І.	5,00
Меднік М. Х.	2,00
Мельничук В. Ф.	2,00
Паюк О. М.	2,00
Перебиговський В. П.	5,00
Петрашук В. О.	5,00
Пилипчук І. В.	5,00
Піліпчук А. М.	3,00
Попович В. А.	2,00
Придрик А. Д.	10,00
Решетнік В. І.	3,00
Рудий В. Ю.	5,00
Рудий М. І.	5,00
Сенчук О. І.	2,00
Серікова З. В.	10,00
Скрипник А. Д.	2,00
Тамазлікар О. І.	3,00
Тернюк А. В.	5,00
Тодорюк В. Г.	5,00
Федоренко В. В.	5,00
Шевчук В. Т.	5,00
Ясінський В. М.	10,00
Яцюк В. А.	3,00
ВСЬОГО:	238,00

Хотинський держлісгосп (ч/з Алфіренко Ю. Б.)

Алфіренко Ю. Б.	10,00
Бабас'єва Л. Ш.	10,00
Глуха З. М.	2,00
Гончар В. Б.	10,00
Клішківський Д. М.	10,00
Клішківський І. А.	1,00
Коргуник В. В.	10,00
Костинчук В. Б.	10,00
Лопух В. В.	10,00
Микитюк Б. І.	10,00
Одажій О. П.	10,00
Семенко А. М.	10,00
Семенко М. М.	10,00
Ткач І. В.	10,00
Чебан С. М.	10,00
Юрків М. М.	10,00
ВСЬОГО:	152,00

Редакція газети “Хотинські вісті” (ч/з Чебан В. І.)

Бурлака В. П.	50,00
Гаврилюк В. І.	5,00
Гнатишина С. В.	10,00
Журик М. В.	14,00
Писар О. В.	1,00
Рогозняк В. І.	5,00
Романчук О. П.	10,00
Савіцька В. В.	10,00
Чайковський Г. К.	1,00
Чебан В. І.	10,00
ВСЬОГО:	116,00

Відділ освіти райдержадміністрації (ч/з Єлаш Г. П.)

Васильчук Т. Є.	3,00
Єду В. П.	3,00
Єлаш Г. П.	10,00
Забара О. Г.	5,00
Коваль М. І.	10,00
Кортюк Р. В.	5,00
Офіцерові А. О.	5,00
Папченко О. О.	5,00
Пацалюк А. І.	3,00
Решетнік С. В.	5,00
Симинюк Л. С.	5,00
Соник О. А.	5,00
Топиркіна С. В.	4,00
Федоруца І. Я.	5,00
Челейчук Т. Д.	4,00
Чорна Л. В.	5,00
Шишковська М. І.	3,00
Якуба Р. Є.	3,00
Яременко Н. Г.	5,00
ВСЬОГО:	93,00

Хотинський районний центр зайнятості (ч/з Сухаренко Ю. В.)

Ганзюк В. В.	1,00
Журавель О. М.	1,00
Іванська Г. С.	2,00
Ковальський Д. В.	10,00
Колоднібська Н. С.	2,00
Кушнір Т. Т.	5,00
Мельник Р. І.	1,00
Парашук О. Г.	1,00
Сухаренко Ю. В.	5,00
Татарчук М. М.	5,00
Фісяк В. І.	10,00
Явецька Т. В.	2,00
Якимик В. А.	10,00
ВСЬОГО:	61,00

Управління пенсійного фонду України (ч/з Гладку Л. М.)

Бойко В. А.	2,00
Гафічук А. В.	1,00
Гладка Л. М.	5,00
Єлаш О. М.	1,00
Корчова Н. С.	3,00
Курчак М. І.	2,00
Леонт'єва Т. М.	2,00
Маліч Л. В.	1,00
Мельничук З. І.	1,00
Перепелюк С. В.	2,00
Печерова А. О.	2,00
Полякова О. І.	2,00
Славна О. І.	2,00
Татарчук В. М.	1,00
Ткач І. В.	2,00
Тютюнник О. О.	3,00
Хапченко Т. В.	4,00
Челек І. Є.	2,00
Швець Л. В.	5,00
Яковлева Т. О.	2,00
ВСЬОГО:	45,00

Міська рада (ч/з Онуфрійчук Г. Є.)

Васильєв С. Д.	2,00
Веселий П. Д.	10,00
Гуцул О. М.	5,00
Кифлюк А. В.	2,00
Коновчук О. Д.	10,00
Онуфрійчук Г. Є.	5,00
Паламар М. Д.	10,00
Товбійчук А. А.	5,00
Шевчук О. В.	2,00
ВСЬОГО:	51,00

Об’єднання громадського харчування (ч/з Боршуляк В. З.)

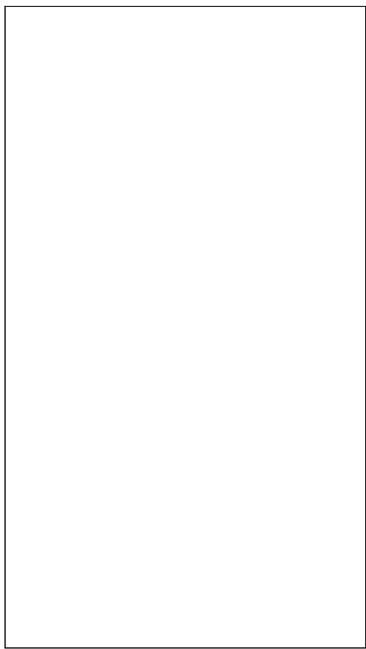
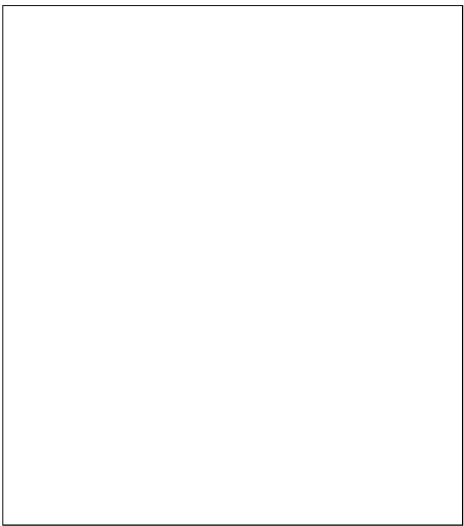
Алексєєва А. П.	2,00
Боршуляк В. З.	5,00
Бутейська Н. Д.	2,00
Головатинська Л.	2,00
Машталаяр Г. В.	5,00
Одинець Т. М.	2,00
Філіпчук Н. І.	5,00
Чебан М. В.	5,00
Чебан Н. Ф.	5,00
Чернецька А. А.	3,00
Чинчик М. М.	2,50
Чинчик Н. М.	2,50
ВСЬОГО:	41,00

Районне товариство політв’язнів і репресованих (ч/з Фугу В. Т.)

Дяволюк Т. С.	10,00
Колтенюк Д. С.	10,00
Пастух Л. І.	10,00
Фуга В. Т.	10,00
Фуга О. Г.	10,00
ВСЬОГО:	50,00
Всього по Хотинському р-ну Чернівецької обл. (третій внесок)	1074,00

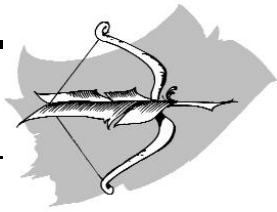

МАЙСТЕР

Гіпсова модель пам'ятника
Марії Несвіцькій у м. Рівне

ЮРИДИЧНИЙ ВИСНОВОК Міністерства юстиції

Закінчення. Початок на с. 3

або мови меншин” (як це міститься у назві та у тексті Закону України [VII]), а про єдине поняття — “*регіональні або міноритарні мови*”.

Понад те — як зазначено в пункті 11 Пояснювальної записки до Європейської Хартії: “Метою Хартії є захист та підтримка *регіональних або міноритарних мов*, а не мовних меншин”.

16. За визначенням, наведеним у статті 1 *Хартії*, поняття “*регіональні або міноритарні мови*” означає мови, котрі:

(і) є традиційно вживаними в межах певної території держави громадянами цієї держави, які утворюють групу, чисельністю меншу від решти населення держави; та

(ii) є відмінними від офіційної (их) мови (мов) цієї держави.

17. *Хартія* як акт міжнародного права не визначає статус *регіональних або міноритарних мов*, а містить перелік цілей і принципів, відповідно до яких *кожна держава* (яка є стороною *Хартії*) бере на себе зобов’язання покладати в основу своєї політики, законодавства і практики захист цих мов.

Поняття “*регіональні або міноритарні мови*” охоплює також і ту категорію мов (що потребують захисту з боку держави), яку в *Хартії* поіменовано як “позатериторіальні мови” — ті, що їх застосовують громадяни держави і які є відмінними від мов, що їх застосовує решта населення, але які, хоч і застосовуються в межах території держави, все-таки не можуть бути співвіднесені з конкретним географічним простором.

18. Об’єктом *Хартії*, тобто тим предметом, на який її безпосередньо спрямовано, є захист мов, котрим загрожує зникнення. Отже, об’єктом *Хартії* є загрожені мови як етнокультурне явище, а не мовні права національних меншин, які проживають у певних регіонах держави.

Натомість Закон України “Про ратифікацію Європейської Хартії регіональних мов або мов меншин” (VII) передбачає надання захисту саме мовам національних меншин, що прямо суперечить об’єкту та цілям самої *Хартії*.

19. Закон України про ратифікацію *Хартії* має відповідати об’єкту *Хартії*. А тому його об’єктом мали б стати менш уживані, ніж державна (українська), *регіональні або міноритарні мови*, які використовуються в певній частині території держави.

Цілком очевидним є те, що російська мова жодним чином не потрапляє під визначення *регіональної або міноритарної мови* (як його наведено в *Хартії*), оскільки ця мова використовується в межах території України в багатоманітних функціональних сферах і на надзвичайно широкій території (не в одному географічному просторі). Вона не потребує особливого захисного режиму через загрозу свого зникнення. Навпаки — у багатьох регіонах України вона є домінуючою та навіть такою, що через своє панівне становище загрожує зникненню інших мов, включно з українською.

Окрім цього, хибне розуміння сутності і спрямованості *Хартії* на час її ратифікації Верховною Радою України (і не в останню чергу через помилковий переклад українською мовою) спричинило грубу помилку в тій частині тексту Закону про ратифікацію, що передбачає “захист неіснуючих мов — “грецької” та “єврейської” (у сучасних умовах громадяни України відповідного етнічного походження послуговуються *новогрецькою* мовою та мовою *ідіш*). З огляду на те, що таких мов, як “грецька” і “єврейська”, не існує в природі, а Закон України тут передбачає захист мов грецької та єврейської національних меншин (що не є об’єктом *Хартії*), то ні *Хартію*, ні

Закон України (про її ратифікацію) у цій частині на практиці виконати неможливо.

Істотним недоліком Закону України (про ратифікацію *Хартії*) є те, що він не передбачає захисного режиму тим мовам, які насправді потребують його, бо перебувають на межі зникнення. Йдеться, зокрема, про такі мови, що нагально потребують державного захисту в Україні: *гагаузька, ідиш, караїмська, кримськотатарська, кримчацька, ромська, урумська, асирійська* та інші.

20. *Хартія* не передбачає того, що органи місцевого самоврядування держав можуть самостійно визначати статус цих мов чи що вони можуть самі визначати, яку з мов слід відносити до категорії *регіональних або міноритарних мов* у межах відповідного географічного простору території держави.

Компетенція визнавати ту чи іншу мову на території держави як *регіональну або міноритарну* та поширювати на неї захисний режим належить виключно державі — в особі її відповідних органів (що стосовно до української практики узгоджується з положеннями статей 10 і 92 Конституції України — статус мов визначається законом держави, який ухвалює Верховна Рада України).

IV. УЗАГАЛЬНЕНІ ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ:

21. Харківська міська рада, Севастопольська міська рада і Луганська обласна рада, ухваливши рішення (відповідно: Харківська — 6 березня 2006 р., № 43/06; Севастопольська — 26 квітня 2006 р., № 11; Луганська — 25 квітня 2006 р., № 2/13), порушили принцип законності, встановлений статтею 19 Конституції України (відповідно до якого — органи місцевого самоврядування зобов’язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України), бо вони:

визнаючи російську мову як регіональну (відповідно — в місті Харкові, в місті Севастополі та в Луганській області), внесли до нормативних актів свого рівня питання, яке згідно з приписами Конституції України (статті 10 і 92) є предметом регулювання виключно законом України;

ухвалюючи рішення з цього питання, вийшли за межі повноважень, наданих органам місцевого самоврядування Конституцією і Законами України (чим порушили також і положення частини першої статті 144 Конституції).

22. Конституція України чітко визначила статус російської мови: відповідно до положення частини третьої статті 10 Конституції російській мові в Україні надано статус мови національної меншини. Виходячи з положень статті 156 Конституції, зміна статусу мов, визначеного положеннями статті 10 Конституції, можлива лише за умови зміни конституційного положень статті 10, здійсненої за спеціальним порядком — за поданням відповідного законопроекту Президентом України або не менш як двома третинами від конституційного складу Верховної Ради України і за умови прийняття його не менш як двома третинами від конституційного складу парламенту та затвердження його всеукраїнським референдумом, який признається Президентом України.

23. Посилання в рішеннях місцевих рад на Європейську Хартію регіональних мов або мов меншин є безпідставним, оскільки існуючий офіційний переклад *Хартії* українською мовою та Закон України про її ратифікацію від 15 травня 2003 року не відповідають об’єкту та цілям автентичної *Хартії*. Об’єктом *Хартії* є захист мов, котрим загрожує зникнення, а не мовні права національних меншин, які проживають у певних регіонах держави. Натомість Закон України про ратифікацію Європей-

ської *Хартії* регіональних мов або мов меншин передбачає надання захисту саме мовам національних меншин, що прямо суперечить об’єкту та цілям самої *Хартії*.

24. Обов’язок забезпечувати законність в Україні Конституцією України покладено на прокуратуру. Пунктом 5 статті 121 Конституції України визначено, що на прокуратуру покладено функцію нагляду за додержанням законів із питань прав і свобод людини і громадянина органами місцевого самоврядування, їх посадовими і службовими особами.

Відповідно до частини другої статті 144 Конституції, рішення органів місцевого самоврядування з мотивів їх невідповідності Конституції чи законам України зупиняються у встановленому законом порядку з одночасним зверненням до суду.

Такий порядок встановлено, зокрема, положеннями статей 19—25 Закону України “Про прокуратуру” (№ 1789-ХІІ від 1991.11.05; в редакції від 2006.01.11).

25. З урахуванням існуючої ситуації в мовному питанні та з метою її виправлення пропонується, зокрема:

доручити відповідним органам виконавчої влади (із залученням Національної комісії зі зміцнення демократії та утвердження верховенства права) у найшвидші строки підготувати *Концепцію державної мовної політики в Україні*, предметом якої має стати унормована система основоположних настанов, які б ґрунтувалися на комплексній оцінці мовної ситуації в Україні і якими мали б керуватися органи державної влади й державного управління у своїй практичній діяльності, виходячи передовсім із потреб: а) відновлення історичної справедливості у питанні функціонування і розвитку української мови; б) утвердження української мови як державної, виходячи з того, що це питання слід вирішувати як інститут державності, а не як культурологічне чи етнокультурне явище; в) здійснення державної політики на забезпечення мовних прав національних меншин відповідно до Європейської Рамкової конвенції; г) забезпечення державного захисту загрозованих мов відповідно до Європейської Хартії;

розглянути та вирішити питання про створення в Україні інституційної системи забезпечення державної мовної політики (відповідно до положень *Концепції*), яка б включала (окрім існуючої Національної ради з питань радіо і телебачення) нові інституції, зокрема: а) Національну раду з питань мовної політики при Президентові України; б) Департамент мовної політики у складі Міністерства юстиції; в) Національну комісію з питань правовису та мовних норм Національної академії наук України; г) Національну комісію правничої термінології тощо;

забезпечити підготовку (з наданням статусу офіційного) виправленого перекладу українською мовою *Європейської Хартії регіональних або міноритарних мов* (із залученням до цієї роботи Міністерства закордонних справ, Міністерства юстиції та Національної комісії зі зміцнення демократії та утвердження верховенства права);

забезпечити підготовку та подання на розгляд Верховної Ради України законопроекту (як невідкладного) з метою приведення Закону України “Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин” (VII) у відповідність з об’єктом і цілями автентичної *Хартії*, укладеної офіційними мовами Ради Європи — англійською та французькою (із залученням до цієї роботи Міністерства закордонних справ, Міністерства юстиції та Національної комісії зі зміцнення демократії та утвердження верховенства права).

Міністр юстиції України
Сергій ГОЛОВАТИЙ
10 травня 2006 року

ЧИ ЗАГОВОРЯТЬ НА ЛУГАНЩИНІ УКРАЇНСЬКОЮ?

ГАРЯЧА ТЕМА

Сьогодні проросійські агенти ставлять за мету розколати Україну, повернути її в лоно Росії. Вони добре усвідомлюють, що після запровадження російської мови другою державною українська мова зникне з ужитку. А потім вони вимагатимуть подвійного громадянства, федеративного устрою, згодом зажадають приєднання України до “ісконно русских земель”. Із втратою мови українці як нація перестануть існувати. Ось мета проросійських політиків. До чого це може призвести? До громадянської війни.

Деякі представники “п’ятої колони” нав’язують думку про нецільність функціонування в регіонах із компактним проживанням російськомовного населення державної української мови. Виникає запитання: кого зарахувати до більшості серед населення в таких регіонах — етнічних українців чи росіян? Наприклад, якщо йдеться про Луганщину, то за останнім переписом населення (2001 р.) в області мешкає 57 % етнічних українців і лише 39 % росіян, у Луганську — відповідно 54 % і 46 %. Отже, про другу державну мову (російську) годі й говорити. Інша річ, якою мовою вони спілкуються. Переважна частина населення розмовляє суржиком. Тоді це явище більше належить до загальної культури, а не до ущемлення російської мови. Цікаво, що майже 100 % населення Луганщини знає українську мову. Що стосується дітей шкільного віку, то для них проблеми не існує, бо всі вони вивчають українську мову, й під час вступу до ВНЗ не було жодного випадку, щоб абітурієнт не склав іспиту з української.

Яка ж насправді ситуація з українською мовою на Луганщині, найбільш зросійщеній з-поміж усіх областей України?

Упродовж чотирнадцяти років Незалежності України тут помітних зрушень у відродженні української мови, української духовності не спостерігається. Це наслідок антидержавницької політики в мовному питанні, яку проводили колишні перші керівники області. Так, на вимогу створити українськомовну газету на обласному рівні вони відповідали, що в Луганську та області відсутній попит на неї, бо тут переважає “російськомовне населення”, не розуміючи, що такого етносу не існує. Про відсутність хоча б елементів українського в Луганську свідчать назви магазинів, супермаркетів, вулиць, площ: усі вони, як правило, російськомовні або написані англійською чи італійською мовами. Більше того, в топонімії зберігається не лише російська присутність, а й певні ознаки ідеології тоталітарної системи, яка

існувала до 1990 року. Мабуть, не всі мешканці Луганська знають, що в місті існує аж 13 (!) Ленінських провулків, одна вулиця Леніна, одна площа й декілька пам’ятників вождів світового пролетаріату. В державних установах чиновники послуговуються виключно недержавною мовою. Змінити цю ганебну звичку свого часу спробували заступник голови Луганської облдержадміністрації Юрій Єненко (нині покійний), колишній Луганський міський голова Анатолій Ягоферов і недавній голова облдержадміністрації Олексій Данилов. Ще тепер намагається це робити заступник голови обласної державної адміністрації Зіновій Гузар. До речі, Ягоферов і Данилов не етнічні українці, але вони займали державницьку позицію й усвідомлювали, що економіку можна підняти лише за умови відродження українства. Чомусь цього не розуміє нинішній Луганський міський голова Сергій Кравченко.

Дещо змінилася ситуація в обласному радіомовленні й телебаченні, і то переважно через рекламу, яка подається державною мовою. Що стосується інших радіо, телепередач, то більшість із них ще далекі від того, аби називатися українськими в широкому розумінні цього слова.

Повільно зростає кількість учнів, які навчаються українською мовою в школах області. Сьогодні українською навчається дещо більше 30 %, а в таких містах, як Луганськ — 11 %, Алчевськ — 19 %, Антрацит — 27 %, Краснодон — 19 %, Свердловськ — 23 %, у Лутугинському районі — 18 %, Станічно-Луганському — 17 %. Не краща ситуація з українськомовним навчанням й у вищих навчальних закладах. Навіть у Луганському національному педагогічному університеті більшість викладачів навчально-виховний процес проводить недержавною мовою. Про інші університети, технікуми, коледжі Луганської області годі й говорити. Зросійщення української молоді на Луганщині триває повсюдно.

Цих прикладів достатньо, щоб переконатися, що треба захищати від “витеснення” не російську мову, а боронити від знищення мову українську. І зрозуміти, що повинні насамперед представники влади.

Звертаємося до горе-політиків: припиніть гратися з вогнем, сіяти міжнаціональну ворожнечу й розбрат між громадянами. Історія вам цього ніколи не простить.

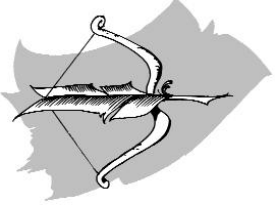
Юрій КИСЕЛЬОВ,
прес-центр Луганського обласного об’єднання Всеукраїнського товариства “Просвіта” імені Тараса Шевченка

СЛІДАМИ НАШИХ ВИСТУПІВ

СТАТУС МОВИ ВИЗНАЧАЄ КОНСТИТУЦІЯ

За дорученням Генерального прокурора Олександра Медведька прокуратурами Луганської, Харківської областей та міста Севастополь проведені перевірки щодо законності прийняття рішень місцевими радами про визнання російської мови як регіональної. За результатами перевірок 11 травня прокурорами вказаних областей внесено протести з вимогою скасувати прийняті рішення як такі, що суперечать чинному законодавству України.

В одному з попередніх чисел “Слова Просвіти” ми друкували звернення Центрального правління ВУТ “Просвіта” до Генеральної прокуратури з приводу порушень мовних статей Основного Закону обласними радами, які прийняли рішення про визнання російської мови регіональною на їх територіях.

I. ФАКТИ

1. 6 березня 2006 року Харківська міська рада (міський голова В. Шумілін) у Рішенні № 43/06 постановила, зокрема:

визнати російську мову в місті Харкові регіональною — “в означенні Європейської хартії регіональних мов або мов меншин” (пункт 1 Рішення);

встановити, що Харківська міська рада, її виконавчі органи в своїй роботі та в офіційних документах, повідомленнях, оголошеннях використовують поряд з українською (державна мова) російську мову (регіональна мова) — як мови роботи, діловодства й документації, тобто як робочі мови (пункт 2 Рішення);

врахувати, що згідно з Законом УРСР “Про мови в Українській РСР” та Законом “Про звернення громадян” громадяни мають право звертатися до будь-яких державних, партійних, громадських органів, підприємств, установ і організацій українською і російською мовами або мовою, прийнятною для сторін (пункт 3 Рішення).

2. 25 квітня 2006 року Луганська обласна рада (голова ради В. Голенко) у Рішенні № 2/13 постановила, зокрема:

вважати, що російська мова в Луганській області “у визначенні Європейської Хартії регіональних мов або мов меншин” є регіональною мовою (пункт 1 Рішення);

встановити, що Луганська обласна рада, її виконавчий апарат у своїй роботі та в офіційних документах, повідомленнях, оголошеннях використовують поряд з українською (державною) і російську мову як мови роботи, діловодства й документації (пункт 2 Рішення);

запропонувати органам державної виконавчої влади й органам місцевого самоврядування забезпечити право громадян звертатися до будь-яких державних, партійних, судових, громадських органів, підприємств, установ і організацій як державною, так і російською мовами (пункт 4 Рішення).

3. 26 квітня 2006 року Севастопольська міська рада (голова ради В. Саратов) у Рішенні № 11 постановила, зокрема:

визнати, що російська мова на території міста Севастополя є регіональною, “такою, що потребує охорони і розвитку в спосіб, який не перешкоджає розвитку державної української мови” (пункт 1 Рішення);

повідомити органи, організації та осіб, на яких поширюються положення Європейської хартії, про права та обов’язки, які визначені нею (пункт 2 Рішення);

запропонувати державним установам, органам місцевого самоврядування, підприємствам, установам і організаціям усіх форм власності застосовувати російську мову на рівні та в обсягах, які забезпечують потреби населення міста Севастополя (пункт 3 Рішення);

забезпечити використання (чи прийняття — в разі необхідності) паралельно з назвами державною мовою “традиційно правильних форм” написання таких назв також і російською мовою (пункт 4 Рішення).

II. НАЦІОНАЛЬНЕ ПРАВО

А. Щодо статусу та порядку застосування (використання) мов в Україні

4. Нормативну базу, що визначає статус і порядок застосування (використання) мов в Україні та стосується питання, що є предметом аналізу, становлять зокрема:

1) Конституція України 1996 р. [1];

2) Рішення Конституційного Суду України (№10-рп/99) від 14 грудня 1999 року (справа про застосування української мови) [11];

3) Закон УРСР “Про мови в Українській РСР” (№ 8312-XI) від 28 жовтня 1989 року (із подальшими змінами і доповненнями) [13];

4) Закон України “Про національні мови в Україні”

(№ 2494-XII) від 25 червня 1992 року [14];

5) Закон України “Про звернення громадян” (№ 393/96-ВР) від 2 жовтня 1996 року (в редакції від 20 січня 2005 року) [15];

6) Закон України “Про затвердження Конституції Автономної Республіки Крим” (№350-XIV) від 23 грудня 1998 року [16];

7) Закон України “Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин” (№ 802-IV) від 15 травня 2003 року [17];

8) кодекси:

а) Кримінально-процесуальний кодекс України від 28 грудня 1960 року (в редакції від 15 березня 2006 року) [18] (а);

б) Кодекс про адміністративні правопорушення (№ 8073-X) від 7 грудня 1984 року (в редакції від 23 лютого 2006 року) [19] (б);

ЮРИДИЧНИЙ ВИСНОВОК Міністерства юстиції

щодо рішень деяких органів місцевого самоврядування (Харківської міської ради, Севастопольської міської ради і Луганської обласної ради) стосовно статусу та порядку застосування російської мови в межах міста Харкова, міста Севастополя і Луганської області

Міністр юстиції України
Сергій Головатий

в) Цивільний процесуальний кодекс України (№ 1618-IV) від 18 березня 2004 року (в редакції від 16 березня 2006 року) [20] (в);

г) Кодекс адміністративного судочинства України (№ 2747-IV) від 6 липня 2005 року [21] (г);

9) також норми Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні” (№ 280/97-ВР) від 21 травня 1997 року (з подальшими змінами і доповненнями) [19] та інших законів України (які не впливають принципово на суть аналізу питання).

5. Конституцією України [1] встановлено, що:

державною мовою в Україні є українська мова (частина перша статті 10);

в Україні гарантується *вільний розвиток, використання і захист російської, інших мов національних меншин України* (частина третя статті 10);

застосування мов в Україні гарантується Конституцією України та визначається законом (частина п’ята статті 10);

виключно законом визначається **порядок застосування мов** (пункт 4 частини першої статті 92).

6. Рішенням Конституційного Суду України [11] визначено, зокрема, що:

українська мова як державна є **обов’язковим засобом спілкування на всій території України при здійсненні повноважень** органами державної влади та **органами місцевого самоврядування** (мова актив, діловодства, документації тощо);

поряд із державною мовою при здійсненні повноважень місцевими органами виконавчої влади, органами Автономної Республіки Крим та **органами місцевого самоврядування можуть використовуватися росій-**

ська та інші мови національних меншин **у межах і порядку, що визначаються законами України.**

7. Закон “Про мови в Українській РСР” [13] визначає, зокрема, що:

українська мова має юридичний статус **державної** (частина перша статті 2);

у роботі державних, партійних, громадських органів, підприємств, установ і організацій, розташованих у місцях, де *більшість громадян*, що проживають у місті, районі чи їх сукупності (тобто більшість населення відповідних адміністративно-територіальних одиниць чи населених пунктів), *становлять особи, які належать до інших (ніж українська) національностей*, можуть використовуватися — **поряд з українською — національні мови цих національностей** або **мова, прийнята для всього населення** (частини друга та третя статті 3);

Зі змісту Конституції України та положень інших чинних норм українського права випливає, що: **порядок застосування мов в Україні, у тому числі — і російської, визначається законом України;**

ЮРИДИЧНИЙ ВИСНОВОК Міністерства юстиції

щодо рішень деяких органів місцевого самоврядування (Харківської міської ради, Севастопольської міської ради і Луганської обласної ради) стосовно статусу та порядку застосування російської мови в межах міста Харкова, міста Севастополя і Луганської області

громадяни можуть звертатися до державних, партійних, громадських органів, підприємств, установ і організацій українською чи іншою мовою їх роботи, *російською мовою* або мовою, прийнятною для сторін (частина друга статті 5);

акти місцевих органів державної влади та управління приймаються і публікуються українською мовою, а в разі необхідності — *публікуються й іншою національною мовою* (частина друга статті 10);

офіційні назви державних, партійних, громадських органів, підприємств, установ і організацій утворюються і подаються українською мовою, а з правого боку (чи знизу) ці назви *можуть подаватися в перекладі іншою мовою* (стаття 37);

топоніми — назви населених пунктів, адміністративно-територіальних одиниць, вулиць, майданів, річок і т. ін. — утворюються і подаються українською мовою, а також *можуть передаватися національною мовою більшої частини населення тієї чи іншої місцевості* (частина перша статті 38).

8. Закон “Про національні меншини в Україні” [14] визначає, зокрема, що:

у роботі державних органів, громадських об’єднань, а також установ і організацій, розташованих у місцях, де *більшість населення становить певна національна меншина*, може використовуватися *її мова — поряд із державною українською мовою* (стаття 8).

9. Закон “Про звернення громадян” [15] визначає, зокрема, що: громадяни мають право звертатися до органів державної влади, місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, об’єднань громадян, посадових осіб українською чи *іншою мовою, прийнятною для сторін* (стаття 6).

10. Закон України “Про затвердження Конституції Автономної Республіки Крим” [16] визначає, зокрема, що:

в Автономній Республіці Крим **поряд із державною мовою** забезпечується **функціонування і розвиток, використання і захист російської**, кримсько-татарської, а також мов інших національностей (пункт 1 статті 10 Конституції АРК);

в Автономній Республіці Крим **російська мова як мова більшості населення і прийнята для міжнаціонального спілкування використовуватися в усіх сферах суспільного життя** (пункт 2 статті 10 Конституції АРК);

вирішення питань щодо **забезпечення функціонування державної**

(тобто — української), *російської*, кримсько-татарської та інших національних мов віднесено до компетенції Верховної Ради Автономної Республіки Крим (підпункт 14 пункту 2 статті 26 Конституції АРК).

11. Кодексами України, які визначають процедуру різних видів судочинства (чи притягнення особи до адміністративної відповідальності), встановлено, що:

особи, які беруть участь у справі й не володіють (або недостатньо володіють) державною мовою, мають *право користуватися рідною мовою або мовою, якою вони володіють* [18] (а); [19] (б); [19] (в); [19] (г).

ВИСНОВКИ:

Зі змісту Конституції України та положень інших чинних норм українського права випливає, що:

порядок застосування мов в Україні, у тому числі — і російської, визначається законом України;

ЮРИДИЧНИЙ ВИСНОВОК Міністерства юстиції

щодо рішень деяких органів місцевого самоврядування (Харківської міської ради, Севастопольської міської ради і Луганської обласної ради) стосовно статусу та порядку застосування російської мови в межах міста Харкова, міста Севастополя і Луганської області

порядок застосування російської мови в Україні докладно визначено законами України ([13]; [14]; [15]; [16]; [18] (а); [18] (б); [18] (в); [18] (г)], відповідно до яких гарантовано:

вільне використання *російської мови* в роботі органів місцевого самоврядування як мови роботи, діловодства й документації у місцях, де *більшість населення становить певна національна меншина*;

право громадян звертатися до будь-яких державних органів, установ та організацій, а отже, — і органів місцевого самоврядування, також і *російською мовою*;

право осіб, які беруть участь у судових чи адміністративних справах, *користуватися рідною мовою, у тому числі — і російською*;

застосування *російської мови* для позначення назв державних, партійних, громадських органів, підприємств, установ і організацій, а також топонімів — у тих місцях, де *більшість громадян*, що проживають у місті, районі чи їх сукупності (тобто більшість населення відповідних адміністративно-територіальних одиниць чи населених пунктів), *становлять особи, які належать до російської національності*.

застосування російської мови як мови роботи, діловодства та документації в органах місцевого самоврядування (відповідно до положень цих законів, а також — до Рішення Конституційного Суду України [11]) має здійснюватися одночасно із застосуванням державної (української) мови і не повинно підмінювати застосування української мови як державної.

Тому:

1) Пункти 2 і 3 Рішення Харківської міської ради (№ 43/06 від 6 березня 2006 р.), пункти 3 і 4 Рішення Севастопольської міської ради (№ 11 від 26 квітня 2006 р.), пункт 2 Рішення Луганської обласної ради (№ 2/13 від 25 квітня 2006 р.) щодо застосування російської мови в межах відповідно — міста Харкова, міста Севастополя і Луганської області **не відповідають нормам чинного українського законодавства**, бо стосуються тих питань, що є предметом регулювання лише закону, і які українським законом **регульовано інакше**, ніж зазначеними рішеннями вищезазначених рад;

2) Рішення Севастопольської міської ради (№ 11 від 26 квітня 2006 р.) було ухвалено та оприлюднено в порушення вимог українського законодавства, бо було постановлено та опубліковано (в газеті “Севастопольские известия”, № 42 від 29.04.2006 р.) лише російською мовою, тоді як чинними нормами ук-

раїнського права визначено, що **акти місцевих органів** державної влади та управління приймаються і публікуються українською мовою (не виключаючи при цьому одночасного застосування інших мов).

Б. **Щодо сфери компетенції органів місцевого самоврядування у питанні мовної політики**

12. Закон України “Про місцеве самоврядування в Україні” [19] визначає, що:

— до **виключної компетенції** сільських, селищних та **міських рад** у цьому питанні віднесено (і вирішується виключно на пленарних засіданнях), зокрема, вирішення **відповідно до закону** питання про **мову (мови)**, якою користуються у своїй роботі рада, її виконавчий орган та яка використовується в офіційних оголошеннях (пункт 50 частини першої статті 26);

Цей Закон **не містить положень**, відповідно до яких **обласна рада** наділена компетенцією вирішувати питання мовної політики в рамках саме цього акта законодавства.

Жоден український закон не містить положень щодо того, що **міська чи обласна рада** мають компетенцію визначати **статус мов**, які застосовуються у роботі цих рад, чи можуть використовуватися в межах територій відповідних територіальних громад.

ВИСНОВОК:

У зв’язку з тим, що ні Конституція України, ні Закон України “Про місцеве самоврядування в Україні” [19], ні жоден інший український закон не містять положень, на основі яких до сфери компетенції органів місцевого самоврядування — міських чи обласних рад — було б віднесено вирішення питань щодо юридичного статусу мов, які використовуються в роботі цих органів чи застосовуються в межах територій відповідних територіальних громад, **то положення пункту 1 Рішення Харківської міської ради** (№ 43/06 від 6 березня 2006 р.), **пунктів 1, 2 і 3 Рішення Севастопольської міської ради** (№ 11 від 26 квітня 2006 р.), **пункту 1 Рішення Луганської обласної ради** (№ 2/13 від 25 квітня 2006 р.) є такими, **що не відповідають українським законам**, передовсім і головним чином у частині визначення **російської мови як регіональної** (відповідно — в місті Харкові, в місті Севастополі та в Луганській області).

III. МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

13. Спільним для вищезазначених рішень Харківської міської ради, Севастопольської міської ради і Луганської обласної ради є те, що в кожному з актів відповідного органу місцевого самоврядування містяться *посилання* на так звану “*Європейську Хартію регіональних мов або мов національних меншин*” як підставу ухвалення рішення про визначення **російської мови як регіональної** (відповідно — в місті Харкові, в місті Севастополі та в Луганській області).

14. Зазначена *Європейська Хартія* була підписана від імені України 2 травня 1996 року та ратифікована Верховною Радою України 15 травня 2003 року (Закон України “Про ратифікацію Європейської Хартії регіональних мов або мов меншин” [22]); ратифікаційна грамота депонована 19 вересня 2005 року.

Ратифікація Україною цієї *Хартії* у такому вигляді, як це було вчинено 15 травня 2003 року, об’єктивно спричинила виникнення в Україні низки гострих проблем юридичного, політичного та економічного характеру. Головними причинами цього є як **неправильний офіційний переклад** тексту документа **українською мовою**, який був доданий до Закону про ратифікацію *Хартії*, так і **хибне розуміння об’єкта і мети Хартії**.

15. Автентичні тексти *Хартії*, укладеної офіційними мовами Ради Європи — англійською і французькою, чітко вказують на те, що в цьому акті міжнародного права йдеться достеменно не про “**регіональні мови**”

Закінчення на с. 4

ЖИТТЯ СТУДЕНТСЬКЕ

Як сумно, коли отримуєш листи від зовсім юних читачів, які вже мають певний негативний життєвий досвід. Адже брудний осад від чужої нетерпимості, злостивих кпинів, життєвих випробувань може залишитися в серці назавжди. Тож не можемо не надрукувати жалібно-саркастичного листа студентки Київського національного університету культури та мистецтв, що оповіла про свої гуртожиткові митарства.

“Я часто згадую свій перший день у гуртожитку. Комендант видав мені велику тумбочку (доставивши до кімнати), відчинив двері мого нового дому й кудись швидко зник. Сиджу я посеред кімнати зі своїм майном і розгублено дивлюся на розлучених моєю появою старших від мене сусідок. Облуплена стеля, засмалцьовані шпалери, неймовірна кількість меблів, тут же ступити ніде. Де ж я житиму?

Перші тижні були справжнім пеклом. Я хочу дому! Весь час — удень і вночі. Від сильної ностальгії врятувати не могло ніщо! Після тихого спокійного життя в рідній Софіївці мене бентежило гамірне місто. Та згодом я звикла. Наш гуртожиток — окрема частинка шумливого Печерська. Тут свої правила, свій стиль життя, незалежний від Києва. Доля подарувала нам п'ять чудових країв у столиці, кожен проводить їх по-своєму, кожен сам вирішуватиме, залишатися тут чи ні. Дехто закохується в Київ із першого погляду, прагне будь-що тут залишитися, а хтось мріє швидше повернутися додому. Пам'ятаю, як моя сусідка по кімнаті, втішаючи мене, сказала, що сумує за гуртожитком навіть улітку. Божевілля! А ось мені, певно, тут ніколи не сподобається.

Сподобалося, та ще як! Оті дівчата, які вперше мене вельми неприємно зустріли, з часом стали моїми найкращими подругами.

ЩЕ РАЗ ПРО ПЕНСІЇ

Лист Олени Русин із міста Мукачєво, вчительки з 39-річним стажем, порушує одну з найбільш актуальних проблем сьогодення — проблему хліба насущного.

“Усі ми знаємо, що таке пенсійне забезпечення людей, які свої молоді роки віддали щоденній праці, щоб на старість про них подбала держава. А прийшла старість, і залишається лише жакнутися, як влада оцінює твою роботу, якої припускається несправедливості при розподілі коштів на пенсійне забезпечення своїх громадян.

Хочу навести лише кілька прикладів отої “турботи” про громадян похилого віку, які щомісяця з нетерпінням очікують на пенсію. Правда, є й такі, яким вона не дуже й потрібна, бо забезпечені вони непогано. Але переважна більшість з нас чекають на неї, кращої, і не можуть дочекатися.

Мій сусід В. відпрацював майже 40 років на господарській і профспілкової роботі, пішов на заслужений відпочинок, як його тепер можна вважати, двадцять років тому із зарплати 230 карбованців. За безперервну роботу одержував персональну пенсію місцевого значення 132 крб. Що це були тоді за гроші? Буханець хліба коштував 14—16 коп., молоко 25 коп., кілограм цукру — 80 коп., кілограм ковбаси 2 карбованці. Навіть газета коштувала 4 копійки.

ТРИМАЙ СВОЮ ТЕРИТОРІЮ!

Кімната стала першою по-справжньому власною оселею. Принаймні я так відчувала, доки комендант не сказав, що моє тут лише ліжко-місце. Ну і нехай, зате моє!

Мабуть, на все життя запам'ятаю, як ми з дівчатами чаювали. Як весело нам було. Ми говорили годинами, а деколи цілими ночами. Слухали музику, самі співали... раділи, як тільки дозволяла фантазія. Ми відчували себе вільними, молодими і надзвичайно щасливими. Та за надмірні веселощі була тяжка розплата. Мій перший залік. Аж досі страшно згадувати. Дочекавшись до останнього, я ввечері сіла вчити свою економічну теорію, мої ж однокімнатниці, немов здурівши, почали співати, танцювати, слухати музику, а на мої зауваження — весело реготали, а згодом ще й книгу з конспектом забрали. Після кількох годинних сварок, які ні до чого путнього не привели, я ображено лягла спати. Уранці мені урочисто повідомили, що, виявляється, в гуртожитку традиція така — не давати першокурсникам учати перший залік. На щастя — минулося, залік отримала автоматом.

Загалом, перший рік минув весело і без проблем. Мої сусідки, закінчивши університет, виїхали з кімнати. Я лишилася сама. Разом із ними минув період мого веселого і безтурботного життя в гуртожитку. Я була найменша і, мабуть, тому дівчата мені багато в чому допомагали й радили, зрештою, було просто сумно, адже ми були дружною і веселою кімнатою. У нас існувало неписане правило: розповідати одна одній усі проблеми, переживання чи просто цікаві події зі свого життя. Багато проблем ми намагалися вирішити разом, радили одна одній від широкого серця. Кажуть, жіночої дружби не існує. З прихильниками цієї думки можна посперечатися, адже між нами в кімнаті не було жодних заздрощів ні через хлопців, ні через одяг, ні через успіхи. Ми були різні, але кожна ставилася з повагою до інтересів

Фото О. Литвиненко

іншої. Майже з перших місяців свого життя в Києві я поринула в громадське життя столиці. Постійні мітинги, збори, переживання, пов'язані з різними заходами, безкінечні розповіді про свою “Просвіту” — цим щодня я надокучала однокімнатницям. І вони не тільки вислуховували мене, а й намагалися допомогти порадою. Деколи згадую свій перший просвітнянський захід у нашому університеті, здається, це був показ і обговорення “Пропалої грамоти”, мене тоді охопив панічний жах, що ніхто не прийде, а дівчата, покинувши всі свої справи, прийшли та привели своїх друзів. На мою думку, один із феноменів гуртожитку — здатність часом перейматися проблемами сусідок більше за власні. Я і зараз в усіх деталях пам'ятаю Лесині фільмування. Це автоматично ставало проблемою номер один для нашої кімнати.

Але той щасливий час сплив, і що далі буде? Яких дівчат до мене підселять? Рекламу фразу “тримай свою територію” я почала сприймати буквально. Мене дуже дратувало,

як нові сусідки кладуть речі на полиці моїх подруг, прагнуть щось змінити у нашій ідеальній, на мій погляд, кімнаті. Обурила мене й кількість моїх однокімнатниць — нас п'ятеро. Двоповерхові ліжка, наче в казармі, місяця катастрофічно не вистачає. Як так жити можна? По-моєму, над нами просто знушаються! Уявіть собі, п'ятеро полярно різних людей замкнули на 5 років у маленькій кімнаті, розрахованій на трьох. Ми говоримо різними мовами, у нас різні уподобання, ми слухаємо різну музику. Зрештою, що може бути спільного між інтересами майбутнього юриста й хореографа, менеджера та співака, логічно, що між нами виникають конфлікти. Я не можу весь час слухати російську попсу, розповіді про походеньки по барах, розмови про постановки танців. Декого не влаштовує мій стиль життя. Ми різні і змінюватися ніхто не хоче. З першими сусідками ми навчилися пристосовуватися одна до одної, з теперішніми — ні.

Я гадаю, щоб полегшити життя собі та своїм студентам, наша адмі-

НАРЕШТІ Й У ЗАПОРІЖЖІ

Є листи, які надихають і дають усвідомлення того, що наші зусилля не проходять марно.

Ось що пише нам Світлана Мартинова з Запоріжжя: “Щиро зраділа, коли минулого тижня побачила в поштової крамниці Запоріжжя газети “Слово Просвіти”, “Україна молоді”, “Українське слово”. Нарешті сталося, як-то кажуть. Нарешті й запоріжці зможуть читати справді українські газети. Бо, як відомо, в нашому регіоні і українські книжки, і газети — рідкість. Живеш і не розумієш: чи то в Україні, чи десь у російській провінції. Тож дуже вам дякую за те, що ви робите, й за те, що маю можливість тримати в руках цікаву пресу. І не треба більше їхати в Київ (а то й далі), щоб придбати українські часописи і книжки.

Через улюблену газету хочу подякувати волинському письменникові Петру Боярчуку, який пише чудові книжки, присвячені боротьбі українців проти загарбників нашої землі. Це й повість “Бій під стінами храму” — захоплюючий твір про жертвну боротьбу українських повстанців проти німців, і книга “Дорогами болю” — про долі українців, безневинно засуджених за любов до рідної землі й вивезених далеко за її межі. Всі твори засновані на реальних подіях, прочитання й усвідомлення яких іноді просто шокує. Вражає героїзм, мужність, жертвність, безмежна любов до своєї землі, до своєї нації.

Фото О. Литвиненко

няними дітьми — чесними працівниками. Тому і сміється моя сусідка з мене.

Дивує ще одне. Чому працівників райкомів партії, профспілок не прирівнюють до працівників райвиконкомів чи міськвиконкомів, до “державних службовців”? Невже працівники райкомів і міськкомів партії менше працювали? Хто вигдавав таку різницю між працівниками у нашій “демократичній державі”? Невже працівники профспілок, які захищали працюючих, не державні службовці?

Ну що ж, у супереч досвіду будемо сподіватися, що новообрана Верховна Рада зробить кроки назустріч людям, і пенсійна реформа стане втіленням логіки і справедливості”.

ністрація має проводити хоча б елементарне анкетування при поселенні в гуртожиток щодо кола інтересів, розпорядку дня, особливо болючого питання мови та ін. Це б значно зменшило конфлікти в кімнатах.

Виникають непорозуміння на мовному ґрунті. Цькування з боку російськомовних студентів досить часті і закономірні. “Що ти мені там кажеш, української не розумію, будеш говорити російською, бо ти вже не в своєму забитому хуторі, а в Києві”, — приблизно так вони аргументують власну позицію.

Дехто за такі слова дасть по пиці, а дехто заговорить російською. Навіщо свідомо створювати конфлікти, краще розселити по різних кімнатах, тим самим оберігаючи українськомовність першокурсників. Може, це звучить дивно, але перевірено досвідом — відсотків 90 моїх українськомовних однокурсників під кінець першого курсу заговорили російською мовою. Звичайно, не факт, що, живучи з українськомовними людьми, ніхто не заговорить російською, але хоча б у власній кімнаті не забудуть рідної мови.

Останнім часом у нашому гуртожитку почастішали міжнаціональні конфлікти. Скільки б нам не розповідав ректорат, що всі люди рівні, незалежно від кольору шкіри й віросповідання, расистів не меншає, і наші іноземні гості досить часто ходять битими. Не знаю як, але адміністрація повинна вирішити ці болючі питання, бо мовчазне спостереження за тим, хто кого перемаже, ні до чого доброго не призведе.

Тож життя в гуртожитку виявилось не таким уже безтурботним і веселим, як мені колись здавалося. З часом щоденне свято набридли, інколи просто хочеться тиші та спокою, що в гуртожитку буває досить рідко. Набридли, ні, краще сказати остогидли вічний бруд, завжди несправний душ і перегорілі конфорки на плитці.

Проте до всього звикаєш і пристосовуєшся...”

● Софія, студентка КНУКіМ

Фото О. Литвиненко

Дуже хочеться, щоб за допомогою “Слова Просвіти” якомога більше людей дізналися про ці книжки, про нашу історію, про трагедії України, свідки й жертви яких ще є серед нас. А це — не далекі пращури, а наші батьки й діди, наші рідні.

Вважаю, така література конче потрібна нашому суспільству, оскільки висвітлює правдиві сторінки історії України, спонукає замислитися над тим, ким ми є, до якого народу, до якої нації належимо, на якій землі живемо.

Раджу всім читачам улюбленої газети придбати та обов'язково прочитати “Бій під стінами храму”, а також інші твори П. Боярчука. Можна звертатися безпосередньо до автора творів за адресою: 45700 Волинська обл., м. Горохів, вул. Б. Хмельницького, 20, кв. 18, Петру Боярчуку.

Ще раз велика подяка колективу редакції за те, що ви є”.

Сучасна Україна нагадує людину з порушенням обміну речовин. Таке враження, що органи й підсистеми організму втратили внутрішню злагодженість, перестали розуміти одне одного й починають конфліктувати. Здебільшого причиною такого розбалансування стає пошкодження біополя людини. Сучасні методи лікування якраз і базуються на відновленні складової біополя — так званого “електромагнітного каркасу людського організму” (енергетичного тіла).

Аналогії між людиною і нацією дуже доречні. Подібність між окремим людським організмом і біосоціальними організмами встановлена багато тисячоліть тому. Адже народи також мають тіло й душу (етнопсихіку), волю й характер, господарство і власний дім — Батьківщину. Сучасна наука вказує на ще одну подібність. Виявляється, що цілісність народу і стан його колективного здоров'я підтримує специфічне поле. Воно невидиме і для переважної більшості людей “нереальне”, проте його послаблення чи спотворення відразу ж призводить до цілком реальних проблем: дезорганізації, непорозуміння, соціальних конфліктів, зменшення врожайності, екологічного занепаду, стихійних лих.

Що ж це за поле, на якому тримається природний порядок? Погляньмо на атомне ядро. За всіма законами фізики воно мало б розпастися відразу ж після свого виникнення. Утім, не розпадається, бо його цілісність підтримується когерентним (“зв'язуючим”, “зчеплюючим”) полем із надзвичайно високою частотою. Такі поля підтримують цілісність атомів, молекул і живих організмів. Наприклад, когерентні поля живих істот існують у діапазоні міліметрових хвиль. Цей напрям досліджень під назвою “фізика живого” започаткував український учений, директор Науково-дослідницького центру квантової медицини “Відгук” Міністерства охорони здоров'я України професор Сергій Сітько. Це фундаментальна наука, і практичним її застосуванням є мікрохвильова резонансна терапія (МРТ) та квантова медицина. Її сенс полягає в тому, що електромагнітними хвилями міліметрового діапазону здійснюють дозований вплив на біологічно активні точки, завдяки чому відновлюється цілісний електромагнітний каркас людського організму.

Наступний рівень організації Всесвіту (після атомного ядра, атома, молекули і живого організму) — це соціальні організми, вищим проявом яких є народи. Їхню цілісність також підтримує відповідне поле. Згідно з відкриттям, яке здійснив старший науковий співробітник згаданого Науково-дослідницького центру Володимир Ніс, це когерентне поле існує в діапазоні акустичних (звукових) хвиль, тобто від 20 до 20000 Герц. Відповідно, цілісність цього поля, а відтак і здоров'я біосоціального організму безпосередньо залежить від того, яка мова і які пісні лунають у народному середовищі — рідні чи чужі.

Як доводить Володимир Ніс, мова народу формує певні особливості генофонду, завдяки яким організм людини активізується і зцілюється. Якщо пращури якоїсь людини з покоління в покоління користуються однією мовою, то це веде до структурування роботи фізіології представників цього народу, сприяє виникненню сталої

вібрації, яка надзвичайно потужно “підживлює” кожного індивіда. Тому спілкування саме рідною мовою (“рідна” — від слова “рід”, тобто всі попередні покоління) дає можливість дійти до глибинних рівнів своєї пам'яті, щоб спочатку зрозуміти “хто ти”, а потім побачити, що з цим можна робити. Тобто мова і генетична пам'ять — взаємопов'язані речі і їхній вплив обопільний.

Українська мова сформувалася на території України, тому ідеально відповідає українському життєвому простору: кліматові, ландшафту, геоенергетиці, техносфері, флорі й фауні. Лише україн-

Інша річ, якщо людина пов'язала свою долю з певною країною, то в її інтересах підтримувати цілісне поле цієї країни і поважати місцеву мову: в Україні — українську, в Росії — російську, в Німеччині — німецьку, в Англії — англійську тощо. Інтенсивне просування в будь-яку країну чужої для неї мови є актом мовної агресії, яка руйнує цілісність національного біополя і підриває його життєспроможність. Саме тому могутні держави дбають про збереження власної мови й енергійно протидіють експансії чужих мов. Настав час цю істину зрозуміти й українцям.

часного загострення хвороб, після чого вони зникають назавжди. Усе доволі просто, від людини вимагається лише одне — воля до життя.

Варто пояснити, що головною причиною забруднення і деформації людського біополя є неправильні думки, посилені неправильними словами. Відповідно очищення і відновлення біополя відбувається генеруванням правильних думок, посилених промовленим словом. Звідси напрашується висновок, що головною причиною хронічних хвороб є не стільки екологічні проблеми, скільки забруднений інформаційний простір, в якому циркулюють

українськомовне комп'ютерне забезпечення.

Кожна людина, що прийняла вольове рішення і свідомо стала на шлях відновлення природного закону, вже реально поліпшує навколо себе життєвий простір. Цей процес можна різко посилити, якщо “мовний герой” переконає ще трьох потенційних однодумців. Завдяки такій “групі оздоровлення” ці люди почуватимуться впевненіше, у них почнеться колективна творчість щодо поширення ідеї природного закону й долучення до неї нових людей...

Отже, один навчає трьох, кожен із них — ще трьох і так далі. Виникає питання: чому не чотирьох чи п'ятьох? Річ у тім, що життєвий досвід людства переконує: в основі організації ефективних і динамічних систем має бути число “три”. Мабуть, так уже ми влаштовані. Принаймні саме “три” як координаційне число покладено в основу армійських структур, де критерієм ефективності є життя або смерть.

Показовий приклад Ісуса Христа, який для розбудови своєї Церкви вибрав трьох апостолів — Петра, Івана і Якова, які склали внутрішнє (езотеричне) апостольське коло і завжди супроводжували Учителя. Отримані знання вони передавали наступним трьом, тому разом апостолів було 12 — число, яке символізує організаційну досконалість. Імовірно, що й далі знання поширювалися за тим самим принципом: один знаходить трьох і створює четвірку.

Для того, щоб повернутися до рідної мови, жодній організації не потрібно, бо це річ природна — як риби плавати у воді, а птахів — літати. Ідеться про колективне зусилля тверезомислячих людей, які прагнуть гармонійного життєвого простору. Це більше схоже на масовий екологічний рух — за чистоту і здоров'я біополя нації.

До речі, дослідження пасіонарного спалаху 55-го ст. до н. е., унаслідок якого народились Трипільська (Гіперборійська) цивілізація і Арійська раса, вказують на те, що в його основі була особлива мова. Цією мовою були викладені вищі знання, завдяки яким відбувся стрімкий перехід частини раси європейських кроманьйонців (Білої раси, борійців) на вищий рівень. В українській традиції це вважалося народженням нового світу, тому середньовічні та козацькі літописи ведуть відлік від 5508 р. до н. е.

Згідно з езотеричною традицією, ця священна мова називалася Сенсар. Її ще називали “Мовою Сонця”, і саме вона лежить в основі сучасної української мови, санскриту та інших індоевропейських мов. Саме ж слово “Сенсар” буквально означає “носіє сенсу” (подібно як “буквар” — носій букв). Володіння Сенсаром було чи не найважливішим чинником високої культури і могутності Арійської раси, адже ця мова формувала передове мислення і забезпечувала точну передачу інформації.

На жаль, нинішня українська мова частково втратила ясність Сенсару, проте що якість можна доволі швидко відновити. Саме це й має стати головною метою мовної реформи. Адже, повторимо, яка мова, таке й мислення, а яке мислення, така й поведінка. Якщо українці мають амбіції стати сильною і передовою нацією, то починати треба з повернення до рідної мови та її очищення від забруднень і спотворень.

Хай Буде!

УКРАЇНІ ПОТРІБЕН НОВИЙ СЕНСАР

Фото О. Липивненка

ська мова дозволяє перебувати в єдності з цим простором і мудро керувати ним. Коли нам говорять, що вона виникла 300 чи 500 років тому, — це брехня. Українська мова з'явилася на цій землі тоді, коли на ній почала формуватися раса європейських кроманьйонців (Біла раса) — приблизно 30 тисячоліть тому. Протягом усього цього часу мова розвивалася разом із місцевою природою та місцевою людністю. Тобто український народ, українська земля і українська мова — єдина система, цілісність якої підтримується акустичним когерентним полем.

Нині багато українців скигли, чому вони такі слабкі й нещасні. А звідки взятися силі й щастю, якщо половина українців не розмовляє рідною мовою, розірвавши у такий спосіб зв'язок і з рідною землею, і з власним гено-типом, і з сотнями поколінь українських предків? Погляньте навколо: українці перестали адекватно розуміти одне одного, їм важко планувати спільні дії, вони втратили здатність інтуїтивно їх узгоджувати.

Населення України на 80 відсотків складається з етнічних українців. Для відновлення когерентного поля України достатньо, щоб вони заговорили рідною мовою. Ідеться про українізацію саме українців, яка жодним чином не зачіпає людей неукраїнського походження. Адже, повторю, для кожної людини найкращою є рідна мова.

Завдяки рідній мові налагоджується гармонійний зв'язок між людською свідомістю і прихованими талантами та здібностями, що дремають у її підсвідомості. Проте справа не лише в кращих перспективах самореалізації. Рідна мова робить людину могутнішою і щасливішою, оскільки виступає в ролі каналу, через який людина черпає цілющу енергію рідної землі.

Практичним підтвердженням цього феномена є відкриття Олександра Філатовича — головного лікаря Інституту метафізичних досліджень “Перехід-IV”. Він створив найефективнішу у світі технологію масового зцілення індивідуального людського біополя. Вона називається “Живе Слово”. Зцілення біополя дозволяє лікувати глибинні причини ВСІХ хвороб, радикально оздоровитися й омолодитися. Сама ж технологія полягає в тому, що людина протягом певного часу читає світлі ритмічні тексти українською мовою. Ось, наприклад, один із них (“Цифрона 25”):

Променистість Поток
Чистотою проникнення
Зірковою прозорістю
Вилаштовує,

змальовує, змінює
Все Суше
Визначає!

Цікаво, що перші прояви зцілення людина часто відчуває вже протягом першого тижня застосування цієї технології. Оздоровлення відбувається у формі коротко-

брудні думки, агресивні емоції, брехливі ідеї. Тому оновлення України й оздоровлення українського народу треба починати з очищення інформаційного простору та повернення словам їхнього справжнього, істинного сенсу. В давнину це добре розуміли, тож не випадково мудрий Конфуцій радив починати реформування держави з “виправлення імен”, адже які слова, такі й думки, а які думки — такі й вчинки.

Звісно, повернення українців до природного закону своєї землі потребує певних зусиль. Щоб полегшити персональне й колективне оздоровлення, можна свідомо дотримуватися певної стратегії. Головна ідея: почни з себе і переконуй інших власним позитивним прикладом.

Для початку Володимир Ніс пропонує чотири прості правила:

1. На території України розмовляй тільки українською мовою.

2. Спілкуючись з етнічними українцями та громадянами України, в жодному випадку не переходи на російську або будь-яку іншу мову, навіть якщо твій співрозмовник намагається повернути тебе на це.

3. Читай, слухай, дивись, сприймай інформацію українською мовою. Створи навколо себе українську ауру.

4. Активно шукай українськомовні джерела: засоби масової інформації, аудіо- та відеопродукцію, художню та іншу літературу,

НЕБЕЗПЕЧНА ТА ЗАГАДКОВА

Улітку 1998 року на Кременчуцькому нафтопереробному заводі пролунав вибух велетенської сили. Вибухнув “десятитисячник” — великий резервуар для зберігання нафтопродуктів, який вміщає до 10000 кубічних метрів бензину чи інших продуктів нафтопереробки. Він був майже повністю зруйнований, оскільки в нього влучила кульова блискавка, яка проплавилася його товсту металеву поверхню. Не допомогла сучасна система захисту від блискавок, встановлена на заводі. Пожежу вдалося локалізувати й ніхто не загинув лише тому, що “десятитисячник” був недозаповнений бензином. У ЗМІ повідомлялося також про загибель військовослужбовців унаслідок вибуху на складі боеприпасів та про пошкодження літака-богатиря “Руслан”, що ледве не призвело до катастрофи. Обидва випадки були спричинені влучанням кульової блискавки. І вони — не поодинокі, кульова блискавка доволі часто руйнує важливі об’єкти, які вважаються надійно захищеними від блискавок громовідводами. Не кажучи вже про побутові “зустрічі” людини та вогняної кулі. Зовсім недавно, у листопаді 2005 року вона знищила цілу будівлю в селі Ялтушків Барського району Вінницької області, позбавивши помешкання родини 12 співробітників науково-дослідницької станції, розташованої неподалік. У Новосілки-Опарські, що на Миколаївщині, вогняна гостя завітала двічі. У хаті родині Мельників налякала дітей, бо з шипінням проповзла по стіні, повибивала внутрішні шибки, спалила і поворивала “з м’ясом” усю електропроводку, розетки, вимикачі, вивела з ладу новенький телевизор, “підсмажила” килим. Справжній гармидер непростена гостя вчинила на горіщі — вирвала балку, до якої кріпився “стілець”, навіть повитягала цвяхи з дерева. Дах кілька секунд ходив ходором, немов під час землетрусу. І лише тоді, коли небесна bestія зсередини протаранила покрівлю і вирвалася на волю, “Армагеддон” припинився.

Під час тих “візитів” довкола довго й голосно вили собаки, а перелякані коні падали на землю... Таких історій багато відбувається по всьому світу. Інколи людям здається, що кульова блискавка з’явилася їх покарати. Так, одного разу вона “наздогнала” грабіжників і змусила їх кинути крадене.

Опитування в “Інтернеті” виявило цікаві результати: на нього відгукнулося чимало людей. Скажімо, з подивом помітили кульову блискавку... у фотоателє, отримуючи надруковані фотографії: знімали на плівку звичайні блискавки, а на фото зафіксувалася кульова, що існувала якусь мить, тож для людського ока лишилася непомітною. А от дівчинці Наталі, можна сказати, пощастило — вона бачила кульові блискавки 3 рази, і жодного разу не постраждала. За її словами, вони просто собі летіли десь на відстані 50 метрів від землі.

У Харківському районі Києва, на проспекті Бажана, кульова блискавка з’явилася в підземному переході, перелетіла крізь нього і вилетіла з іншого боку.

А от у Тайланді, на березі ріки Нага, щороку відбувається яскравий, наче салют, парад кульових блискавок. Вони з’являються у той день десятками — жовті, помаранчеві, малинові, і нікого не чапаючи, здіймаються в повітря. На це загадкове явище приїждить подивитися чимало цікавих з усього світу.

Але все ж таки, більшість зустрічей кульової блискавки і людини небезпечні. Приблизно 9 % випадків зустрічі людей із вогняною кулею закінчуються трагічно: контузіїми, каліцтвами, інколи смертю (1,3 %). Тому важливо виконувати поради фахівців: якщо побачите кульову блискавку — поверніться до неї обличчям і заміріть. Опустіть руки і киньте все, що ви тримаєте. Якщо їдете транспортом, то зупиніть його і приберіть руки з керма — це підвищує шанси вижити.

ПРИМХЛИВА ТА МІНЛИВА. ЯКА ВОНА БУВАЄ?

Відомо, що фізична природа звичайної, так званої лінійної блискавки була встановлена близько 250 років тому, коли В. Франклін в Америці та М. Ломоносов у Росії виконували свої відомі дослідження з атмосферною електрикою. Вони встановили, що блискавка має ту саму природу, що й електрична іскра, яку тоді вже навчилися одержувати в наукових лабораторіях.

Але виявилося, що кульова блискавка має зовсім інші властивості, ніж звичайна блискавка. Найвразливіші люди, фантазери й фантасти схиляються до того, що кульова блискавка створена іншопланетянами або нечистою силою.

Кульова блискавка як явище природи, пов’язане з грозою, згадується ще в роботах давньогрецького філософа Арістотеля (IV століття до нашої ери). Вважають, що першим ученим, який безпосередньо зустрівся з кульовою блискавкою і загинув від неї, був Г. В. Ріхман, який спільно з російським ученим М. В. Ломоносовим у 1753 р. досліджував атмосферну електрику.

Перша збірка спостережень кульової блискавки (близько 30 випадків) міститься у книзі французького астронома та фізика Ф. Араго “Грім і блискавка” (1838 р.). Але перший систематичний опис властивостей цього явища з’явився лише у XX сторіччі, коли В. Бранд у книзі “Кульова блискавка” (Гамбург, 1923 р.) проаналізував 215 свідчень із відомих йому 600 випадків спостережень вогняної кулі (ос-

Кульова блискавка
(малюнок невідомого художника XIX ст.)

7 % — складну внутрішню структуру (хаотичний рух усередині кулі яскравих крапок або ниток та ін.).

Колір кульової блискавки може бути помаранчевим (24,8 %), жовтим (19,9 %), білим (18,2 %), червоним або рожевим (17,1 %),

блакитним або фіолетовим (12,4 %), зеленим (1,4 %) або це може бути суміш кольорів (6,2 %).

Яскравість кульової блискавки порівнюють із яскравістю електричної лампочки, потужність якої може бути і меншою за 10 Вт, і більшою за 500 Вт, але в середньому вона наближається до 100 Вт.

Про відчуття тепла повідомляє лише незначна частина свідків, біля яких проходила кульова блискавка. Разом із тим, інколи повідомляється про опіки від кульової блискавки (навіть під одягом), подібні до дії ультрафіолетового або м’якого рентгенівського випромінювання.

Інколи свідки відчують різкі запахи (сірки, озону, окислів азоту) та слабкі звуки (шипіння, потріскування, свист).

Кульова блискавка може плавити й випаровувати метал, розщеплювати колоди, нагрівати воду і т. ін., але може й не залишити слідів. Енергію кульової блискавки оцінюють у середньому значенням 30 кДж, але іноді вона сягає до 5 МДж і більше.

Імовірність появи кульової блискавки визначити чи не найважче, бо значна її частина лишається непоміченою. Останнім часом цю імовірність оцінюють значеннями 2—200 випадків на 1 кв. км поверхні Землі за рік. Для деяких районів це може перевищувати ймовірність удару лінійної блискавки у Землю.

НАУКА: ГІПОТЕЗИ ТА МОДЕЛЮВАННЯ

Звідки вона з’являється й куди зникає? Чому може вбити на відстані, а може доторкнутися й не завдати жодної шкоди? Чому здатна рухатися проти вітру й проникати крізь скло, не пошкоджуючи його? Чому іноді зникає непомітно, а іноді — з потужним вибухом? І звідки вона бере свою енергію?

Лише у другій половині XX століття почалося наукове дослідження цього природного феномену.

Було запропоновано близько 300 гіпотез щодо фізичної природи кульової блискавки, але жодна з них не могла навіть наближено пояснити її властивості. У монографії Дж. Баррі (1980 р.), де проаналізовано низку гіпотез, список літератури з проблеми кульової блискавки містить близько 2000 найменувань.

Із усіх гіпотез можна виокремити лише дві невеликі групи, які підкріплені експериментами й дозволяють пояснити певну частину властивостей цього явища. Перша група розглядає кульову блискавку як електричний розряд, а друга — як хімічний процес (наприклад, горіння).

Найбільш досліджена гіпотеза лауреата Нобелівської премії, академіка Капіци (1955), який спочатку вважав, що джерелом енергії кульової блискавки є електромагнітні хвилі дециметрового діапазону, що виникають при електричних розрядах у хмарах, відбиваються та фокусуються поверхнею Землі. При цьому утворюються стоячі хвилі, у пучковостях яких унаслідок високої напруженості електричного поля існує плазмова куля. Незважаючи на те, що споряджена ним у гори Кавказу спеці-

альна наукова експедиція (1967 р.) не зафіксувала дециметрових хвиль, тривалість та інтенсивність яких були б достатніми для підтримки кульової блискавки, Капіца не відмовився від своєї гіпотези. Але в Нобелівській лекції (1978 р.) він сформулював гіпотезу ширше: кульова блискавка — явище, що створюється високочастотними коливаннями, які виникають у грозових хмарах після звичайної блискавки.

Суттєве заперечення проти всіх гіпотез, що розглядають кульову блискавку як електричний розряд, висловив І. П. Стаханов (1985 р.): аналіз властивостей кульової блискавки дозволяє зробити висновок, що вона рухається як автономне тіло, не пов’язане із будь-якими струмонесучими чи хвильоведучими каналами.

Тому значний розвиток одержали гіпотези, що розглядають внутрішнє хімічне джерело енергії, переважно — процеси горіння. У лабораторіях вдавалося одержувати вогняні кульки, що вільно рухались. У цьому напрямку найбільш відомі роботи Дж. Баррі (1980 р.), І. П. Стаханова (1985), Отсуки та Офурутон (1988), Б. М. Смірнова (1988, 1990). Але в межах цих гіпотез не вдається пояснити процес виникнення у вільному повітрі значних концентрацій речовин, які необхідні для горіння, а також пояснити багато із вказаних вище властивостей кульової блискавки (проходження крізь скло, рух проти вітру, виникнення “з нічого”, пошкодження електроапаратури та ін.).

Таким чином, незважаючи на певні експериментальні докази, жодна з вказаних двох груп гіпотез не могла бути покладеною в основу теорії кульової блискавки. Тривалий час ці групи гіпотез вважали альтернативними, що заперечують одна одну. Але нещодавно з’ясувалося, що ці дві групи гіпотез не суперечать, а доповнюють одна одну, і обидві частково можуть бути використані при побудові теорії кульової блискавки.

Разом із тим, головне питання у проблемі кульової блискавки — про джерело її енергії у природних умовах — лишалось нез’ясованим.

ШЛЯХ ДО РОЗГДКИ

Міжнародні симпозиуми, присвячені дослідженням кульової блискавки, проводяться з 1988 року по всьому світі. Були там вже представлені і доповіді українських учених. У Національному технічному університеті України “Київський політехнічний інститут” проведено дослідження, що розкривають сутність кульової блискавки. За розробками кандидата технічних наук Олега Степановича Ільєнка вона є замкненою електромагнітною хвилею — “електросолітоном”. Така хвиля здатна існувати тривалий час і може містити в собі необмежений запас енергії та інформації, поки що недосяжної для розуміння. Річ у тім, що численні невдачі побудови теорії, яка б не суперечила тій чи іншій частині фактів, описаних очевидцями, привела до тенденції відмови від спроб пояснити явище кульової блискавки загальною. Автори гіпотез почали свідомо моделювати лише окремі нюанси цього явища і аналізувати його окремі властивості. Але при цьому фактично ігноруються значна частина фактів, які не вписуються в дану гіпотезу.

І лише використання нового поняття про “електросолітон” дозволяє знайти шлях побудови теорії, яка вільна від протиріч зі свідченнями очевидців і не ігнорує жодну частину цих свідчень.

На жаль, наукові розробки вченого завершили на стадії вдало проведеного комп’ютерного експерименту і припинилися через відсутність фінансування. Ініціатива співробітників кафедри Техніки високих напруг НТУУ “КПІ”, де й працює Ільєнок, зі створення сучасного центру дослідження блискавок була згорнута з тих самих причин.

Поміж тим, неважко здогадатися, які практичні перспективи і вигоди криються за розвитком цих досліджень. По-перше, надійний захист від круглої шибениці. По-друге, розробку нового, альтернативного джерела енергії, що в часи енергетичної кризи може практично озолотити нашу країну. По-третє, використання руйнівної енергії феномену у оборонній галузі. Хоча наші мирно налаштовані вчені й не хотіли б іти цим шляхом. До того ж, на той час, коли у держави знайдуться кошти на фінансування науки, всі війни у світі, напевно, давно скінчатися...

● За науковими роботами
О. С. Ільєнка підготувала його донька

Кульова блискавка вражає Ріхмана
(малюнок свідка випадку)

танні свідчення Бранд вважав нереальними, ненадійними).

Сучасні уявлення про властивості кульової блискавки ґрунтуються на свідченнях кількох тисяч очевидців із різних країн. Кількість очевидців безперервно збільшується, що дозволяє підвищувати точність кількісного визначення параметрів кульової блискавки. Але це вже мало змінює сучасні уявлення про загальні властивості кульової блискавки, головні з яких такі.

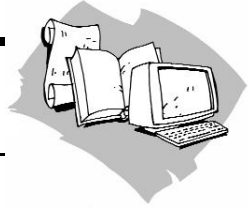
Діаметр кульової блискавки може бути як меншим за 1 см, так і більшим за

1 м, але в більшості випадків він лежить у межах 10—30 см. За час існування кульової блискавки її діаметр, як правило, майже не змінюється.

Тривалість існування кульової блискавки може бути і меншою за 1 секунду, і більшою за хвилину, але переважно вона лежить у межах 5—15 с.

У більшості випадків (близько 91 %) форма кульової блискавки нагадує сферу, але може бути й еліпсоїд (3,7 %), стрічка (1,8 %), груша (0,9 %), диск (0,6 %), кільце (0,4 %), циліндр (0,2 %) або й узагалі форма може бути невиразною (1,5 %). Іноді (6,5 %) кульова блискавка змінює форму, наприклад, куля перетворюється в стрічку або стрічка — у кулю, або куля деформується при підстрибуванні біля землі чи витягується в напрямку до провідника.

Кульова блискавка переважно сприймається як однорідне утворення, але близько 11 % кульових блискавок мають напівпрозору оболонку, близько 6 % — хвіст, близько

ЕКСПОЗИЦІЯ

Ми мали можливість бачити портрети двох великих християнських сподвижників нашої землі, її Патріарха — Йосипа Сліпого і Володимира Романюка. Вони були знайомі, підтримували добрі стосунки. Обидва Патріархи родом із Галичини, Патріарх Йосип — із Тереховлянщини, а Патріарх Володимир — уродженець Косівщини. Обое зазнали комуністичного переслідування і багаторічного заслання до Сибіру. В обох надзвичайно подібні долі, адже в їхньому житті були ув'язнення, судилища, допити та знущання. Катування і голод. Але вони були сподвижниками ідеї братської любові Українських Церков. Наш тернопільський владика Кир Василій Семенюк розповідав, що Патріарх Йосип надсилав допомогу Патріархові Володимиру, коли той бідував в Україні після заслання.

Патріарх-кардинал Йосип Сліпий і ректор Духовної семінарії та Богословської академії, засновник Українського Католицького університету в Римі, запалив не тільки вогнища науки. За його сприяння та з Божої Волі постав Собор Святої Софії та монастир Студитів, місця молитов і східно-християнського благочестя. Як і патріарх Володимир, Патріарх Йосип змагав за те, щоб піднести Києво-Галицьку Митрополію і всієї України до патріархальної гідності, «об'єднавши всіх на твердій основі Патріархату Київського і всієї Руси». Патріарх Йосип заповідав: «...в підземельній гробниці оновленого Собору Святої Софії Київської спокійно спочив би я, коли буду

ЗУСТРІЧ ПАТРІАРХІВ

Це стало новою назвою літературно-мистецького проекту, експозиція якого була представлена в Тернопільській вітальні Співки художників 19 лютого 2006 року. Поважне товариство духовних і світських людей змогло не тільки побачити експозицію картин київського митця Леоніда Гопанчука «Явлення» і нашого земляка Степана Нечая «Йосип Сліпий», а й почути літературне слово. Автори проекту з Києва — кандидат філологічних наук Ірина Олійник і художник Леонід Гопанчук.

плоттю померлий!» Перша частина його заповіту втілена — Патріарх Йосип спочиває на рідній землі, у храмі Святого Юра у Львові.

Могила ж Патріарха Володимира, який мріяв служити Великодню літургію в Софії Київській, сьогодні біля її воріт, бо, як відомо, кучмівська влада силою і побоями зупинила волю Церкви і мирян поховати Патріарха на території Собору. Тому виконання волі Патріархів, їхнього заповіту означати-ме ще один крок до єднання. Вони не просто великі люди нашої України. Вони її Патріархи.

Слово авторам проекту літературно-мистецької презентації.

Ірина Олійник: «Проект «Історія одного портрета» ми презентували в Тернополі як «Зустріч двох Патріархів». Фактично він вилився в зустріч трьох Патріархів української душі, бо портрети Йосипа Сліпого, Володимира Романюка у цій залі органічно вписалися у виставкову Шевченкіану. Як і духовні віртуальні паралелі об'єднують цих людей, що зазнали заслання і переслідувань? Віра в Бога і Україну!

Мене вразив вислів Патріарха Володимира: «Будьте обережні зі

Леонід Гопанчук, Ірина Олійник, Ігор Дорош, Павло Федик

словами, не руйнуйте людських душ». Так складається в людському житті, що найбільше ми потерпаємо не від дій, а від слів людей, які руйнують наші душі. Часто-густо ми страждаємо й через власні слова, кинуті зопалу, необережно чи спересердя.

На портреті «Явлення» ми бачимо добре впізнаний інтер'єр

Софії Київської. На передньому плані Патріарх Володимир, його рука піднята з жестом благословення. Зосереджений погляд печальних і мудрих очей. Як багато він пережив, як багато знає про людську природу, таку незбагненну... Він хотів передати людям своє вище знання, хотів засстеретти, допомогти. Незважаючи

х Володимир не заспокою-то він міг ще

Леонід Гопанчук: «Розпочав я писати портрет «Явлення» ще за життя Патріарха Володимира, а завершив через півтора місяці після його похорону «чорного віторка». Патріархи думали про весь український народ. Вони прекрасно розуміли, що релігійний міжконфесійний розбрат і роз'єднання завдають величезної шкоди нашій нації.

Патріарх Володимир планував зустріч із Володимиром (Сабоданом) і хотів сказати йому: «Нам уже не двадцять, і скоро ми постанемо перед Небесним Суддею, який нас запитає: «Що ви зробили з Україною і українським народом?» І нам доведеться дати відповідь». Тому він намагався якщо не об'єднати, то хоча б порозумітися з усіма християнськими конфесіями, щоб це було на користь нації і всього українського народу. Під час Майдану, коли на душі було дуже неспокійно й тривожно, я виставив портрет у майстерні, і він стояв там увесь час. Тому я впевнений, що він має силу, і Патріарх Володимир із нами, — такі люди не помирають.

Безперечно, діяння наших Патріархів рано чи пізно проростуть. Я певен, що постаті цих справжніх героїв України і надалі матимуть вплив і на політику, і на релігійне життя, і взагалі на український дух. Такі речі не минають, бо зерно посіяне, і воно обов'язково благодатно проросте.

● Павло ФЕДИК

ВІЧНА ПАМ'ЯТЬ

**На моїй могилі посадить молоду яворину
І не плаче за мною —
за мною заплаче рідня.
Я любив вас усіх, та
найдуچه любив Україну,
В цьому, мабуть,
найбільша провина моя.**

Йому б ще жити й жити, але за ті 74 роки, відведені Божим Провидінням, залишив по собі добрий слід, ким би не працював. Блаженної пам'яті пан Дмитро Федик народився 21 травня 1931 року в селянській родині Павла Федика і його дружини Розалії. Змалку пізнав тяжку селянську працю, ціну хліба й вартість добрих слів і вчинків.

Здобув дві вищі освіти, три роки служив в армії. Навіть в умовах комуністичного режиму відстоював свою національну гідність, патріотичні погляди, носив значок із зображенням Т. Шевченка, вишиванку, що було в ті часи ознакою явного українського націоналізму. Керівні особи називали його націоналістом номер один у Козівському районі. Був звільнений із посади директора школи за дотримання релігійних обрядів під час похорону тещі.

Ніколи не замислювався над тим, які негативні наслідки можуть мати його слова і вчинки на захист рідної мови, інтересів України, мав власну оцінку політичних подій. Був винятково безкомпромісним і рішучим, коли справа стосувалася рідної землі. Не шукав кар'єри і звань, так і пішов на пенсію без урядових нагород, учителем.

З усією відданістю працював інспектором відділу освіти, у тяжкі повоєнні роки залучав дітей до школи, для чого пішки пройшов район уздовж і впоперек десятки разів. Ось такий красномовний приклад для його характеристики.

У часи більшовицького терору начальником РВ МДБ був сумнозвісний Дм. Ковальов. Одного разу на засіданні райвиконкому Д. Федик подав на затвердження список сиріт і напівсиріт, яким була потрібна матеріальна допомога. У цьому списку були прізвища дітей загиблих воїнів УПА та репресованих. Присутні були вражені, настала мертва тишина, бо всі боялися грізного Ковальова. Та пан Дмитро пояснив, що діти ні в чому не винні, що сам Дзержинський, який за лєнінських часів очолював ВЧК, дбав про сиріт і безпритульних, незважаючи на те, чиї вони діти. Начальник МДБ підняв руку — за, усі члени виконкому наслідували його приклад.

ДО ВІНКА ПАМ'ЯТІ ПАТРІОТА

5 лютого 1989 року пан Дмитро організував районне об'єднання Товариства української мови ім. Т. Шевченка, що стало першою ластівкою національного відродження Козівщини. Був головою районного об'єднання 12 років, організував осередки в усіх селах, у більшості підприємств та установ, а в школах — «Молоду Просвіту». Завдяки його зусиллям Товариство в 1990 р. домоглося 17 депутатських місць усіх рівнів, у тому числі одне до Верховної Ради (К. Завадська). Такої перемоги на той час не домоглося жодне національно-патріотичне об'єднання в Україні. Партократи району та області називали цю організацію «кублом націоналізму». Він був ініціатором створення пам'ятника Кобзареві в Козіві, безпосередньо керував його спорудженням і відкриттям 23 травня 1993 року.

Покійний пан Федик був винятково скромним. Висунутий крайовою конференцією Товариства ук-

раїнської мови в депутати обласної ради (1989р.), він відмовився балотуватися на користь К. Завадської, щоб вона, як голова районного Руху, мала депутатський захист. Удруге, в 1990 р., Рух висунув його, тоді заступника голови районної організації НРУ, кандидатом у депутати до Верховної Ради СРСР. Передвиборний марафон він використав для пропаганди ідеї незалежності України й перед самими виборами відмовився балотуватися на користь Г. Петрука — Попика, поета, одного з організаторів Руху на Тернопільщині.

Він був одним із 13-ти представників району, які 24 серпня 1991 року в Києві вимагали проголошення Верховною Радою дер-

жавної самостійності України. Ще за радянського режиму під час святкування 550-річчя Козової (1990) виступив у районному будинку культури з доповіддю про злочини комуністичної системи, про боротьбу ОУН—УПА на Козівщині. Люди пам'ятають його яскраві, полум'яні виступи на мітингах, на урочистих академіях у багатьох містах України і районах, зокрема в Донецьку, коли в складі агітаційно-пропагандистської групи агітував за референдум 1991 р.

У 1990 р. створив районну організацію ДемПУ, був її головою. Та коли кучмівським силам при допомозі недалекоглядних політиків і зрадників удалося захопити керівництво партії і головою Національної ради обрати Г. Антоньєву, керівника ВО «Артеміда» в Кіровограді, пан Федик із дружиною і ще трьома однодумцями вийшли з цієї партії і стали членами Українського народного руху (пізніша назва — Українська народна партія).

У 1992 р. був призначений першим заступником представника Президента в районі. Вклав немало праці для функціонування гімназії ім. В. Герети, шкіл, лікарень, організував один із перших в області геріатричний центр у с. Денисові. За його ініціативи й при безпосередньому керівництві було урочисто відзначено перше в області свято — 50-річчя УПА.

Блаженної пам'яті пан Дмитро, навіть будучи тяжко хворим, вислав численні статті до газет, звернення і заяви до найвищих посадових осіб України, де відстоював різні, важливі для народу проблеми: державність, функціонування української мови, політичні події.

Дізнавшись про смерть Дмитра Федика, 28 серпня 2005 року, його друзі й колишні учні висловлювали свою повагу до нього й щирий жаль за ним. Видатний громадський і політичний діяч, письменник і вчений, академік Анатолій Григорович Погрібний, який знав померлого особисто,

написав: «Господи! І так України в нас мало, а тут не стало ще й таких непохитних її патріотів, як світлої пам'яті пан Дмитро. Він із тих, кого повинна тримати в серці вся Україна, не тільки ті, хто його знав, без нього — в черговий раз — України поменшало. Та вірно, що ще втішиться його патріотична душа — втішиться саме тим, що ще і в Україні буде свято».

Ми, колеги і друзі блаженної пам'яті пана Д. Федика, вклоняємося його світлій пам'яті! Нам не вистачає його порад, його мудрості. Будемо пам'ятати його як добру Людину і Патріота України.

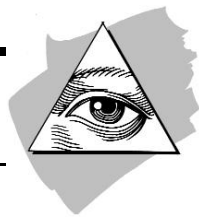
● Друзі:

**Юлія ПРОХАНОВСЬКА,
Мирон ПРОХАНОВСЬКИЙ,
Стефанія СОЛТИС,
Омелян СОЛТИС,
родина ПІВСЕТКІВ**

Ми рідні письменниці, б. п. Іванни Блажкевич із с. Денисовка, знаємо й не забудемо ніколи добродія б. п. Дмитра Федика як однокласника і щирого приятеля старенької галицької письменниці й громадської діячки, котру покійний пан Дмитро Федик у час більшовицької окупації звеличав і морально підтримував, незважаючи на утиски тодішньої влади.

Із великим признанням за внесок у відродження нашої держави України й ідейно-націоналістичне виховання молоді з вдячністю схиляємо свої голови як данину пам'яті достойного вчителя-патріота, ревного борця за добру долю нашої України — пана добродія б. п. Дмитра Федика. Сумуємо:

**Дарія БЛАЖКЕВИЧ-П'ЯТКІВСЬКА
Марія П'ЯТКІВСЬКА-ДЕРЖИЛО
Ярема П'ЯТКІВСЬКИЙ
Іван П'ЯТКІВСЬКИЙ
Ігор П'ЯТКІВСЬКИЙ
Ірина ДЕРЖИЛО-РУТИЛО**

— **Чому зараз так мало знімається українських фільмів?**

— Переважна більшість екранної продукції (і телевізійної, і прокатної) — це позичені ідеї, імпортоване кіно найчастіше сумнівної якості. Телебачення спотворило нормальні рефлексії глядача, — коли глядач хоче бачити не тільки про “них”, а й про “себе”. Таких фільмів у нас немає, і про такі фільми кажуть, що їх нібито глядач дивитися не буде.

“Ми, про себе, сьогодні” — це проста формула, на якій працює 90 % кіно. А нам кажуть: “Ні, у нас така дійсність, куди її ще на екран”. Та вона унікальна. Тут є місце і для комедії, і для трагедії, для всіх жанрів, аби тільки відбувався рух у кіно. Як тільки випадає можливість подивитися кіно за такою формулою, люди йдуть на покази.

Виходить, що ми маємо знімати копії голлівудської чи російської продукції. Російську ми і так знімаємо, бо багато режисерів зараз змушені заради заробітку знімати російські серіали. А в нас роботи немає, хтось працює на зовсім інших посадах. Наші дуже перспективні студенти, які можуть знімати якісне кіно (мають призи на міжнародних фестивалях), змушені працювати на іноземну рекламу. А іноземна реклама на 90 %, якщо не більше, знімається голлівудськими чи європейськими кіноремесниками, а наші, які не гірші за них, — хлопають хлопущками. Як на мене, це катастрофа. І їй сприяє відсутність належних законів.

— **Що потрібно змінити в нинішньому законодавстві, аби воно сприяло нашому кіновиробництву?**

— Іноземні виробники розглядають Україну як велике корито. На жаль, біля корита не завжди збираються найкращі представники тваринного світу. І ми як глядачі що худобу обслуговуємо. Що треба зробити? Практично всі цивілізовані країни вже давно практикують ефективні закони, їх не треба заново вигадувати. А основне — має бути захист національного виробника. Уже відомі ефективні закони потрібно адаптувати до наших умов. Але тоді всі ті, хто зібрався навколо корита, яке має назву “Україна”, не захочуть втрачати свої прибутки. Складається враження, що ці прибутки частково йдуть на лобіювання певних інтересів і, можливо, хабарі, інші тіньові форми. Але чому наш уряд не змінює законів на цивілізовані? Невже моє припущення справедливе? Очевидно, що власного виробника треба захищати, а не знищувати. Можна зробити висновок: комусь вигідно продати наш ринок разом із нами. А наслідки дуже сумні.

Насамперед повинна бути міцна законодавча основа. Якщо працюватимуть закони, будуть і прибутки від кіно державі. У цивілізованому світі за кожний показ носіям авторського права обов’язково платять гроші. Коли показують наше кіно, то за показ авторам творів не платять. Наступний крок цієї проблеми, — якщо мені як режисеру не платять грошей, то я не можу заплатити державі податок. Коли підраховували, скільки за ці роки в Україні не заплатили податків державі, вишло, що податків від використання нашого кіно на кабельному, ефірному телебаченні та в кіномережі має надходити, але не надходить щорічно на 200 млн. грн. (бюджет державного фінансування кіновиробництва 2005 року — 26,5 млн. грн.). Питання — на кого працює наше кіно і чому жebraє? Очевидно, вигідніше не платити ні авторам, ні державі, а класти у власну кишеню.

— **Як Ви вважаєте, потрібно, щоб держава повністю фінансувала зйомки фільму чи залучати спонсорів, меценатів?**

— Це практика багатьох країн, коли відбувається спільне фінансування кіновиробництва. Для цього

потрібно змінити закони, щоб інвестору було вигідно вкладати в нього кошти. Тоді почнуть з’являтися гроші для зйомок. У нас таких законів немає, і поки не видно, щоб вони розроблялися. Інша річ, що держава повинна мати можливість знімати свої фільми і без інвесторів, і без меценатів. Виходячи з тези: “Мені (державі) потрібен цей фільм. Я за нього плачу гроші. Я — продюсер фільму. За допомогою Міністерства культури або іншого органу я виділяю ці гроші, бо мені цей фільм потрібен”. Така форма фінансування — держзамовлення — теж має бути. Теоретично форм фінансування дуже багато. У нас протягом останніх років існує форма поступового знищення кінематографа. На жаль, це відбувається послідовно, змін у напрямку покращання не помітно (незважаючи на парламент-

Відомий український режисер Михайло Ілленко (“Миргород та його мешканці”, “Очікуючи вантаж на рейді Фучжоу біля пагоди”, “Сьомий маршрут” та ін.) у несприятливих для нашого кіно умовах уже давно прагне зняти фільм “Толока”. А тим часом ще встигає зробити багато, адже він — декан кінофакультету КДІТМ, арт-директор кінофестивалю “Відкрита ніч”, до того ж нещодавно видав власну книгу “Кіно. Шпори для абітурієнтів”...

ськи слухання, присвячені українському кінематографу). Верховна Рада проголосувала за прийняття тез цих слухань. Але, на жаль, усе, що відбувається, перекреслює рішення Верховної Ради.

— **Як тільки заходить мова про національне кіно, його відразу починають лаяти...**

— Нас дуже довго привчали до термінів “шароварщина”, “кіно другого сорту” — це частина цілеспрямованого чи спонтанного плану із зачистки нашої території для іноземного виробника. В іноземного виробника мета — поселити у свідомості влади й суспільства думку, що українське кіно — другого сорту, що його взагалі не існує, тоді легше завоювати наш ринок. Це робилося раніше й робиться зараз, і за цим стоять дуже великі гроші. Я вже кажу про насаджування чужої системи цінностей. Ганьба — дивитися рекламу громадянської війни у Чечні, яку нам пропонують у телевізійному ефірі. Усе це дуже дивно, якщо Україна має свою точку зору на світові проблеми (мир, війна, взаємини між державами). Це не тільки комерція, це також ідеологія.

— **Як виник задум Вашої книги “Кіно. Шпори для абітурієнтів”?**

— Я постійно працюю зі студентами, але свої роздуми щодо навчального процесу, стану нашого кіно спочатку записував фрагментарно. Потім почали з’являтися статті про проблеми кіно. Поштовхом до створення книги стало ось що. Мій однокурсник, із яким я учився в Москві у ВДІКу, запросив мене прочитати лекції для студентів театральної школи в Афінах. Я йому тоді сказав: “Фотос, ти щось переплутав, ти, мабуть, не читав Чехова, у нього написано, що “ездить з женой в Париж, все равно что в Тулу с собственным самоваром”. Так само їхати в Афіни читати лекції студентам театральної школи — це зухвальство”. Він посміявся, але сказав, щоб я приїхав. Я поїхав. Лекції читав російською мовою, бо Фотос добре знає російську, і якби не було його перекладу, то не було б і лек-

цій. Він на ці заняття носив диктофон, і записані лекції зафіксували дуже цікаве спілкування зі студентами. Потім я розшифрував плівки, — а записаного вийшло дуже багато, і зрозумів, що нелогічно весь цей матеріал просто так кинути. Потім до цього лекційного матеріалу додалися якісь спогади, публіцистика, яку я вже якось друкував. Скажу відверто, я не думав, що книжка завершиться сценарієм “Толока”. Але в книзі сконцентровано багато роздумів про наші кінопроблеми, тому сценарій “Толока” логічно вписався в книгу, оскільки для мене він — концентрація всіх проблем (бо я ніяк не можу його реалізувати). Уже потім я дописав останній розділ книги, який самотужки надрукував, де пишу, що і книжка, і цей розділ — своєрідна підготовка до фільму. От художник-

МИХАЙЛО ІЛЛЕНКО: «НЕ ВОЮВАТИ З ІНШОЮ КУЛЬТУРОЮ, А ЗАХИЩАТИ СВОЮ»

Відомий український режисер Михайло Ілленко (“Миргород та його мешканці”, “Очікуючи вантаж на рейді Фучжоу біля пагоди”, “Сьомий маршрут” та ін.) у несприятливих для нашого кіно умовах уже давно прагне зняти фільм “Толока”. А тим часом ще встигає зробити багато, адже він — декан кінофакультету КДІТМ, арт-директор кінофестивалю “Відкрита ніч”, до того ж нещодавно видав власну книгу “Кіно. Шпори для абітурієнтів”...

іконописець без прощї справжньої ікони не намалює. Я не хочу сказати, що ця книга — для мене проща, але це відверта розмова з самим собою для того, аби набратися певної готовності, сконцентрованості для майбутнього фільму.

— **Чи щось змінилося у ставленні до молодих кінематографістів, які завоюють призи на міжнародних кінофестивалях, а вдома не мають змоги повноцінно знімати кіно?**

— Поки що кардинально не змінилося. Трішки знімати їм дають, але загалом їх ігнорують. Але, як не дивно, саме дебютанти нині презентують Україну. Молоді кінематографісти отримують сьогодні призи. І дивно, тут їх усі лають, кажуть, що вони погано знімають, а вони то з Берліна, то з Клермон-Феррану, то з Канн привозять перемогу. І коли я розмірковую над цим, то дохожу висновку: це не випадково, що вони виходять на рівень набагато вищий, ніж наші талановиті автори, які давно працюють у професійному кіно. Річ у тім, що в студентів є ті гарантії, яких немає в авторів “дорослого” кінематографа. Студента ніякий Депардє не посуне від кінокамери. Усередині студентського кінематографа існує абсолютний стовідсотковий профспілковий захист національного виробника. Інша річ, що коли фільм уже знятий, його не показують. Студент має право під час навчання зняти три роботи на кіноплівці. Якщо студент нічого не знімає, то просто не дійде до четвертого курсу. Наш факультет — єдиний в Україні, який має справу з кінотехнологіями: кіноплівкою, кіноапаратурою. При абсолютно тотальній бідності нашого університету у нас є той технічний мінімум, який дозволяє вийти на рівень міжнародних фестивалів. Щоправда, це буде найнижчий рівень, але він гарантує вихід на міжнародні фестивалі. З фінансуванням набагато гірше.

Зараз стандарти кіновиробництва, зокрема телевізійних серіалів — абсолютно неприпустимі. Вони настільки жорсткі, що про художню якість уже й не йдеться, коли треба

знімати серію в день. У нас студентам ніхто не каже — знімай за такими стандартами, як оте “мило” на “миловарнях”. Той самий Ігор Стрембіцький довго знімав свій фільм “Подорожні”, який переміг на кінофестивалі в Каннах.

— **Чи не боїться молодь за таких екстремальних умов іти на кінофакультети?**

— Хтось іде свідомо, бо розуміє, що іншої можливості зняти кіно в нього може й не бути. Якщо є прагнення опанувати саме кінотехнології і знімати своє кіно, то найближчий варіант — наш кінофакультет. Про це, до речі, я пишу і в книжці. Її мотивація дуже проста. Абітурієнти приходять із такими стереотипами, що не знаєш, з якого боку до них підійти. Більшість із них вважає, що режисер — це така істота, яка сидить на стільці, на якому написане його

видати, потрібні авторські відрахування режисерам. Доки немає нормального стабільного закону, видати їх важко. До мене часто звертаються з проханням надати цю колекцію для некомерційних показів українського кіно або для відбіркових показів на фестивалях. Фестиваль робить корисну справу, але, на жаль, у нього обмежені можливості.

— **Ви завжди знімали художнє кіно, і раптом з’явився анімаційний фільм “Одноразова вічність”...**

— Якби від мене повністю залежали навчальні програми, перший фільм я робив би анімаційним. Саме в анімації кінематограф сильно проявляє свої можливості, і якщо цей генотип буде всередині будь-якого кінематографічного явища, кіно від цього тільки виграє. “Радіопередачі”, які нині знімають під виглядом телесеріалів, — це ганьба.

Порівняти смішний, мудрий, анімаційний фільм із цими екранізаціями пліток, які можна навіть не дивитися, а просто слухати, займаючись іншими справами, як можна назвати це кіно? Анімацію ніколи не можна дивитися спиною до екрана, бо в ній фантастично поєднуються картинка, звук, рух, думка. Здається, що анімація має не три виміри, а набагато більше. За це я її і люблю. А бажання зняти анімаційний фільм виникло дуже давно, так що це не випадково. Хотілося б зняти ще один, є і сценарій.

— **У Вас цікава родина: три брати — й усі кінематографісти. Як сталося, що всі обрали собі таку екстремальну професію?**

— Спочатку пішов у кінематограф старший брат Вадим, який як оператор зняв дуже багато фільмів (а його помітили після фільму “За двома зайцями”). Потім у кіно пішов Юрій — своїми шляхами, де були й відкриття, і призи, і конфлікти. Азарт спрацьовує — я бував на зйомках, а цей процес затягує. Так що тут усе логічно, хоча батьки до кіно не мали стосунку. Якщо разом зібрати всі фільми, які ми втрюх назнімали, то їх точно буде понад 50. Попрацювали непогано, але хочеться знімати ще. І “Толоку” на решті зняти. Хоча з різних причин від задуму до реалізації проходить багато часу. Та є фестиваль “Відкрита ніч”, який поки організуєш і проведеш, то здається, що на напруженням він дорівнює зйомкам одного фільму.

— **І Ви, і Ваші брати вчилися в Москві, там жили, але Ваші фільми мають виразний національний характер...**

— Я до школи жив у Черкасах, не можу сказати, що постійно, але часи тоді були важкі, а там було своє господарство. Моя мама та її батьки родом звідти. Черкаси тоді були, по суті, селом, зате там росли справжні джунглі, які називалися садом. Пам’ятаю той сад, город, баштан. Увечері навкруги дунали українські пісні. Коли я приїхав до школи в Москву, з мене сміялися, бо я не знав російської мови. Потім школа, інститут, і без постійної практики почав забувати українську. Але ці найдорожчі спогади дитинства не зникають. Хоча я радий, що доля склалася так заплутано: що навчався в Москві, що непогано знаю російську культуру й літературу. І головне, я побачив, як російська культура себе захищає. Я з великою повагою ставлюся саме до цього. Якби і ми так захищали свою культуру, не мали б стільки проблем. А зараз ми змушені доводити, що ми не люди другого сорту. Самоповага дає свої плоди й саме за неї поважають інші. Нічого дивного в цьому немає. Я поважаю російську культуру, особисто мені вона дуже багато дала, але в Україні є своя культура і її потрібно захищати.

● Спілкувалася Катерина ТАРЧЕВСЬКА

ІНІЦІАТИВА

Громадський рух “Не будь байдужим!” — продовження однойменної акції, започаткованої минулого року українськими артистами та їхніми друзями. Акція “Не будь байдужим!” уже відбулася у Костополі (Рівненська область), Яготині (Київська), Лубнах (Полтавська), Смілі (Черкаська), Білій Церкві, Фастові (Київська), Умані (Черкаська), Бердичеві (Житомирська), Гайсині (Вінницька). Серед постійних учасників руху “Не будь байдужим!” відомі музиканти: гурти “Тартак”, “Мотор’ролла”, “От Вінта”, “Флайза”, Ніна Матвієнко, Володимир Кушпет, Сергій Захарєць.

“Ця ініціатива розпочалася 11 вересня 2005 р., і ми поставили перед собою два завдання, — розповідає один із активістів, лідер гурту “Тартак” Сашко Положинський. — По-перше, сприяти відновленню української громадянської свідомості в малих містах Центральної України. А по-друге, донести до мешканців цих міст, що зробити країну справді Україною — розвинутою українською державою — можливо лише за умови їхньої громадянської активності, створення самими людьми повноцінного життя у своєму місті, містечку, селищі. На початку акції і пізніше, під час парламентських виборів, ми наголошували, що “Не будь байдужим!”

АКЦІЯ «НЕ БУДЬ БАЙДУЖИМ!» ПЕРЕТВОРЮЄТЬСЯ НА ГРОМАДСЬКИЙ РУХ

жим!” не має стосунку до політики і є незалежною громадською ініціативою”.

Черговий етап акції пройшов в Олександрії на Кіровоградщині 14 травня. Це вже десяте місто, де проходить акція “Не будь байдужим!”.

В Олександрії заходи відбулися на головній площі. Там пройшла виставка та майстер-класи народних майстрів із центрів народного мистецтва Решетилівки, Петрівки й Опішні. Безпосередньо на площі було представлено кілька тисяч малюнків учнів олександрійських шкіл, які відгукнулися на заклик організаторів акції й намалювали роботи на тему “Я хочу, щоб моє місто, країна, планета були такими...”. Для дітей провели конкурс малюнків на асфальті. Виступили колективи етнічної музики, зокрема, гурт “Гуляй город”, що був створений на Кіровоградщині, а також Володимир Кушпет — один із найавторитетніших в Україні фахівців зі старовітських інструментів. Увечері музиканти спілкувалися з мешканцями міста. У фіналі акції для олександрійців грали “Тартак”, “Гайдама-

ки”, “Мотор’ролла”, “От Вінта”, “Флайза”.

“На кожному етапі нашої акції ми спілкувалися з аудиторією. Ці зустрічі переконали нас у найголовнішому — люди в невеликих українських містах почуваються українцями, хочуть гідно жити в Україні, а не в Малоросії, поважають інших і не розуміють, чому в Україні досі зневажають їх, українців. Чому українці не може прочитати журнал чи книгу українською? Чому їхню мову зневажає столичний чиновник? Багато людей прямо говорить про те, що нова влада, попри декларовану проукраїнськість, продовжує стару колоніальну політику щодо української мови, — каже Сергій Присяжний, лідер гурту “Мотор’ролла”. — До нашої акції приєднуються місцеві осередки активістів, окремі громадські організації, люди різного віку, професій, різних партійних симпатій. Усі вони спонукають до громадської дії, громадської активності. Мета одна — змусити владу виконувати свою елементарну функцію — забезпечити національну безпеку в гуманітарній та інформаційній сферах і прак-

тичні права громадян України, зокрема, на отримання інформації рідною мовою.

Україна як держава не має перспективи, якщо вона не буде Україною в прямому значенні цього слова — з українською мовою, історією, власним інформаційним простором. Білорусь — хрестоматійний приклад відмирання європейської нації. Ліквідація формальної державності — лише питання часу. Тому ми ухвалили рішення про перетворення акції на широкий громадський рух. Відтепер у рамках громадського руху “Не будь байдужим!”, до якого приєднуються нові люди та громадські організації, крім звичних акцій, будуть проводитись інші заходи: вуличні акції, форуми, “круглі столи”, розробка законодавчих ініціатив. Як не дивно, в Україні є дефіцит громадських рухів, які б допомогли українцям спільно будувати своє культурне поле. Адже велика кількість громадських ініціатив із часом перетворюються на партії з усіма супутніми турботами”.

Заходи руху цього року розпочалися в Києві, біля Українського

дому, проведенням вуличної акції “За право читати українською”. Кожен, хто хотів узяти участь, приносив із собою будь-який глянце-вий журнал, який виходить в Україні неукраїнською мовою. А в нас державною мовою жодного такого журналу не видається! Люди демонстративно гортали російськомовні видання й залишали їх на сходах Українського дому як нагадування про те, що їхнє право читати українською зневажає.

ВГО “Громадянська платформа”, одна з громадських структур, що заявили про готовність співпрацювати в рамках новоствореного громадянського руху “Не будь байдужим!”, ініціювала в Олександрії збір підписів під зверненням до влади щодо захисту прав громадян на вільний доступ до книг, журналів, газет, кінофільмів українською мовою. У рамках громадського руху буде розроблено необхідні законопроекти й проекти рішень, покликани вирівняти ситуацію з функціонуванням державної мови, не порушуючи водночас права громадян, що надають перевагу іншим мовам у повсякденному житті: “Ми сподіваємося, що влада все-таки прислухатися до цих ініціатив і здоровий глузд нашої держави”, — заявив представник “Громадянської платформи” Олександр Авдієнко.

• Людмила ІЛЬЄНКО

ДУМКА ЕКСПЕРТА

— Над якими основними проблемами я учений-лінгвіст Ви сьогодні працюєте?

— Як теоретик мови, я вивчаю фонологію (звуків структури) і морфологію (форми слова). Працюю над вивченням гармонізації звуків у словах різних мов. Віднайдені приклади створюють цікаві прецеденти для викликів класичній лінгвістичній теорії і для моделювання загальних пізнавальних функцій мови, як, наприклад, розпізнавання образу. Вивчаю ці зразки емпірично (в полях у Сибіру чи в Індії) і з метою комп’ютерного моделювання. Приймаю положення, що мови існують винятково в межах культурної матриці, тобто для дослідження я маю знати культурний контекст. Моє етнографічне дослідження спирається на відомості про тубільців, фольклор, усний епос, уможлядні системи, наприклад (як у випадку з чулімською мовою), у межах контексту внутрішнього азіатського кочового життя.

Як учений, не можу залишатися байдужим до того, що десятки мов зникають щороку. Дві мови, які я наразі вивчаю, тофа (Tofa) та ос (Os) мають усього лише 40 носіїв. Приблизно половина мов світу може зникнути в цьому сторіччі.

— Невже наслідки і справді настільки песимістичні? Чи можна щось зробити для порятунку напівмерлих мов?

— Це питання нещодавно обговорювали лінгвісти з усього світу в Сіетлі на щорічній мовознавчій конференції.

З упевненістю можна констатувати, що принаймні половина з понад 6800 живих мов зникне до 2050 року. Останній приклад — мова чулімів, яку я віднайшов у напіввідмерлому стані. Сьогодні цією мовою послуговуються близько 40 осіб у Центральному Сибіру, всім носіям уже за 50 років. До категорії особливостей цієї мови можна зарахувати граматичні норми: наприклад, побудова речення, що містить заперечення, або форма питального речення. Кожна мова має власну екосистему, і ми не маємо права руйнувати ці ареали.

Носії, наприклад, віднайдені чулімської мови практикують полювання, збиральництво, ри-

НЕВИДИМА МОВНА СМЕРТЬ

Інтерв’ю з Девідом Харрісоном, доктором лінгвістики (PhD) Вартморського (Swarthmore) університету (США)

бальство, — все те, що було виставлено нашим прапращурам тисячі років тому. Вони мають свої легенди, фольклор, знаються на лікарських рослинах (не прочитавши жодної книжки про лікарські рослини!). Вони живуть по шестеро в ізольованих хатах, часто змішуються з російським населенням. Тільки 35 осіб ще розмовляють досконало. Для відтворення граматики мови я відшукав одного носія з цього племені, який винайшов власну кустарну систему письма. Планую використати це з незначними модифікаціями, щоб опублікувати першу книгу із граматики цієї мови.

Але за кілька років мови вже не буде, вона зникне назавжди. Росія мала б робити все, аби убезпечити ці мови від зникнення, але чи так воно насправді? Ми, лінгвісти, маємо записати ці мови, їхню граматику, щоб, можливо, колись відновити. Але ж самі лінгвісти не здатні керувати мовами й етносами. Потрібна потужна допомога з боку урядів.

Але факт залишається фактом: сьогодні велика частина живих мов поступово згасає. І це потрібно прийняти, адже процес незворотний. Інша річ, його темп може бути різним, а інколи через особливості мовної політики ці процеси ще й прискорюються. Це не тільки втрата плюс-мінус мови, а загибель етносу. Це дуже небезпечно з погляду культури, оскільки ми втрачаємо знання, пов’язані з традиціями, моделі світосприйняття в людській свідомості. Це погано і з наукової точки зору, оскільки втрачаємо можливість розуміння того, як організовано процеси сприйняття світу через мову.

— Але якщо темпи зникнення мов не зменшаться, то чи не прийде людство до універсальної мови?

— Універсальна мова може бути реальністю лише як нав’язаний вибір, оскільки зручно спілкуватися, наприклад, англійською в науковому світі або в світі бізнесу. Але лінгвістичні відмінності ніколи не можна анулювати. Навпаки, в роз-

Доктор Девід Харрісон з носієм чулімської мови (Росія)

мовних мовах постійно з’являються нові відмінності, так само як сьогодні розмовна англійська, наприклад, у Аппалачах відрізняється від стандартної англійської. Це живий внутрішньомовний процес. Конвергенція та дивергенція — природні явища. Інша річ, що екстралінгвістичне (позамовне) втручання в ці процеси призводить до катастрофи.

Уявіть тільки, у XXI столітті на планеті відійде в небуття близько половини мов, що існують сьогодні у світі.

— Пане Девіде, що б Ви могли сказати про ситуацію з українською мовою? Наразі в Україні йдуть запеклі дискусії щодо надання російській мові статусу регіональної відповідно до Хартії про регіональні мови.

— Це вже абсолютно не лінгвістичні питання, і я категорично проти таких втручань у мову, знаючи, зокрема, й історію української мови. Тут ми маємо справу з явищем лінгвоциду, тобто це свідоме, цілеспрямоване нищення мови як головної ознаки етносу, нації. Лінгвоцид — передумова масової денационалізації та манкуртизації, інакше просто неможлива втрата історичної пам’яті, етнічного ім-

нітету, а без цього не може відбутися асиміляція — поглинання одного народу іншим. Ось чому поневолювачі ніколи не забували про потребу нищення мови поневолених народів.

В окупованій іспанськими фашистами Каталонії один із перших заходів режиму Франко стосувався каталанської мови. Було заборонено викладати цю мову в школах і університетах, видавати газети, журнали і книги, проводити Службу Божу, листуватися, розмовляти в робочий час.

Ніколи, за жодних обставин не потрібно вплутувати в мову політику. Російській мові на території України нічого не загрожує, і це не мова національної меншини (ви маєте дуже чітко прочитати саму цю Хартію).

— Чому відбувається таке стрімке винищення мов і носіїв сьогодні у світі?

— Серед причин зникнення мов можна назвати етнічні війни й акти геноциду, стихійні лиха, асиміляцію малих народів і їхній перехід на домінуючі мови, зокрема англійську, французьку, китайську, російську в своєму ареалі. Держави-монстри не зацікавлені в роз-

витку мов меншин, мов, що є унікальними, адже деякі з них існують упродовж тисячоліть у незмінній формі (тоді ще й англійської та російської не було!). Але ж ми інколи забуваємо про природний плин речей і вмотивуємо наше життя політичними документами, що зовсім не відображають природи явищ. За прогнозами нашого Інституту, з 6800 поширених у світі мов до 2100 року залишиться близько 3000.

Зафіксовано випадки, коли щотижня на планеті “вмирає” одна з мов, і цю тенденцію вже прийнято вважати нормальною. Проблема полягає в тому, що зараз цей показник зростає в геометричній прогресії. Упродовж століття з обігу можуть зникнути близько 6200 мов, говорів і говірок.

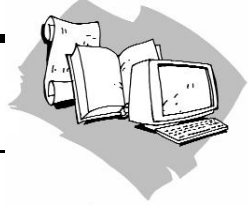
— Для кого насамперед цей процес є загрозливим?

— Забуття загрожує, по-перше, мовам невеликих народів. За даними ЮНЕСКО, мова може існувати й передаватися з покоління в покоління, коли число її носіїв не менше 100 тисяч осіб. Наразі мовою тубільних мешканців Аляски “іаяк” послуговується лише одна мешканка цього штату, говір “удіхе” в Сибіру використовують близько 100 осіб, а мовою “арікапу” спілкується лише шість бразильських індіців-одноплемінників. Бачите, яка сумна статистика.

Цікаво, що більше половини наявних мов припадає лише на вісім країн: Папуа Нову Гвінею, Індонезію, Нігерію, Індію, Мексику, Камерун, Австралію та Бразилію.

Але попри відмирання мов, паралельно йде і зворотний процес. Так, наприклад, було свого часу відновлено іврит, на якому говорять сьогодні понад 5 млн. ізраїльтян. Більше 10 тис. мешканців Гаванських островів заговорили практично забутою ще десятиріччя тому рідною мовою, мексиканці хочуть повернути втрачені мови племен майя, а новозеландці — маорі. Але співвідношення між померлими і відновленими мовами все одно катастрофічне.

• Розмовляв Дмитро ДРОЗДОВСЬКИЙ, студент Національного університету “Києво-Могилянська академія”

ОДНА З НАЙБАГАТШИХ І НАЙРОЗВИНЕНІШИХ

Закінчення. Початок на с. 11

написано через **и**: *помолодити* (А чи диво ся братіє стару помолодити?); дев'ятнадцять разів ужито в прикметниках закінчення **-аго** (*старого, великаго*), а двадцятий раз проскакує **-ого**: *поганого Кошця*; у двох третіх випадків (65 разів) у кінці дієслів 3-ї особи однини й множини стоїть твердий **ть** (*кличеть, велить*), але в решті випадків (31 раз) виступає **-ть**: *комони ржуть за Сулою; звенить слава в Києві; труби трубять в Новгороді; стоять стязи в Путивлі*.

Зовсім не старослов'янські й такі вислови, слова й форми слів, як: *лисици брешуть на щиты, другаго дни велми рано, дѣти блгови, уже бо братіє невеселая година встала, уже княже туга умь полонила, заступивъ королеви путь, подѣ тыи мечи харалужныи, загородите полю ворота, оксамиты, кожѣхы, стягъ, звонячи в прадѣдню славу* тощо.

Факт десятий. Єврейський теолог Соломон Іцхакі (XI ст.) у коментарі до П'ятикнижжя, пояснюючи деякі слова з мови євреїв, що жили тоді в Київській Русі, називає слово *сніг* — саме із звуками *і* та *г*: *сніг*. І це в XI столітті. Інший єврейський теолог Ісаак бен-Моїсей (писав у середині XIII ст.) у коментарі до Талмуду дає таке пояснення: "...дерева (або колоди), зв'язані у великій кількості, що в Біблії називається *рафсодот*..., по-німецькому *влос* (*Floss*), а руською мовою *пліт*". Виходить, що чергування **о** з **і** (*гора — гір*) в українській мові відбулося ще десь до середини XIII ст., а не аж у XV ст., як це засвідчують найдавніші українські пам'ятки.

Факт одинадцятий. Найкраще відбили мову ще дохристиянської Русі українські народні пісні. Відразу слід зазначити, що народні

пісні не перекладаються, вони можуть лише редагуватися, доповнюватися або скорочуватися. Але ось ця щедрівка, яку й тепер співають з 13 на 14 січня в Доброгостові Львівської області, не редагувалася:

*Чи спиш, чи чуєш,
Господаречку,
У своїм домочку
На Новий рік, на Новий рік?
Підем орати, підем сіяти
Яру пшеницю
На Новий рік, на Новий рік.*

На перший погляд незрозуміло, як це можна сіяти яру пшеницю в січні. Але річ у тім, що на Русі до прийняття християнства Новий рік зустрічали не в січні, а наприкінці березня, коли й справді можна починати весняну сівбу. Володимир Великий початок року переніс на вересень. А щедрівка залишилася без змін.

Такою ж давньою, дохристиянською є й ця купальська пісня, записана на Івано-Франківщині й відома в інших краях України:

*Гей, око Лада, Леле Ладове,
Гей, око Ладове, ніч пропадає,
Бо око Лада з води виходить,
Ладове свято нам приносить.
Гей, Ладо! А ти, Перуне,
Дай дочекати Ладі Купала.*

Усе тут — і особливий ритм, й імена поганських божеств — старовинне, тільки не мова.

Можливо, ще давніші погляди наших предків відбиває ця веснянка, записана на Волині:

*Ой ти, соловеїку,
ти ранній пташку,
Ой чого так рано
із вир'їчка вийшов?
— Не сам же я вийшов,*

*Дажбог мене вислав,
З правої ручейки
й ключики видав,
З правої ручейки —
літо відмикати,
З лівої ручейки —
зиму замикати.*

У цій пісні, як і в попередніх, відбулося світобачення наших далеких пращурів у всій своїй первозданності: й уявлення про сонце як Ладове око, що поринає у воду й виринає з неї; і переконання, що на зиму пташки ховаються під річку, де був вирій, тобто рай, туди не треба було відлітати, туди просто заходили і звідти виходили; і поділ року на зиму, літо й осінь (без весни). Давність цієї пісні, як і багатьох інших, не тільки наведених тут, безперечна. А мова їхня — природна, жива, українська, ніби вони недавно складені.

Факт дванадцятий. Наші предки живуть споконвіку на цій землі, що тепер зветься Україною, тобто вкрайною нам долею, Богом. Як вважає більшість славістів, епіцентром, звідки поширювалися слов'янські мови, була Україна. "Те, що слов'янська прабатьківщина була між Карпатами, Придніпров'ям (заходячи далеко на лівий берег Дніпра) і Пінськими болотами, на території, де з найдавніших часів панує чисто слов'янська топоніміка, є в наш час загально-визнаним", — стверджує російський мовознавець В. Кипарський. "Найвірогіднішою, на наш погляд, є гіпотеза про середньодніпровську-західнобузьку прабатьківщину слов'ян", — уточнює інший російський мовознавець Ф. Філін. Це дає підстави припускати, що українська мова, як автохтонна, найбільшою мірою в найбільш чистому вигляді успадкувала й зберегла

риси тієї мови, яка лягла в основу всіх слов'янських мов. Бо ж саме з цієї території йшла слов'янська експансія, а отже, й поширювалася слов'янська мова, яка, стикаючись з іншими мовами інших племен, набувала відмінних рис і започатковувала нові слов'янські мови.

Підсумок. Наша українська мова формувалася тисячоліттями. Її основні елементи були започатковані ще в часи, співвідносні з виникненням латинської мови, або й раніше. У VI—VII ст. вона вже мала окреслено сучасні обриси, про що засвідчують сербська й хорватська мови. Ще до створення Київської держави українська мова опанувала великі простори Центрально-Східної Європи. Нею розмовляло населення Київської Русі.

Звичайно, за цей тривалий час українська мова зазнавала різних сторонніх впливів. Для неї не минулися безслідно і грецька колонізація Чорноморського узбережжя, і нуртування скіфських племен у VII ст. до н. е. — II ст. н. е., і вторгнення готів на південь України в III—IV ст., й існування могутньої гунської імперії в IV—V ст., і жорстоке панування тюркомовних аварів (літописних обрів) у VI—VIII ст., і зіткнення з хозарами, уграми, печенігами впродовж VIII—X ст. Щось в українській мові залишилося від мов цих народів і племен. Щось привнесли в неї старослов'янська, польська, російська мови. Це лише збагатило її, але не зруйнувало. Ніякі впливи й лихоліття не могли порушити її цілісності, струнності.

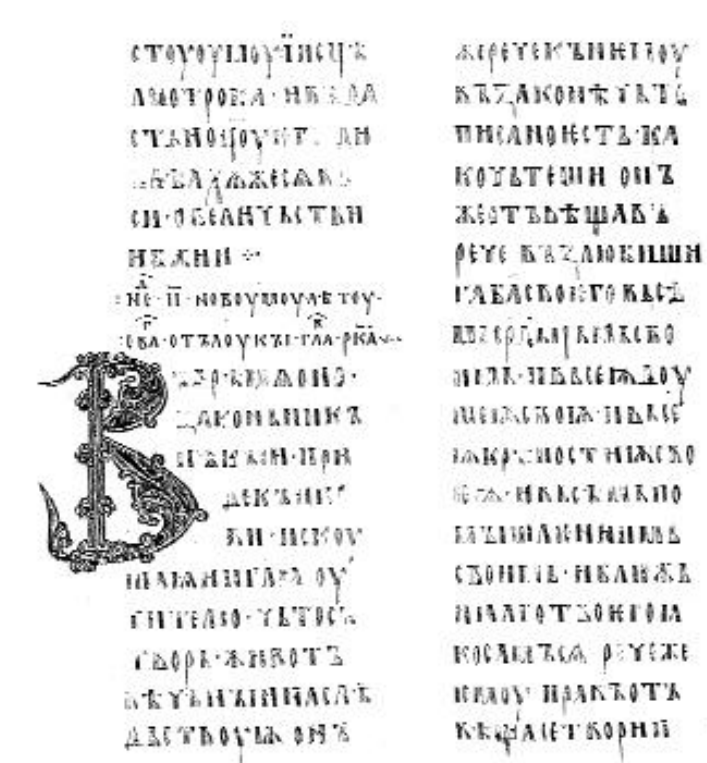
Українська мова зараз одна з найбагатших і найрозвиненіших мов світу. І ми, українці, повинні захистити її від посягань різних зайд і перевертнів, як її досі захистили наші предки. Житиме наша рідна мова — житиме й наш народ.

● **Іван ЮЩУК**, професор, завідувач кафедри Київського міжнародного університету, заслужений діяч науки України

ЗВІДКИ РОДОМ ЛІТЕРА «І»

Хай це можливо і не найсуттєвіше але ти дитино поклікана захищати своїми долоньками крихітну свічку букви "і"
Іван Малкович. Напучування

Довготривале й систематичне переслідування та заборона використання української мови поширювалася навіть на окремі літери української абетки. До однієї з таких літер належала літера "і". Зокрема у зв'язку з відсутністю її в російському алфавіті офіційно заперечувалася думка про використання цієї літери київсько-руськими писцями. Тим самим відсікалися справжні витоки української писемності та насаджувалася облудна теза про далеко пізніше формування української мови — XIV ст. А одночасно відбувалося нахабне зазіхання імперської Москви на всю спадщину княжої доби України-Руси. З особливою лютістю це виявлялося в радянські часи. Свого часу український історик Я. І. Дзира лише за невеличку публікацію, у якій стверджував думку про використання літери "і" в козацьких літописах і подибування її в "Ізборнику—73", мав величезні неприємності. З того приводу тодішній керівник Інституту Іван Білодід навіть влаштував спеціальне засідання вченої ради, аби засудити зухвалий вчинок молодого науковця. Справді, в наукових дослідженнях старослов'янської писемності не існує остаточного

підтвердження джерела походження та використання цієї літери в текстах пам'яток. Здебільшого її пов'язують із "іжицею" глаголиці. Вважається, що в глаголицькій азбуці існувало два знаки для звука "і". Один із них мав форму кола (подібно до літери "о"), на якому зверху

вклинювався маленький трикутник. Другий знак мав форму трикутника, на вершині якого тулилися два з'єднані лінією малесенькі вічка. Перший знак нібито використовувався на початку слова і після голосного, а другий — після приголосного. В пізніших пам'ятках глаголиці з'яв-

ляється третій знак для літери "і", який прийнято називати "іже на ніжці". Він відрізнявся від другої "іжиці" тим, що замість трикутника під вічками стояла ніжка. Тобто — подібний до літери "і". Походить цей знак, за І. В. Ягичем, як і більшість літер глаголиці, нібито з грецького мінускульного (маленького, дрібного) письма. У кого запозичили греки чи самі придумали — невідомо. Якщо ж зважати на те, що один із творців слов'янського письма в кримському Херсонесі (Коростені) знайомився з невідомими руськими письменами, то можна припустити, що там була і літера "і". Що ж до використання чи не використання її київсько-руськими писцями, то тут двох думок бути не може. Нині я працюю над реконструкцією та записом тексту Остромирової Євангелії сучасною українською абеткою. Так-от, на звороті 102 листа цієї пам'ятки автор використовує літеру "і" для позначення місцевого відмінка первісного займенника "ій" — іім: "Запретив же Ісус духу нечистому в іім і ісцїлив отрока". Цього року виповнюється 950 років від початку написання пам'ятки давньої української писемності й мови "Остромирова Євангелія" (1056—1057). А отже, стільки й легендарній українській літері "і", що з нею асоціюється назва нашої держави: УКРАЇНА.

● **Микола ТКАЧ**

СЛАВА УКРАЇНИ НЕ ВМРЕ, НЕ ЗАГИНЕ

Надзвичайна подібність словникового складу давніх мов на великому географічному обширі хвилювала творчу думку не лише мовознавців, а й зокрема британського судді Вільяма Джоунза, якому систематичне дослідження санскриту, греки і латини дало підставу заявити в лютому 1786 р. у Калькутті, що вражаючи подібність цих давніх мов не може бути випадковою, а виникли вони, очевидно, з якогось спільного джерела. Докопатися до нього допоміг зіставний аналіз словникового складу, зокрема наявність таких лексем, як *сніг, берег, бджола, вовк, колесо, кінь* і відсутність лексеми *море*, що уможливило локалізувати витоки європейських мов і санскриту. Визначні англійські лінгвісти Роберт Макрам, Вільям Крені Роберт Макніл у своєму фундаментальному дослідженні історії англійської мови ("The Story of English", 1986) вмістили і карту Матері Пра-Європи ("The Home of the Indo-Europeans"), що яскраво ілюструє ці витоки писемності з Середньої Наддніпрянщини, тобто нашої прабатьківщини. Ця карта, як і ґрунтовне дослідження нашої культури, нашої славної давності, яку не змогли відібрати в нас навіть нечужі в історії людства етнолінгвогенети, все ж допомогли Сергієві Пличинді докопатися до глибокого коріння нашої нації (Нація і держава, 2006, № 7).

Це підтверджує й аргументоване дослідження поляка Михайла Красуського "Древность малорусского языка" (Одеса, 1880). Автор наслідився заявити: "Українська мова давніша не тільки від грецької, латинської, давньоєгипетської, а й самого санскриту, котрий походить від праукраїнської мови VII—IV тисячоліть до н. е." Переконливий аналіз санскритсько-українського словника Володимира Шаяна дав підстави стверджувати: "Санскрит — давньоукраїнська мова на 100 відсотків" (Сабат Т. Свято української писемності та мови ... // Франкова криниця. — 2003. — № 48—49).

Яскравий колорит української писемності засвідчує і Кам'яна могила, зокрема розшифровані А. Кифішиним клинописи: "Рука степів", "Радісно плуг ріже". Про те, що арійська культура прийшла в Західну Європу з Праукраїни, на весь голос заявляв і француз Мішель Буль.

Франкові слова про "нові, світлі шляхи", які відкрив світові Шевченко, уможливили визнати наші першооснови (Див.: Тарас Шевченко: прочитання між урочистостями) і Президентові Віктору Ющенку ("За вільну Україну плюс". — 2006. — № 10.). А це вселяє в нас віру в те, що маємо справжнього гаранта нашої Конституції, і надію, що наша влада й новообраний парламент нарешті захистять Богом подароване нам і відшліфоване тисячолітніми лихами й майже півтисячними заборонами наше благословенне калинове Слово й допоможуть нашій правічній мові позбутися метастаз нецензурщини й суржику, прищеплених їй ненависним тоталітарним режимом, а також ліквідувати всі наслідки колоніальної двомовності, зокрема й психолінгвістичний конфлікт.

● **Ольга МЕДВІДЬ**, доцент Дрогобицького ДПУ імені Івана Франка

Рідна та мова, яка вироблена рідним народом на його споконвічній землі й пристосована саме до його умов існування, до його менталітету, до його способу думання. Вона є рідною не тільки для всього народу, а й для кожного окремого індивіда, що належить до цього народу, незалежно від того, з якою мовою йому довелося зіткнутися при появі на світ. Рідна мова — це мова предків і рідної землі.

У кожного народу своя мова. Якщо народ втрачає рідну мову, він перестає бути народом. Де хозари, де половці, де обри, де ятвяги, а разом із ними і їхні культури, звичаї? Їх немає, бо немає їхніх мов. Хоча генетичні нащадки цих народів існують, але вони розчинилися в інших народах, в інших культурах. Українська нація збереглася, бо зберегла мову. Ті, хто відступився від української мови, — перестали бути українцями. Це Собеські, Потоцькі, Вишневецькі, це Гоголь, Чехов, Мечников. Прикладів, на жаль, багато.

Національна мова з'являється не відразу, не раптово. Її становлення триває сотні, а то й тисячі років. Численні покоління формують її, розвивають, збагачують, удосконалюють, пристосовують до свого менталітету, до природного оточення, до мінливих умов життя. Мова — продукт тривалого історичного розвитку народу. Українська мова як така розвивалася не одне тисячоліття.

Україна близько 700 (семисот) років була розчленована між різними державами, які в такий чи інший спосіб викоринювали мову її автохтонного населення й насаджували свою. Закарпаття від XI ст. до середини XX ст. входило до складу Угорщини. Галичину й частину Волині в другій половині XIV ст. загарбала Польща й утримувала їх аж до 1939 р. На решті українських земель, відтіснивши з них у XIV ст. татаро-монголів, до 1569 р. панувала Литва. Потім ці землі перейшли під владу Польщі, а відтак Росії. І все-таки, незважаючи на несприятливі умови для української мови, нею на початку XX ст., як констатує М. Грушевський у своїй “Історії України-Руси” (т. I), розмовляло понад 40 млн. людей. Тепер, на жаль, тих мільйонів менше.

Тільки давня мова могла так вистояти. А про давність нашої мови свідчить чимало опосередкованих і прямих фактів.

Факт перший. Коли українську мову зіставляти з найдавнішими індоєвропейськими мовами, зокрема з латинською, впадає в очі її, так би мовити, “архаїчність”, тобто наявність у ній великої кількості прадавніх, індоєвропейських елементів.

Фонетична система української мови, якість її звуків напрочуд близькі до латинської (і, зауважимо, до іспанської та італійської — її найближчих спадкоємниць). В обох мовах майже однакова система голосних звуків. І в латинській, і в українській розрізняються звуки **g i g (g i h)**: у латинській *genus* “рід” (споріднене з нашим *жінка*) і *hostis* “чужинцев, ворог” (споріднене з нашим *гість*). В обох мовах відбувається чергування звуків **u i v**: лат. *paua* “моряк” і *navis* “корабель”, як наше *наука* і *навчання*. Так само в обох мовах є випадний звук **e**: у латинській *aper* — *apri* (“вепр — вепра”), як в українській *вітер* — *вітру* (випадає звук *e*).

В архаїчній, тобто найдавнішій латині було вісім відмінків, у тому числі кличний і два місцеві. В українській мові є всі ці відмінки, за

винятком одного місцевого, і в основному їхнє значення збереглося. Навіть закінчення в деяких відмінках ті самі. Наприклад, в одній і другій мовах однаково закінчення виступає в називному відмінку однини багатьох іменників жіночого роду: як *arena* (арена), *summa* (сума); у кличному відмінку іменників чоловічого роду: *Brute* (Бруте) — відомий латинський вислів “*Et tu Brute contra me*” (І ти, Бруте, проти мене) майже зрозумілий і без перекладу; такі самі закінчення в називному множини мають іменники чоловічого роду: *muri* (мури), *numeri* (номери); іменники середнього роду: *maria* (моря), *potina* (імена).

ОДНА З НАЙБАГАТШИХ І НАЙРОЗВИНЕНІШИХ

Латинська й українська мови розрізняють три рбди: чоловічий, жіночий і середній. І знаменно, що найдавніші українські іменники в більшості випадків мають навіть той самий рід, що й латинські. Так, однаково до чоловічого роду належать латинський іменник *hortus* “сад” і наш *город*, *pulvis* і *нiл*, *ventus* і *вітер*, *mensis* і *місяць*, *sucus* і *сік*, *somnus* і *сон*, *dolor* і *біль*, *nasus* і *ніс*; до жіночого роду іменники *nax* і *ніч*, *mors* і *смерть*, *res* і *рiч*, *voluntas* і *воля*, *securis* і *сокира*, *lana* і *вовна*, *barba* і *борода*, *casa* і *хата*; до середнього роду іменники *cor* і *серце*, *poten* і *ім'я*, *aratrum* і *орало*, *semen* “насіння” і *сiм'я*, *lac* і *молоко*, *vinum* і *вино* тощо. У латинській мові іменник *domus* жіночого роду, в українській *дiм* — чоловічого, але, виявляється, і в українській мові він часом буває жіночого роду: *Куди ж я піду, коли в мене немає своєї дому?* — читаємо в І. Нечуя-Левицького.

Ще більшу тотожність спостерігаємо в особових закінченнях дієслів, особливо при зіставленні українських форм із формами архаїчної, тобто найдавнішої латини: *sede-ti* — сидить, *sedemos* — сидимо, *sede-tes* — сидіть. Того самого походження суфікс для утворення вищого ступеня порівняння прикметників в українській мові **-иш-** і в архаїчній латині **-ios-**: *novus* — новий — *novissimus*, *novus* — новіший, *laevus* — *laevissimus*.

Усі ці та багато інших збігів із латинською мовою можуть свідчити лише про одне: українська мова в окремих своїх рисах почала формуватися ще дві з половиною — три тисячі років тому, можливо, водночас із латинською, якщо не раніше. Адже українська мова зберегла багато того, що вже класична латина втратила.

Факт другий. Візантійський мандрівник і історик Пріск Панійський

448 р., перебуваючи в таборі гуннського вождя Аттіли, на території сучасної України записав слова *мед і страва* — це вже українські слова.

Факт третій. Коли в VI—VII ст. н. е. предки сучасних сербів і хорватів переселилися з України на Балкани, вони вже понесли з собою багато елементів, властивих і сучасній українській мові.

Зокрема в сербській і хорватській мовах перед звуком **е** приголосні вимовляються так само твердо, як і в українській: *земља* “земля”, *весело*. Не пом'якшуються приголосні й перед звуком **и**: *липа* “липа”, *тихи* “тихий”, *вабити* “вабити”. У деяких діалектах хорватської мови так само, як і в україн-

гарської мови, угро-фінським племенам на північному сході було занесено вже українсько-старослов'янську суміш, яка й започаткувала сучасну російську мову.

Факт п'ятий. Безперечно українським є напис “*коваль Людота*” на мечі з XI ст., знайденому на Полтавщині, як і значною мірою напис на келихові чернігівського князя Володимира Давидовича, зроблений не пізніше 1151 р.: “*А се чара кня[зя] Володимирова Давидовича, кто из неї п'е тому на здоровье а хвала Бога своего осподара великого кня[зя]*”.

Факт шостий. До нашого часу дійшли писані на пергаменті два Ізборники Святослава 1073 і 1076

років. Перший — це копія з болгарського оригіналу. І все-таки український переписувач примудрився набити чимало помилок. У кількох словах замість закономірної в старослов'янській мові букви **h** він ужив букву **и**: *нимая*, *сiмля*, *исцили*, *видама*, *пламенеи* (тобто *пловеи*); сплутував **и** з **ы**: *выны* (замість *вины*), *трызны* (замість *тризны*), *просты* (замість *прости*), *помыслы* (замість *помысли* — наказовий спосіб); написав *чоловiчка* (замість *человiчка*), *Илля* (замість *Илия*), *ходъ* (замість *годъ* — так він передав український звук **h**), *он е давъ*, *уставивъ* (замість старослов'янського *далъ*, *уставилъ*), *пъемо* замість *пиемо*, *помагае* (замість *помогаетъ*) тощо.

У складеному за болгарськими зразками українським автором Ізборнику Святослава 1076 р. є такі сучасні українські слова: *ворогъ* (вжито один раз, а 21 раз написано *врагъ*), *морокъ*, *полонъ*, *вiтрила*, *лiука* (“ділянка, поросла травою”), *краса*, *свита*, *гiрньць* (горнець), *вiчинити*, *сваритися*, *дивися*, *лишися* тощо.

Факт сьомий. Важливим найдавнішим свідченням про мову Київської Русі є графіті (видряпані написи) на стінах Київської Софії з XI—XIV ст. (будівництво собору було завершено 1037 р. за часів Ярослава Мудрого). Ці написи, як правило, дуже лаконічні і являють собою переважно молитовні звернення до Бога та святих із різних приводів. Написані вони старослов'янською мовою: вживається тільки займенник *азъ*, у прикметниках скрізь виступає закінчення **аго** (*зълаго*, *гришного*), вживаються форми *помози* (наказовий спосіб), *храбрый* тощо. Але майже всі чоловічі імена в давальному відмінку мають закінчення **-ови**, **-єви**: *Петрови*, *Дьмитрьєви*, *Павълови* (XI ст.), *Василєви*, *Борисови*, *Иванови*, *попови* *Ивану* (XII ст.) і т. ін. У звертаннях послідовно вживається кличний відмінок: *святый Фоко*, *свята Софiе* і *святый Онуфрiе*, *Андрониче*, *небоже*. Вживаються чоловічі імена на **-о**: *Михалько*, *Марко* (XI ст.), *Дмитро* (XII ст.), *Гаврило*. Двічі наводиться ім'я *Володимир*, в XI і XII ст., і обидва рази з повноголоссям **-оло-**.

Звертає на себе увагу форма орудного відмінка *имямъ* (XII ст.) замість старослов'янської форми *именямъ*. У тому ж XII ст. один з авторів утворив присвійний прикметник від імені *Янька* цілком за правилами сучасної української мови: *Яньчинъ*. У написах із XIII ст. подибуємо сучасну форму дієслова

в минулому часі чоловічого роду з суфіксом **-в**, а не **-л**: *азъ моливъ*. Поряд із *помилуй мя* в XIII ст. трапилося також *помилуй мене*. У XI—XII ст. зустрічаємо цілком сучасні українські слова в сучасному звучанні: *хрест*, *не хочаючи*, *геть*, *пороса*.

Факт восьмий. Багатий і переконливий матеріал про український характер мови Київської Русі дають новгородські берестяні грамоти XI—XV ст., яких виявлено й опубліковано понад 700. Це переважно приватне ділове листування, писане, звичайно, тодішньою літературною старослов'янською мовою.

Але вже від початку XII ст. тут спостерігається написання **и** замість **h**: *тоби*, *сiби*, *нимечкий*, *клить*, *дижя*, *помитка*, *дидъ*, *михъ*, *сино*, *на рищци* “на річці”, *не сми-сьмъ*, *еси велиль*, *роздились*, *диялось*, *прихавъ*, *ихалы*, *поихалы*, *не надий-ся*, *сидити*, *ото всихъ селянь*, *отъ всихъ сиротъ* тощо. В них відбито також перехід **е** в **о** після шиплячих: *чого*, *чоловiкъъ*, *жона моя*, *чолiмъ*; м'який звук **и**: *отъць* “отець”, *куницю*, *сороцицю*, *пшеници*; префікс **роз-**: *роздились*, *розумно*.

Звертання вживаються переважно в кличному відмінку: *куме*, *осподине*, *Онсифоре*, *дiвю*; іменники чоловічого роду в давальному відмінку однини мають закінчення **-ови**, **-єви**: *Стоянови*, *синови*, *Василєви*, *мужєєви*; у родовому відмінку однини в іменниках чоловічого роду трапляється закінчення **-у** там, де мало б бути **-а**: *гороху*, *пудъ меду*, *горсти лєну*, *воську*, *шолку*, *дару*, *лову*. Прикметники в родовому відмінку однини чоловічого роду мають майже повсюдно закінчення **-ого**: *доброго*, *великого*, *жолтого*; рідко закінчення **-аго**: *луцьшаго*. Трапляються такі українські форми займенників: *тоби*, *от нього*, *кi нъому*, *с тьми*, *на тьхъ*, *хто*, *с кимъ*.

Явно український характер мають багато дієслівних форм: *грамоту с тобою спишемъ*, *молотимо да сьсплемъ*, *язъ къ тоби беротъ написавъ*, *пришьиль*, *възмишь*.

Імена новгородців звучать переважно як сучасні українські (тут завчена книжна старослов'янська мова дає себе знати якнайменше): *Олекса*, *Олексии*, *Олександр*, *Онисимъ*, *Олисей*, *Остафий*, *Олена*, *Микыта*, *Михайло*, *Мiрко*, *Василь*, *Василко*, *Юрко*, *Иванко*, *Пан[ъ]ко*, *Рад[ъ]ско*, *Степанецъ*, *Федорець*, *Костянтинъ*, *Хрystина*. То тут, то там у берестяних грамотах прохоплюються слова, характерні саме для української мови: *господиця*, *господарь*, *батко*, *паробокъ*, *наимить*, *госпiда* “домівка”, *година*, *кожухъ*, *свита*, *глекъ*, *соромъ*, *досыть*, *куды*, *абы*, *та* (сполучник) тощо.

Факт дев'ятий — це мова “Слова о полку Ігоревім”, опублікованого 1800 року. Поема, як вважають учені, складена в 1185—1187 р., а відомий список її зроблено, можливо, в XV—XVI ст., під час так званого другого південнослов'янського впливу, коли в текстах посилено виправлялися відхилення від старослов'янської мови. “Слово о полку Ігоревім” теж, очевидно, виправлене. На таку думку нашої уваги ті поодинокі пропуски українізмів, які трапляються тут. Наприклад, в усьому тексті вживається старослов'янська форма імені *Владимиръ*, але один раз — *Володимиръ*; так само скрізь — *храбрый*, і раптом: *хороброе гнiздо*; п'ять разів слова *дiвуща*, *дiвча* написані через **h**, а шостий — через **и**: *красною дивщицею*; через **h** написані слова *полетiти*, *одолiти*, *разумiти*, але

Закінчення на с. 12

ВУЗЛИКИ НА ПАМ'ЯТЬ

“Я БУВ ЧЛЕНОМ КПЗУ...”

“Територія, де я проживав (с. Пасіка Грубешівського уїзду Люблянського воєводства), була зайнята німцями, коли ж почала на польські війська наступати Червона армія, німці в цей час відступили. ...Вже коли встановлювався державний кордон СРСР, місцевому цивільному населенню, яке брало участь у сільських комітетах і сприяло Червоній армії, запропонували виїздити в її тил. У жовтні 1939 нас, біженців, повантажили в залізничні вагони, і ми попрямували в Україну. 10 листопада наша сім'я (йдеться про Йосипа Лукасюка, його дружину Ніну та сестру Марію, синів Антона і Анатолія, старенька мати та трирічна донька Лукасюків залишилися у рідному селі) прибула в радгосп Розі Люксембург, що в Бобринецькому районі”.

Дуже схожа історія прибуття у наші краї і родини Полюхів: “Коли під час військових дій польську армію розбили і вона втекла, у нас виявилось безвладдя, по селу ходили різні банди, грабували населення. Їх ніхто не переслідував. Нам стало відомо, що недалеко (йдеться про с. Мачте того ж Грубешівського уїзду) перебувають частини Червоної армії, громада вирішила послати туди делегата, аби отримати допомогу для наведення у селі елементарного порядку. Делегат Антон Копач, повернувшись, сказав, що треба організовувати місцевий комітет, збирати зброю, боротися з бандами. Після цього ми, організувавшись, обеззброїли кілька банд, Червона армія всіляко нам сприяла. Тоді із села в СРСР виїхало більше 50 сімей, з них десять — у радгосп Розі Люксембург”. Із великої родини Полюхів багато хто лишився у Західній Україні, але крім нього ще дві сестри з чоловіками теж виїхали до СРСР.

Не можна сказати, що Лукасюкам і Полюхам так уже сутожво жилося за старого ладу. Йосип вів своє господарство, мав шість десятин землі, дві коняки, корову, телицю, хату, сарай. Але при цьому, очевидно, був небайдужий до соціалістичних ідей, бо ще 1931 року (розповідав під слідством) його односельці, як виявилось, члени КПЗУ Йосип Грицюк, Леонтій Мазниця та Володимир Марамон часто зверталися до нього, аби він допомагав їм у партійній роботі (цікаво, чи жалкував про те?). За дорученням Грицюка 1932 року сім днів переховував у себе працівника окружного партії. Якось у його оселі проводили парт-

ВОЗЗ'ЄДНАННЯ. БОБРИНЕЦЬКИЙ ВАРІАНТ

Про золотий вересень 1939 сказано й написано чимало. Тоталітарна система, опанувавши Західну Україну, відразу ж почала підганяти її під свій копил: нищила тисячі людей, цілими селами виселяючи їх до Сибіру, розстрілюючи інтелігенцію, не один рік борячись із УПА, доки так-сяк пристосувала вільнолюбних західняків до себе. У тих краях теж було чимало таких, які беззастережно вірили комуністичній ідеї, всіляко намагалися допомагати Червоній армії, добровільно переселялися у тодішню Радянську Україну. Але й вони, трохи поживши у соціалістичній дійсності, часом виявлялися “ворогами”, — комуністична система не могла сприйняти їхні життєві мірки, розуміння суспільних стосунків, урешті, наявність елементарної людської гідності.

Серед таких переселенців до Бобринецького району опинилися і двоє теслів — Йосип Лукасюк та Олександр Полюх.

збори. Але офіційним членом КПЗУ, хоча й стверджував це, Лукасюк не був, мабуть, просто співчуваючим. Пізніше, як і Олександр Полюх, став членом місцевого комітету. Але ж у Західній Україні вони тоді створювалися швидше не з ідейних міркувань, а для наведення елементарного порядку. До речі, те, що Олександра обрали членом такого комітету, цілком логічно, адже він свого часу три роки був сільським старостою. Жив також небідно — мав хату, два сараї, чотири десятини землі, троє корів, свиней, гусей, курей.

ХТО Ж ЗНАВ, ЩО СОЦІАЛІЗМ — ЦЕ ЗЛИДНІ?

“Спочатку ми працювали, як належить, — пояснюватиме слідчому Йосип Лукасюк, — а потім вирішили виїхати, бо адміністрація радгоспу не створила для нас, переселенців, жодних умов для життя і праці. Більше того, мали місце факти просто нелюдського ставлення до нас. Я зі своєю родиною і Ядильок Микола зі своєю (всього 12 осіб) розміщались в одній квартирі, неблагоустроєній, холодній, звідки зимою доводилося сніг виносити. Моя дружина була на останньому місяці вагітності і мала народжувати. Коли їй стало зовсім погано, я поїхав до директора радгоспу, аби допоміг відправити її в лікарню. Однак автомашини він не дав, дозволив узяти коней. Дружина народила в дорозі, і дитина померла. Інша дитина у мене хвора — гостре малокрів'я. Я не раз просив директора радгоспу виписати нам за гоівку якихось жирів, але він відмовив. Топлива абсолютно не було, навіть соломи, аби набити матра-

ци, ніде було взяти. Попросив директора залізну пічку — немає, копей, аби підвезти глини та хоч трохи поремонтувати те приміщення, — не дає”.

Не можна сказати, що приїжджі не знали, що таке злидні. Очевидно, і в їхніх краях бідних людей було доволі, але щоб людина не могла розпорядитися заробленим, своїм власним, придбати те, що життєво необхідне — це було їм незрозуміло. Як і те, що заробітну плату не видавали вчасно. Про це на слідстві говоритиме Олександр Полюх: “Я зарплати не отримав ще за грудень 39-го. А наші гроші, які ми мали в польських злотих, можна було обміняти у Держбанку, але для цього треба було поїхати у Кіровоград, а директор радгоспу не дозволяв доти, доки обмін не припинився, і наші гроші пропали. Топлива не було — за весь час я зміг придбати тільки чотири відра вугілля, доводилося

після роботи розгрібати сніг і діставати бур'ян, щоб хоч трохи протопити. Житло холодне, їсти нічого. Найближчий базар у Бобринці, це 12—15 кілометрів від радгоспу”.

Але були й такі, хто вважав: переселенці із Західної казяться з жиру. Їх, мовляв, прийняли, як належить, забезпечили, три дні годували безплатно, дали житло, меблі, а вони... Місцеві мешканці свідчать, що сім'я Лукасюків, продавши двох своїх коней, жила добре — мали перини, подушки, ковдри, постільну білизну. Ймовірно, що так воно і було. Але наявність цих елементарних речей, які для будь-якого європейця не були ознакою достатку, для наших земляків-степовиків, тодішніх будівників соціалізму, забитих і пригнічених, пограбованих і опущених несамовитою більшовицькою владою на саме дно людського виживання, здавалася розкішшю...

ської гідності і люмпенської свідомості та передаванні останньої у спадок наступним поколінням, а також її вплив на формування суспільства, його внутрішньої культури, конфліктності, протиріч майбутніх нерівностей. Але, мабуть, Бог вирішив, що українці настільки сильні, що зможуть і це пережити, перемолоти, подолати...

Більшість свідків у справі Лукасюка і Полюха підкреслювали, що вони, оцінивши наші чорноземи, дуже хотіли, аби їм дали по кількох десятині. Але таке в Радянському Союзі було неможливо, тому вони, мовляв, і казали, що життя в СРСР гірше тюрми і що дали так жити не можна, треба повертатися додому.

Як би там не було, але коли в середині січня Йосип отримав листа від свого двоюрідного брата Василя Дудки, такого самого переселенця, працівника станції Хирівка Знам'янського району, який повідомляв, що біженців із Західної України відправляють назад, але для цього треба їхати до Києва, чимало людей вирушило пішки до Кіровограда. Там, на вокзалі, зустріли ще кількох братів по нещасттю, з якими разом поїхали до столиці. У Києві їм нібито пояснили, що слід повернутися у Кіровоград і через обласну владу отримати дозвіл. У Кіровоградському облвиконкомі вони звернулись до якогось Омеляченка, який записав усі прізвища і пообіцяв, що до 1-го лютого їх відправлять. Не дочекавшись цього, десять сімей найняли підводи і поїхали на станцію Долинська, аби вирушити звідти до Києва. До речі, попередили про своє рішення директора радгоспу, здали все надане їм (ліжка, столи), сподівались отримати і розрахунок, але не дочекались. Радянська влада з тими, хто хотів жити інакше, розраховувалася по-своєму. Квитків їм не дали, три дні вони пробули на станції, аж доки Лукасюка і Полюха, очевидно, як призвідників, заарештували.

Звинувачення стандартні — саботаж, антирадянська агітація. Вини своєї вони не визнали, весь час твердили одне: просто хотіли мати для своїх сімей людські умови проживання. Для тодішньої влади це теж було злочином...

● **Світлана ОРЕЛ,**
м. Кіровоград

ПРО-ЧИТАННЯ

Історія України в радянські часи була безликою. З неї викинули імена борців за волю народу, починаючи від гетьманів і закінчуючи “дисидентами”, позначивши їх ярликами “націоналістів”, “сепаратистів”, “ворогів”.

Не вдалося оминати цієї долі й багатьом українським компартійним керівникам. Із 153 членів і кандидатів у члени Політбюро ЦК Комуністичної партії України, 47 були репресовані або доведені до самогубства сталінським режимом, їхні імена були віддані комуністичній анафемі й забуттю. Нині вони, за винятком двох, реабілітовані, їхні імена повернуто історії, незалежно від їхнього місця і ролі в долі українського народу. Поява книги “Політбюро ЦК Компартії України: історія, особи, стосунки (1918—1991)” В. Лозицького, кандидата історичних наук, директора Центрального державного архіву громадських об'єднань України, несе цікаву й корисну інформацію завдяки осмисленню документального історичного матеріалу. Є й галерея персоналій найвищої партійної верхівки Ра-

дянської України, аналізуються рецепти політичної “кухні”, в якій готувалося “вариво”, що ставало сутністю республіканської політики — за цими найважливішими науковими параметрами праця є унікальною, за що дякуємо київському видавництву “Генеза” (2005 р.).

ІСТОРІЯ ЗБАГАЧУЄТЬСЯ

Пізнавальне значення праці полягає й у тому, що багатий документально-фактологічний матеріал дає можливість глибоше зрозуміти сутність політики, яку проводив В. Ленін, а потім Й. Сталін щодо України. Особливо актуально звучить сьогодні розкриття автором цілеспрямованої політики Кремля на викоренення в Україні будь-яких “самостійницьких ухилів”, на витравлення самого духу “націоналізму”. Як свідчать наведені в книзі документи, для цього використовувалися різноманітні методи — організаційні й навіть репресивні щодо окремих керівників і всього українського народу. Варто навести хоча б окремі з них. Ось Політбюро ЦК РКП(б)

своєю постановою від 20.03.20 р. розпустило склад ЦК КП(б)У, законно обраний IV конференцією КП(б)У (березень 1920 р.).

Причина? Делегати конференції не підтримали списку членів ЦК КП(б)У, підготовленого й запропонованого Москвою. Вказане рішення

Політбюро ЦК РКП(б) невдовзі було проштамповане пленумом ЦК РКП(б).

Серед інших організаційних заходів, які розкриває автор, була “допомога” Москви в “зміцненні” української парторганізації. Під приводом цієї “допомоги” вже в травні 1920 р. ЦК РКП(б) направив із Росії в Україну на постійну роботу 674 комуністів. Подібна “допомога” Москви Україні російськими кадрами мала постійний характер, вона здійснювалася до кінця існування КПРС, а її сутність полягала в русифікації України, посиленні впливу російського елементу в Україні.

Як свідчать архівні документи, аналізовані В. Лозицьким, для тіс-

зований Сталіном у 1932—1933 рр., що став справжнім геноцидом проти українського народу.

Можна було б зупинитися й на інших подібних аспектах проведення В. Лозицьким наукового дослідження. З них видно, що Ленін, Сталін, верхівка КПРС із самого початку створення КПУ крок за кроком обмежувала, звужувала її внутрішньопартійні права, перетворювала і так перетворила її на звичайну обласну організацію Російської Федерації. Цей статус КПУ був закріплений і в Статуті КПРС. Як свідчать документи, наведені в книзі, в цьому Москві активно допомагала частина росіян, що були в КПУ, і зрусифіковані українці.

Історичні факти, що аналізує автор, переконливо свідчать: національна політика Кремля щодо України була далеко не “братерською”.

Книга подає науковцям важливий документальний матеріал для заповнення “білих плям” на історичному тлі України, допомагає глибоше побачити ту тяжку “національну” й іншу спадщину, яку отримала незалежна Україна, й оцінити масштаби й складність роботи. Вона допомагає зрозуміти “політику зигзагів” в українсько-російських відносинах та їхні справжні причини, розпізнавати сутність демагогії керівників нинішньої КПУ.

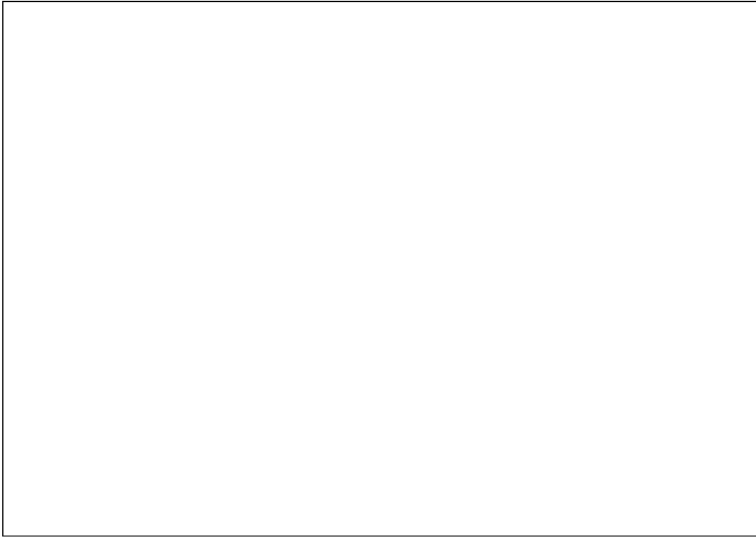
Та В. Лозицькому не все вдалося, зокрема хотілося б знайти на сторінках його книги відповідь на питання, чому компартійна верхівка України не стала на бік незалежної України. Автор, по суті, обійшов мовчанням ту негативну роль, яку відіграв В. Щербинський (досить згадати його заподадливе проведення русифікації української освіти, науки тощо). Але вказане не зменшує науковій та інформаційній цінності видання.

● **Олексій ГАВРИЛЮК,**
кандидат історичних наук

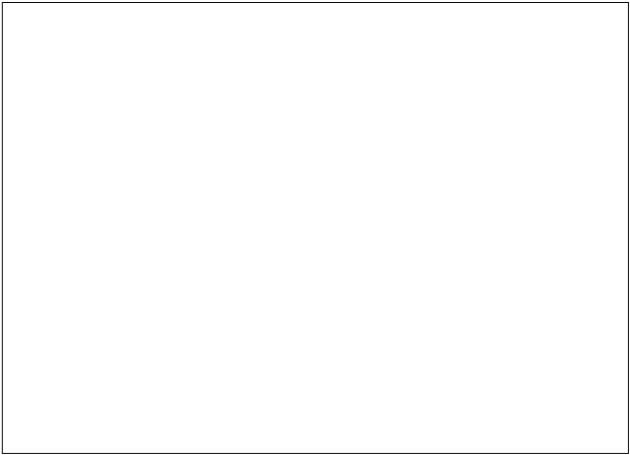
ВИСТАВКА

На Київський міжнародний фестиваль християнської книги, що проходив наприкінці квітня на території Мистецького центру Києво-Могилянської академії, чекали давно і з нетерпінням. Адже подібний з’їзд видавництв, що працюють у царині релігійної книжки, відбувся в Україні вперше. Крім того, дуже інтригувало слово “міжнародний”, заявлене в назві.

•

ІСТОРИЧНИМИ МІСЦЯМИ

•

ПОВЕРТАЄМО ІМЕНА

До сторіччя Одеської «Просвіти» вийшла друком книга заслуженого діяча мистецтва України Григорія ЗЛЕНКА «Лицарі досвітніх вогнів: тридцять три портрети діячів Одеської «Просвіти» 1905—1909 років». Книга постанала як цикл радіорозповідей, як опрацьований документальний й мемуарний матеріал. Це спроба воскресити покладені для української справи життя, поновити загублені у пам'яті покоління імена.

«Коли ви йдете вулицею Катерининською в Одесі, зупиніть-ся на її перехресті з вулицею Жуковського, під старим крислатим каштаном, і окиньте оком двадцять сьомий будинок. Тут, на другому поверсі, мешкав Комаров з родиною, а на першому поверсі містилася нотаріальна контора, у якій він заробляв собі на кусень насущного».

Сюди з'їжджалися поети і прозаїки, актори й художники, лікарі й освітяни. Гостями Михайла Федоровича Комарова були Іван Франко, Леся Українка, Михайло Грушевський, Агатангел Кримський, Іван Нечуй-Левицький, Михайло Коцюбинський, Іван Карпенко-Карий, Марко Кропивницький, Микола Вороний, Марія Занковецька та Софія Крушельницька.

Засновник і керманіч Одеської «Просвіти», письменник, дослідник української минувшини, палкий поборник українського слова, він пережив утиски російської влади, поліцейський обшук і розгром «Просвіти».

«У в'язничному замку за першим єврейським цвинтарем, що неподалік першої станції Люстдорфської дороги, опинився чоловік, який чверть віку провів в Одесі і зажив тут доброї слави своїми знаннями на царині медици-

ЧИЇ МИ ДІТИ?

ни і відданістю українському національно-визвольному рухові». Цим чоловіком був Іван Митрофанович Луценко — доктор медицини, публіцист, права рука Михайла Комарова. Він був секретарем і скарбником товариства послідовників гомеопатії, лікарем, який безкоштовно приймав хворих, депутатом Ради робітничих депутатів від Української демократичної партії, одним із засновників видавничої «Одеської літературної спілки», членом українського Генерального Військового Комітету. Саме з наказу І. Луценка в Одесі вперше замайорів синьожовтий стяг як символ української державності. Смерть знайшла Івана Луценка на полі бою за УНР улітку 1919 року.

Йому було всього сорок п'ять, коли його заарештували і відправили на Соловки. «Буди́мо вижив, був звільнений 21 квітня 1940 року і помер через два роки в блокуваному фашистами Ленінграді. Але це — ще одна легенда. З Соловків ніхто не повертався. Залишилися на них і Андрій Васильович Ніковський».

Андрій Васильович Ніковський — один із керівників партії українських соціалістів-федералістів, редактор «Ради», засновник журналу «Основа», пізніше перетвореного на альманах «Степ». Міністр закордонних справ в одному з урядів УНР, він після приходу до влади більшовиків емігрував, а повернувшись, працював у Всеукраїнській Академії наук, готував і видавав словники, займався мовознавчими проблемами. Так було до арешту...

Станція швидкої медичної допомоги у Валівському завулку Одеси, міська лікарня на вулиці Белінського, грязьові лікарні на Хаджибейському і Куяльниць-

кому лиманах, приміщення морських ванн на Великому Фонтані, купальні в Отраді, гімназія Соколової на Катерининській площі, чотириповерховий корпус вищих жіночих курсів на вулиці Ольгіївській, публічна бібліотека на вулиці Херсонській, лікарня в селі Дальник під Одесою — всі ці будівлі зведені за проектами головного архітектора Одеси Федора Павловича Нестурхи (Нештурхи). Він керував реконструкцією театру Сибірякова (Український музично-драматичний театр Василя Василька) та міського театру (театр опери і балету), звів фруктовий пасаж на «Привозі». В Одесі за ініціативи Федора Павловича виникла служба інвентаризації споруд і будівельної інспекції, було проведено велику роботу з перегляду й уточнення міського будівельного законодавства.

«Він помер на своєму трудовому посту: пізньої осені канал прорвала вода; Опанас Іванович керував рятувальними роботами,

довго зостався під проливним дошем. Старечий його організм не витримав запалення легень...»

Опанас Погибка був ініціатором влаштування на водопідйомній станції полів зрошення де-структора — спеціальної печі для спалювання сміття без домішок палива і з наступним використанням одержаної теплової енергії для парових казанів. Він займався проблемами рибного й молочно-го господарства, піклувався про заснування Одеського сільськогосподарського інституту.

Доля покинутих дітей не була йому байдужа. Іван Маркович Радецький їздив Російською імперією з лекціями про дитячу долю, раннє пияцтво й залучення дітей до кримінальних справ, він переймався організацію товариств і лікувально-гігієнічних закладів.

«Численні упродовж багатьох літ прилюдні читання Радецького на цю тему в головних містах Росії склали йому почесну популярність, — розповідає «Большая энциклопедия», — а кілька десятків заснованих за його ініціативою та під впливом його читань товариств фізичного виховання дітей становлять неабияку заслугу перед російським суспільством і його молодим поколінням».

Серед слухачів І. Радецького був і А. Чехов. Після смерті письменника у листі до його сестри Іван Маркович писав: «Я часто згадував нашу розмову з Антоном Павловичем... після моєї доповіді... Він також журився цими речами, адже серцем відчував усе лихо проклятої російської дійсності».

Усі ці історії — тільки краплі-ни-фрагменти книги Григорія Зленка. Просвіт'яни були віддані українській справі, вони заслужили пам'ять і пошану наступників. Питання в тому, чи гідні ми називатися їхніми нащадками?

● Ольга СКРИПКІНА

ВШАНУВАННЯ

ЛИПІВСЬКІ ЧИТАННЯ В ОДЕСІ

Уже втретє в Одесі на початку травня вшановують пам'ять видатних одеситів — батька й сина Лип, Івана та Юрія, які увійшли в українську національну свідомість як її яскраві представники — державотворці, політики, медики, громадські діячі, письменники. Липівські читання традиційно розпочинаються 5 травня — у день народження Юрія Липи.

Цього разу члени обласного об'єднання «Просвіта», студенти й науковці вищих навчальних закладів Одеси зібралися в головному корпусі Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського. Голова обласного об'єднання «Просвіта» Галина Дольник познайомила присутніх із життям і діяльністю наших видатних земляків; доктор політичних наук, професор Національної морської академії Світлана Василенко виголосила блискучу промову про теоретичні роздуми Юрія Липи щодо геополітичного становища України, почесна гостя зібрання професор Сумського державного педагогічного університету Лариса Горболіс зробила доповідь «Ідеї Юрія Липи як культурософське підложжя осмислення національної самосвідомості». Доповіді викликали у присутніх жваве зацікавлення, а з огляду на те, що аудиторія була переважно молодіжна — студентська й учнівська, стало зрозумілим, що думки і погляди Юрія Липи як геополітика та історіософа не втратили своєї актуальності.

Приємно було представити присутнім шанованих нащадків Липівського роду — онуків Юрія і правнуків Івана Лип — Павла та Максима Гуменецьких, синів Марти Липи-Гуменецької та Володимира Гуменецького.

На секційних засіданнях були виголошені пізнавальні доповіді одеських науковців і просвіт'ян.

Прикметно, що істориків зацікавили художні твори Юрія Липи. Так, кандидат наук, доцент кафедри соціальних наук Одеської державної Академії холоду Ірина Дружкова розглянула оповідання Юрія Липи «Петька Клин, нальотчик» у контексті кримінального світу Одеси періоду громадянської війни.

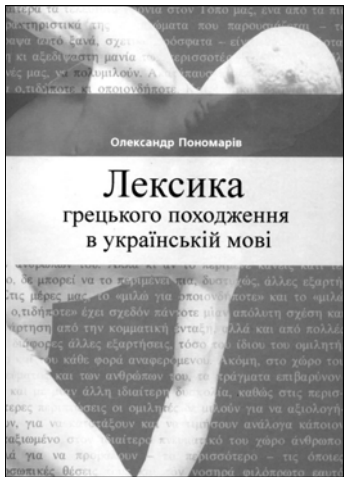
Не оминули науковці й визначного явища у творчості Юрія Липи-поета — його програмову збірку «Вірую» (1938). Професор, доктор філологічних наук, за-кафедри української філології ПДПУ ім. К. Д. Ушинського Тетяна Мейзерська аналізувала цю збірку, розглядаючи її езотеричні мотиви, а автор цих рядків — духовну доміанту поетичної творчості Юрія Липи.

Наступного дня у світлиці «Просвіти», на Пушкінській, 19, відбувся «круглий стіл» «Липівські читання — актуальність і перспективи дослідження творчості Івана та Юрія Лип» та підбивалися підсумки конференції. Просвіт'яни, науковці, представники творчої інтелігенції, шкільні педагоги, студенти, учні — всі мали можливість висловитися з приводу проблем, висвітлених і порушених під час роботи читань.

Під час «круглого столу» було внесено кілька конструктивних пропозицій і прийнято низку рішень, зокрема: продовжувати «Липівські читання» в Одесі, надавши їм статус Міжнародних із залученням науковців інших держав і діаспори; порушити питання перед Центральними органами ВУТ «Просвіта» про видання (можливо, репринтне перевидання) творів Івана Липи, оскільки вони не перевидавалися впродовж уже кількох десятиріч, ініціювати встановлення пам'ятної дошки Іванові Липі і пам'ятника Іванові та Юрію Липам в Одесі. Нашадками роду Лип було порушене питання про родинний архів, в якому є багато рукописних творів, документів Івана та Юрія Лип, які потребують свого опрацювання і наукових досліджень.

● Тетяна АНАНЧЕНКО, заступник голови Одеського обласного об'єднання ВУТ «Просвіта», член НСЖУ

НАШІ ВИДАННЯ

Видавничий центр «Просвіта» продовжує радувати читачів цікавими виданнями.

Побачила світ книжка видатного мовознавця і публіциста, доктора філологічних наук Олександра Пономаріва «Лексика грецького походження в українській мові». Українська мова століттями, розвиваючись, збагачувалася запозиченнями з чужих мов, і одне з чільних місць у ланці мовних донорів належить грецькій.

Українська лексика грецького походження розмаїта за своїм складом та історичними умовами позичення, а також сферами поширення.

Питання грецьких запозичень у східнослов'янських мовах уже було досліджене українськи-

НЕСПОДІВАНКА СЛОВА

ми й зарубіжними мовознавцями. Грецька культура, як одна з найбагатших культур давнини, не могла не збагатити нашої нації, яка ніколи не була ізольована від решти народів світу. Слід зазначити, що в праслов'янській мові елементи грецького походження були майже повністю відсутні. Проте контакти слов'ян із греками, і особливо християнізація спричинили їхнє проникнення у мови східних слов'ян, утворення спільного східнослов'янського фонду грецизмів. Окрім цього фонду, є й інші джерела поповнення нашої лексики словами грецького походження, такі, як, наприклад, інтернаціональна термінологія, або інше, теж історичне — бурсацький жаргон.

Безперечно, наслідком греко-слов'янських зв'язків є не лише односторонній вплив грецької мови на слов'янські, а й певний взаємовплив. Про це свідчать топоніми (географічні назви) на території Греції, що звучать як «баба», «воєводас» та інші.

У сучасній українській мові налічується 11 360 слів грецького походження. До того ж, від грецьких коренів весь час утворюються нові слова на позначення нових понять, пов'язаних із розвитком культури, науки, техніки.

Книга не залишить байдужими тих, хто прагне збагатити свій лексичний арсенал і поглибити знання не тільки української, а й грецької мови.

Свіжим струменем у поезії стала книга відроджувача архетипного мовомислення (за висловом Миколи Мірошніченка) Василя Старуна «Калігулі».

Його поезії вражають вишуканою довершеністю, вимогливістю до поетичного слова, багатством граматичних структур, сповнених глибинного змісту, мальовничими деталями, чаруючою ритмомелодією.

Василь Старун користується дуже рідкісними художніми засобами, скажімо, анадиплосісом — поетичною фігурою, за якої мовна одиниця наприкінці рядка повторюється на початку наступного:

«ще човгає
призахідність крізь кому,
кому ти заздриш —
комплексу гебрей?»

(«дерева, втоптані
у вознище...»).

Культивує Старун і паліндромні вкраплення у своїх текстах:

«...оливи горлових
піскових буп — рувель
свідомості...»

(«канцелярист
проти лодій...»).

Одним словом, надає Василь Старун читачеві безмежне поле для насолоди, аналізу власної майстерності та смакування якості кожного, ба, навіть не рядка, а кожної літери.

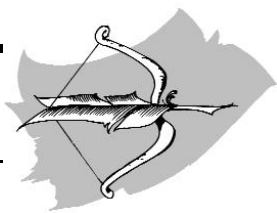
Як пише в передмові до книжки М. Мірошніченко, «не-

сподіванка Слова — вона для поета Старуна іноді більше значить, аніж саме значення слова. Тим-то раз по раз подибуємо в нього діалектизми, переважно слобожанського походження, рідковживані слова й неологізми. Тут вам і пташаки, і вишви на білій сорочці, і холоднооки черепи, і скімлища речей, і легкокрил, і паперові заблудьки, і пір'я знику...»

Книга містить також розділ «підлогами», тобто неординарні й загадкові графічні роботи автора, зміст яких сягає безмежності, наче чорний квадрат Казимира Малевича.

● Тетяна ПІВДЕННА

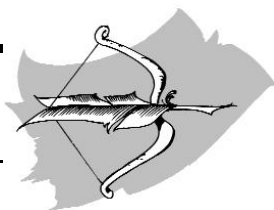

ГРОМАДСЬКА ДУМКА

•

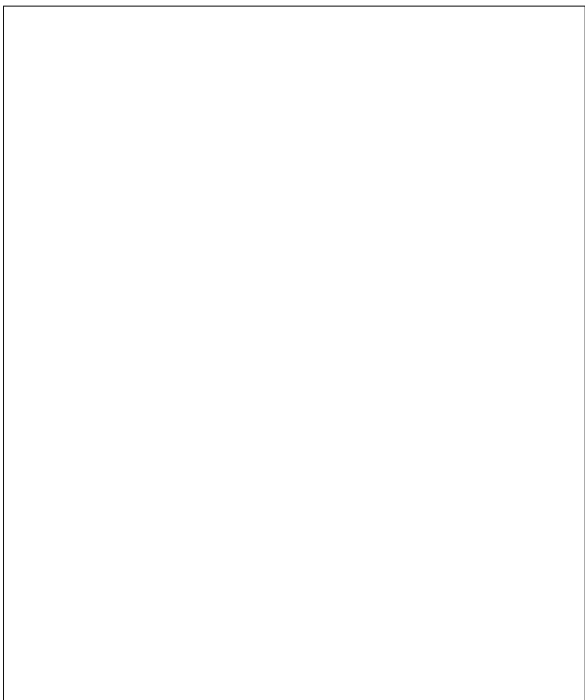
АРГУМЕНТИ

•

КОНФЕРЕНЦІЯ

МОВА – НЕ МОДА

•

АВТОРИТЕТНО

ДЕТОНАТОР (У)МОВНОЇ ДЕМОКРАТІЇ

•